

ANALIZA: Pregled stanja u poglavlju 27-Životna sredina i klimatske promjene

Period: april 2016 - decembar 2017

AUTOR: KOALICIJA ZA PRAĆENJE PREGOVORA ZA POGLAVLJE 27 U CRNOJ GORI

Februar 2018

SADRŽAJ

Uvod.....	4
METODOLOGIJA	5
OPŠTI PREGLED I OCJENA STANJA.....	5
I HORIZONTALNO ZAKONODAVSTVO.....	17
Pregled i ocjena stanja	17
Obrazloženje.....	19
Unapređenje.....	21
Izazovi	21
Ključne preporuke	22
II KVALITET VAZDUHA	23
Pregled i ocjena stanja	23
Obrazloženje.....	24
Unapređenje.....	26
Izazovi	26
Ključne preporuke	27
III UPRAVLJANJE OTPADOM	28
Pregled i ocjena stanja	28
Obrazloženje.....	29
Unapređenje.....	31
Izazovi	32
Ključne preporuke	33
IV KVALITET VODA.....	35
Pregled i ocjena stanja	35
Obrazloženje.....	37
Unapređenje.....	39
Izazovi	40
Ključne preporuke	41

V ZAŠTITA PRIRODE	43
Pregled i ocjena stanja	43
Obrazloženje	44
Unapređenje	47
Izazovi	47
Ključne preporuke	50
VII INDUSTRIJSKO ZAGAĐENJE I UPRAVLJANJE RIZICIMA	53
Pregled i ocjena stanja	53
Obrazloženje	54
Unapređenje	55
Izazovi	56
Ključne preporuke	57
VIII HEMIKALIJE	57
Pregled i ocjena stanja	57
Obrazloženje	59
Unapređenje	59
Izazovi	60
Ključne preporuke	61
IX BUKA	62
Pregled i ocjena stanja	62
Obrazloženje	62
Unapređenje	63
Izazovi	63
Ključne preporuke	63
X CIVILNA ZAŠTITA	63
Obrazloženje	64
Unapređenje	64
Izazovi	65
Ključne preporuke	65
XI KLIMATSKE PROMJENE	66
Pregled i ocjena stanja	66
Obrazloženje	67

Unapređenje.....	68
Izazovi	68
Ključne preporuke	69
ANEKS 1 - Horizontalno zakonodavstvo.....	72
ANEKS 2 - Kvalitet vazduha.....	74
ANEKS 3	74
Upravljanje otpadom.....	74
ANEKS 4	78
Kvalitet voda.....	78
ANEKS 5 -Zaštita prirode	80
ANEKS 6	84
INDUSTRIJSKO ZAGAĐENJE I UPRAVLJANJE RIZICIMA	84
ANEKS 7	84
HEMIKALIJE.....	84
ANEKS 8	87
Civilna zaštita.....	87
ANEKS 9	89
Klimatske promjene	89
BIBLIOGRAFIJA.....	91

UVOD

Ovaj dokument predstavlja analizu napretka i ocjenjuje realizovane aktivnosti relevantnih institucija u oblasti životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori za period od osnivanja Koalicije 27, u aprilu 2016. godine do 25. decembra 2017. godine, sa generalnim osvrtom na postignuti nivo usklađenosti od početka pristupnih pregovora. Analiza daje preporuke za jačanje procesa prenošenja i sprovođenja zakonodavstva EU obuhvaćenog Poglavljem 27. Svakako ovaj dokument nastoji i pojasniti suštinske probleme u pojedinačnim oblastima ovog poglavlja i ukazati na potrebu njihovog rješavanja tokom pregovora. Dodatno dokument se bavi i ključnim događajima u oblasti životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori i ti nalazi će Koaliciji 27 služiti kao osnova za pripremu Izvještaja iz sjenke za period april 2016 –25. decembar 2017. koji će biti objavljen u aprilu 2018. godine.

Pristupni pregovori sa Crnom Gorom otvoreni su 29. juna 2012. godine. Do sada je otvoreno 30 pregovaračkih poglavlja od kojih su tri privremeno zatvorena. Međutim, od ukupno 35 pregovaračkih poglavlja, Poglavlje 27 smatra se najobimnijim i finansijski najzahtjevnijim poglavljem i još uvijek nije otvoreno. Pregovaračka pozicija države Crne Gore je upućena Evropskoj komisiji i u toku je njeno usaglašavanje shodno dobijenim komentarima od Evropske komisije.

Zaštita i očuvanje životne sredine predstavlja ključni izazov za jedinu ustavom proklamovanu ekološku državu na svijetu. U kontekstu drugih zemalja koje nijesu težile kreiranju ekološkog brenda na ovaj način, Crna Gora zauzima 47. mjesto na listi ekoloških zemalja svijeta shodno Indeksu ekoloških performansi (EPI), koji su razvili univerziteti Jejl i Kolumbija u saradnji sa Svjetskim ekonomskim forumom koji mjere ekološku i ekosistemsku vitalnost svake države¹.

Zakonodavstvo EU koje se odnosi na Poglavlje 27, sa preko 200 pravnih akata, daje priliku Crnoj Gori da opravda svoj ekološki status. Međutim, obim i dugoročni ciljevi pravnih tekovina EU u oblasti životne sredine zahtijevaju punu posvećenost Vlade. Da bi taj proces bio uspješan, donosioci odluka treba da postave životnu sredinu visoko na listi prioriteta, što sudeći prema zvaničnim Vladinim dokumentima, strateškim smjernicama, programima rada Vlade, a prije svega budžetom opredijeljenim sredstavima za ulaganja u životnu sredinu, nije slučaj. Čvrsta odlučnost i promjena dosadašnjeg kursa politike u ovoj oblasti biće neophodna da bi se riješili decenijama nagomilani problemi u oblasti životne sredine i odgovorilo na sadašnje i buduće izazove.

Kao osnov demokratskog procesa u pregovorima, Evropska unija je prepoznala učešće civilnog sektora, čija zapažanja su vrlo često sadržana u Izvještajima o Crnoj Gori, a neka pitanja su prepoznata i kao zvanična mjerila (*benchmarks*) u kontekstu otvaranja ili zatvaranja poglavlja. Upravo sa namjerom da se ukaže na suštinske probleme i predlože

¹ <http://epi.yale.edu/country/montenegro>

konkretna rješenja, organizacije civilnog društva u oblasti životne sredine oformile su Koaliciju 27², čiji je cilj zagovaranje održivih rješenja i doprinos kvalitetu, transparentnosti i što bržem savladavanju zahtjeva EU u okviru 27. pregovaračkog poglavlja.

Koalicija je zamišljena kao otvorena platforma za zajedničko praćenje i učešće organizacija civilnog društva u procesu zastupanja i promovisanja evropskih tekovina u oblasti životne sredine. Formirana je u okviru projekta „*Jačanje kapaciteta za bolju životnu sredinu u Crnoj Gori*“, koji realizuju nevladine organizacije „Green Home“, „Centar za zaštitu i proučavanje ptica“, „Sjeverna zemlja“, „Društvo mladih ekologa“ Nikšić i „Zelena akcija/Friends of the Earth“ iz Hrvatske, uz finansijsku podršku Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori.

METODOLOGIJA

Analiza prati tematski okvir Izvještaja EU o Crnoj Gori za 2016. godinu. Istraživanje je bazirano na analizi dostupnih i objavljenih strateških dokumenata, zakona, podzakonskih akata, analizi EUR-LEX baze propisa, usvojenih Vladinih izvještaja. U pripremi izvještaja korišćene su i analize za pojedinačne podoblasti koje su pripremljene u okviru projekta „*Jačanje kapaciteta za bolju životnu sredinu u Crnoj Gori*“. U svakom tematskom dijelu ukazali smo na pregled i ocjenu stanja kroz analizu zakonskih i podzakonskih akata, planove institucija u zakonodavnom dijelu, budžete ključnih institucija, analizu ključnih smjernica iz strateških dokumenata relevantnih za određenu podoblast, navođenju ključnih projekata, obrazloženju datih navoda, analizi napretka i davanju smjernica za poboljšanje stanja, prepoznavanju izazova i davanju ključnih preporuka za pojedinačne podoblasti.

Cilj ove Analize nije da zamijeni Vladine priloge analitičkom izvještaju u oblasti životne sredine, Godišnjem izvještaju o napretku, Izvještaju o realizaciji preporuka, a još manje da ocjenjuje izvještaje o implementaciji **Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena (NEAS) sa Akcionim planom za period 2016-2020**, već da kroz tematske oblasti ukaže na goruće probleme i pruži adekvatna rješenja. Analiza obuhvata segmente životne sredine: horizontalno zakonodavstvo, kvalitet vazduha, upravljanje otpadom, kvalitet voda, zaštitu prirode, industrijsko zagađenje, hemikalije, buku, civilnu zaštitu i klimatske promjene.

OPŠTI PREGLED I OCJENA STANJA

Vlada Crne Gore je 2016. godine usvojila Nacionalnu strategiju za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena (NEAS) sa Akcionim planom za period 2016-2020, koja sadrži aproksimativnu procjenu troškova, i Nacionalnu strategiju održivog razvoja do 2030. godine. Međutim, nedostaje Nacionalna investiciona strategija i implementacioni planovi za “teške” direktive. I pored niza strateških i planskih dokumenata, izostaje sistemsko upravljanje u životnoj sredini, jasno definisani ciljevi, realizovani rokovi, međusobna usklađenost strateških i planskih dokumenata koji reflektuju politiku u ovoj oblasti i jake institucije sa stručnim kadrom koje mogu odgovoriti izazovima. Učestalo je donošenje „AD HOC“ odluka bez prethodne adekvatne analize.

² <http://koalicija27.me/>

Ključna institucija za transponovanje propisa EU je Ministarstvo održivog razvoja i turizma. Pojedina ministarstva i organi uprava su nadležni za pojedine segmente EU Acquis-a, kao što su: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo finansija, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva; Agencija za zaštitu prirode i životne sredine, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Uprava za šume, Uprava za vode, Uprava za bezbjednost hrane, veterinu i fitosanitarne poslove, Uprava policije, Uprava carina, Uprava za nekretnine, Zavod za statistiku Crne Gore, Institut za javno zdravlje, Uprava za inspeksijske poslove, Javno preduzeće za Nacionalne parkove, Javno preduzeće za upravljanje morskim dobrom, Centar za ekotoksikološka ispitivanja i istraživanja, Institut za biologiju mora. Nadležnosti u ovoj oblasti imaju i jedinice lokalne samouprave.

Sagledavajući izvještaje o realizaciji aktivnosti za pojedinačne strateške okvire, zakonodavnu aktivnost i sredstava koja se izdvajaju za projekte u životnoj sredini može se zaključiti da životna sredina i klimatske promjene nijesu prioritet Vlade Crne Gore. Zakonodavstvo je djelimično usklađeno sa EU pravnom tekovinom. Za većinu oblasti, postignut je ograničeni napredak u transponovanju EU pravnih tekovina životne sredine i klimatskih promjena imajući u vidu da se harmonizacija ne sprovodi transponovanjem direktive u potpunosti i pravilno. Najčešći izbor metode je preformulacija kada se preuzima suština obaveze pri čemu se poštuje nacionalni pravni sistem i pravni jezik. Kao posljedicu metode izbora imamo nepotpunu harmonizaciju, nepotpuno usaglašavanje sa ciljevima propisanim EU zakonodavstvom i problem sa donošenjem podzakonskih akata. Zakonodavne aktivnosti karakteriše nedostatak adekvatnih javnih rasprava i nedovoljna koordinacija između zainteresovanih strana.

Nedostatak političke volje, nedovoljna horizontalna koordinacija između državnih organa, kašnjenje u ispunjavanju određenih obaveza dokazuje da su kapaciteti državne uprave ograničeni. Sve to dovodi do slabe implementacije i primjene zakonskih propisa, kašnjenja i odgađanja rokova.

U mnogim podoblastima životne sredine nedostaje jasna institucionalna postavka, izostaje tehnička pomoć, kapitalna infrastruktura i operativne akcije posebno nakon pripajanja Agencije za zaštitu životne sredine Ministarstvu održivog razvoja i turizma.

Vlada Crne Gore je 21. decembra 2017. godine usvojila Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period od jula 2016-decembra 2017. U Izvještaju se navodi da je Strategijom s AP-om do kraja 2017. godine predviđena realizacija 156 obaveza, od čega su realizovane 94 obaveze, dok je realizacija 26 obaveza u toku. Ukupan stepen realizacije obaveza Strategije s AP je 60,26%.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine postignut je napredak u zakonodavnom dijelu. Donijeto je 17 zakona, četiri zakona o ratifikaciji i 113 podzakonskih akata (međutim, 28 od njih je osnova za korišćenje prirodnih resursa).

Uspostavljena je ekspertska radna grupa za vodu i ekspertska radna grupa za zaštitu prirode. Ekspertska radna grupa za zaštitu prirode, uspostavljena u maju 2017. godine, nije održala nijedan sastanak.

Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja pokrenulo je inicijativu za proglašenje moratorijuma za eksploataciju pijeska i šljunka iz riječnih korita. Sprovođenje moratorijuma prati koordinacijski tim.

Vlada je usvojila Odluku o privremenom ograničenju izvoza određenih drvnih sortimenata ("Službeni list Crne Gore", br. 23/17) do maja 2019. godine što je bio iskorak u ovoj oblasti. Međutim, već u avgustu 2017. godine Vlada donosi Odluku o dopuni Odluke o privremenom ograničenju izvoza određenih drvnih sortimenata kojom se dozvoljava izvoz pojedinih drvnih sortimenata.

U ovoj fazi neophodno je identifikovati zakonsku regulativu koja je u koliziji, pripremiti izmjene i dopune zakona, integrisati primarnu legislativu i sekundarne akte potrebne za potpunu i djelotvornu pravnu transpoziciju, utvrditi potreban vremenski okvir i identifikovati aktivnosti za potpunu realizaciju i primjenu. Potvrda da se ovo odvija na neki drugi način je spajanje AZŽS sa MORT-om što je sprovedeno uz nedostatak transparentnosti i bez konsultacija sa važnim zainteresovanim stranama. Kao posljedica toga, postoji jasan sukob interesa u radu ovih institucija. Imajući u vidu nedostatak transparentnosti ovog procesa (koji se sprovodi bez javnih konsultacija) i ugrožavajući nezavisnost u procesu donošenja odluka AZŽS (koja je sada pod Ministarstvom-Direktorat za životnu sredinu), u narednom periodu očekuje se proces zagovaranja kontroverznih projekata i investicija koje vode različite interesne grupe preko MORT-a.

Takođe, upitna je predložena transformacija "Nacionalnih parkova" iz javnog preduzeća u društvo sa ograničenom odgovornošću, kao i izgradnja određenih infrastrukturnih objekata u srcu rezervata, odnosno strogo zaštićenim područjima (ugostiteljski objekti u NP "Biogradska gora", NP "Durmitor", NP "Lovćen", Porto Skadar Lake u NP „Skadarsko jezero“) shodno novoj Vladinoj politici održivog finansiranja zaštićenih područja i novom **Zakonu o planiranju prostora i izgradnji objekata**. Prostorno planiranje i s njim povezan održivi razvoj vrijednih područja ugrožen je usvajanjem ovog zakona. Glavni princip zakona zasniva se na centralizaciji procesa donošenja odluka, što je suprotno preporukama EU. Zakon ne prepoznaje lokalne prostorne planove, kao ni prostorne planove posebnih namjena, kao što su oni za nacionalne parkove i priobalnu zonu. Na primjer, nedavno usvojeni Prostorno-urbanistički plan opštine Ulcinj koji je identifikovao Ulcinjsku solanu kao zaštićeno područje (čija je zaštita pregovarački "benchmark") više neće važiti. Neadekvatan nivo planske dokumentacije, kao što je Plan generalne regularizacije, ugroziće nacionalne parkove i dati mogućnost marginalizacije zaštite prirode u odnosu na ekonomsku samoodrživost, koja se sprovodi na ekološki neodrživ način. Skupština Crne Gore će biti odgovorna za usvajanje Prostornog plana Crne Gore i Plana generalne regularizacije. Vlada Crne Gore i Ministarstvo održivog razvoja i turizma će imati veliku odgovornost. Odgovornost lokalne samouprave

biće u procesu donošenja Urbanističkog projekta. Moguć je konflikt između Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata, sa jedne strane i Zakona o zaštiti prirode i Zakona o nacionalnim parkovima, sa druge strane, u dijelu koji se odnosi na mehanizme zaštite prirode i hijerarhiju planskih dokumenata, neophodnu za realizaciju planova upravljanja nacionalnim parkovima.

Nedostatak ljudskih resursa je evidentan. Oslanjanje na privremeni kadar i pripravnike i visoka fluktuacija zaposlenih zabrinjava, posebno u odnosu na ukupni kapacitet ključnih institucija koje treba da osiguraju efikasno sprovođenje i primjenu Acquis-a.

Dodatni razlog za zabrinutost su **nedovoljni kapaciteti inspeksijskih organa** koji zbog malog broja zaposlenih nijesu u mogućnosti da blagovremeno i efikasno izvrše kontrole na terenu.

U Ministarstvu održivog razvoja i turizma, u Sektoru životne sredine i Sektoru za komunalni razvoj, koji su primarno nadležni za poslove životne sredine, zaposleno je 40 službenika³. Vlada je 12. jula 2017. godine usvojila *Plan reorganizacije i jačanja administrativnih kapaciteta za sektore životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori*⁴ zasnovan na principima Strategije reforme javne uprave u Crnoj Gori 2016-2020: (de)birokratizaciji i optimizaciji procesa, koja podrazumijeva efikasno korišćenje postojećih resursa; kontinuiranom stručnom osposobljavanju i usavršavanju službenika i namještenika, koja podrazumijeva kontinuiranu provjeru i edukaciju postojećih kadrova u sistemu; upravljanje ljudskim resursima u cilju optimizacije broja zaposlenih u javnom sektoru. U „*Planu reorganizacije i jačanja administrativnih kapaciteta za sektore životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori*“ navodi se da ukupno 25⁵ zaposlenih radi na transponovanju 100 propisa EU od kojih je šest angažovano po ugovoru o privremenim i povremenim poslovima. To ukazuje na nivo posvećenosti kao i na kvantitativni nedostatak kapaciteta a nerijetko i kvalitativne nedostatke (velika fluktuacija zaposlenih, veliki broj početnika u ovom poslu, neadekvatna struka za jako specifičnu oblast gdje su potrebna posebna stručna znanja i vještine). Time se onemogućava adekvatno implementiranje sektorske politike, projekata i reformi što dodatno otežava neredovno obučavanje kadrova za zakonodavne aktivnosti. Nedovoljna organizacija, loša koordinacija i komunikacija između institucija koje su nadležne za pojedinačne aspekte donošenja i implementacije politika u oblasti životne sredine i nezadovoljavajuća koordinacija između vlasti na centralnom nivou i lokalnih samouprava otežava rad u ovoj oblasti. Plan je pokazao i da dio službenika na relativno visokim pozicijama slabo poznaje proces transpozicije, implementacije i primjene i nije sposoban da komunicira terminologijom EU propisa. Preporučeno je da bi pored stručnih i specijalizovanih obuka trebalo organizovati sastanke kako bi se službenici na raznim nivoima odgovornosti upoznali sa cjelokupnim procesom i posebno razlozima za promjene koje se sprovode. Takođe, potrebna je veća uključenost službenika u proces transpozicije direktiva i regulativa u nacionalne propise i kompletiranje samog procesa transpozicije sa važećim propisima EU, u cilju dobijanja kompatibilnih pravnih okvira. Preliminarna analiza je pokazala da je nedovoljan i broj službenika koji adekvatno obavljaju radne zadatke. Na taj

³ Zakon o budžetu Crne Gore za 2017. godinu ("Službeni list Crne Gore", br. 083/16, 042/17), str. 173, <http://www.sluzbenilist.me>

⁴ <http://www.mrt.gov.me/vijesti/174669/Plan-reorganizacije-i-jačanja-administrativnih-kapaciteta-za-sektore-zivotne-sredine-i-klimatskih-promjena-u-Crnoj-Gori-2017-202.html>

⁵str. 12;

način se institucija koja formalno angažuje dovoljno službenika pretvara u preopterećenu instituciju koja ne uspijeva da odgovori adekvatno na povjerene zadatke. Nedovoljni kapaciteti se rasplinjavaju i kroz različite, međusobno nekoordinirane, projekte bez jasnog cilja i vizije. Procijenjeno je da najveće opterećenje ima Zavod za statistiku Crne Gore (racio: 0.08), slijedi Ministarstvo održivog razvoja i turizma (racio: 0.25) dok su najmanje opterećene institucije Institut za javno zdravlje (racio: 4.5) i Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju (racio: 11.29), dok je prosječna opterećenost za 14 institucija 2,67. Na lokalnom nivou je u poslove transpozicije, implementacije i primjene propisa u oblasti pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena uključeno 107 službenika koji rade u 23 opštine.⁶ U okviru Uprave za inspekcijske poslove postoje tri organizacione jedinice u čijoj nadležnosti su pitanja pravne tekovine EU za Poglavlje 27: Sektor za zaštitu životne sredine i prostora; Sektor za zaštitu i bezbjednost zdravlja ljudi, životinja, bilja i šuma i Sektor za zaštitu tržišta i ekonomije, igre na sreću i javne nabavke.⁷ Planom je predviđeno jačanje administrativnih kapaciteta državnih organa, organa uprave i organa lokalnih samouprava⁸ zaduženih za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblastima životne sredine i klimatskih promjena. Procijenjeno je da će dodatni iznos za angažovanje 41 novog službenika u institucijama zaduženim za oblast životne sredine i klimatskih promjena povećati mjesečne izdatke za bruto plate u iznosu od oko 37.256 EUR, što na godišnjem nivou iznosi oko 447.075,48 EUR.

Planom reorganizacije i jačanja administrativnih kapaciteta za sektore životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori predlaže se da za koordinaciju rada i praćenje procesa transpozicije, implementacije i primjene EU tekovine primarno bude nadležan Upravni odbor koji je formiran za potrebe praćenje procesa izrade NEAS-a sa AP. Upravni odbor će utvrđivati nadležnosti u svakoj od faza i razrješavati eventualne konflikte nadležnosti između institucija.

Ne postoji održivi finansijski okvir koji može odgovoriti zahtjevnoj implementaciji i primjeni zakonodavstva.

Potrebno je procijeniti finansijske uticaje aktivnosti koje se sprovode u podoblastima životne sredine. Sigurno je da neće biti značajnih **finansijskih izdvajanja** za zatvaranje Poglavlja 27 koji proizlaze direktno iz državnog budžeta, već od naplate naknada iz privatnog sektora. Imajući u vidu nisku stopu naplate poreza i kazni u ovom sektoru, postoji osnovana sumnja da će predložena rješenja u okviru Eko fonda značajno doprinijeti ispunjavanju preuzetih aktivnosti iz ovog poglavlja. Procjenjuje se da ukupni troškovi usklađivanja nominalno iznose 2.108.000.000 €⁹. Ograničena finansijska sredstva u nadležnim ministarstvima i upravama i dalje izazivaju zabrinutost, posebno u pogledu ukupnog kapaciteta ovih institucija čime bi se osiguralo efikasno sprovođenje i primjena pravnih tekovina EU. Prema Zakonu o budžetu za 2018. godinu, za program "Zaštita životne sredine i komunalni razvoj" izdvojena su sredstva u iznosu od 1.430.000 € ili 0,09%, za 2017. godinu 1.800.000 € ili 0,09% ukupnih troškova tekućih budžetskih sredstava, što je više nego nedovoljno za sprovođenje strateških i

⁶ Plan reorganizacije i jačanja administrativnih kapaciteta za sektore životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori, str. 26;

⁷ Plan reorganizacije i jačanja administrativnih kapaciteta za sektore životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori, str. 29;

⁸ Dok se Zakonom o planiranju i izgradnji objekata ukida nadležnost za donošenje i sprovođenje prostorno-planske dokumentacije a samim tim se postavlja pitanje šta sa nadležnostima za sprovođenje SEA i EIA

⁹ Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena (NEAS) sa Akcionim planom za period 2016-2020, str.118

zakonodavnih aktivnosti u ovoj oblasti. Namjera Vlade da uspostavi Eko fond može se podržati sa stanovišta ideje. Formiranje Eko fonda, za koji se očekuje da služi kao ključni mehanizam za finansiranje obaveza iz Poglavlja 27, predstavlja izazov u kadrovskom, organizacionom, tehničkom i finansijskom smislu. Uzimajući u obzir opcije koje je Vlada predstavila kao priliku za finansiranje projekata kroz Eko fond, može se postaviti pitanje da li je uspostavljanje Eko fonda opravdano na ovaj način. Naročito iz razloga što i sada postoji princip "zagađivač plaća", međutim, prikupljena sredstva po ovom osnovu su mnogo manja nego što je potrebno za pokrivanje minimalnih potreba procijenjenih za uspješno zatvaranje ovog poglavlja. Jedna od opcija je korištenje postojećih naknada po principu "zagađivač plaća", druga opcija je povećanje postojećih naknada, treća opcija je povećanje postojećih naknada iz opcije "jedan" uz doplatu kroz uvođenje akciza i dalje povećavanje naknada u skladu sa principom "zagađivač plaća" sa akcizama i dodatnim plaćanjima. Opcija broj 3 je najbolja za finansiranje, ali u skladu sa zaključcima različitih sastanaka sa ovom temom predjeljenje donosioca odluka je "opcija jedan". Sredstva prikupljena u skladu sa ovom opcijom nijesu dovoljna za troškove finansiranja projekata životne sredine i troškova procijenjenih u NEAS-u. Na primjer, za "teške" direktive je neophodno da se pripreme planovi implementacije i prema tom planu planiraju izdvajanja u državnom budžetu.

Vlada je uglavnom bazirana na obezbjeđenje potrebnih sredstava iz raspoloživih fondova. Međutim, finansijsko programiranje infrastrukturnih projekata zahtijeva spremnost projekta u smislu kompletiranja potrebne tehničke dokumentacije, sprovođenja SEA i EIA, ekonomske i finansijske održivosti, sprovedene „cost-benefit“ analize. Nerijetko, predlozima projekata nedostaje mnogo od navedenog. Nacionalna investiciona komisija je 2015. godine usvojila „Metodologiju za selekciju i prioritizaciju infrastrukturnih projekata“ koja se koristi za rangiranje projekata po spremnosti. Informaciju o ažuriranju Jedinstvene liste prioriternih projekata usvojila je Vlada Crne Gore u julu 2017. godine¹⁰. Zatražena je tehnička pomoć za pripremu projekata u životnoj sredini u vrijednosti od 18.51 mil € za period 2017-2020. godina. Ukupna vrijednost predloženih projekata iznosi cca 331,57 miliona € od čega za unapređenje vodosnabdijevanja u Crnoj Gori 123,6 miliona €, unapređenje sistema upravljanja otpadnim vodama 151,11 miliona €, upravljanje otpadom 26,27 miliona €, civilna zaštita 1,2 miliona €, vodosnabdijevanje i upravljanje otpadnim vodama 14,21 miliona €, zaštita od poplava 14,78 miliona € i zaštita prirode 0,4 miliona €. Ocijenjeno je da je 16 projekata iz ovog sektora u Grupi 1 - spremni za tenderski postupak i realizaciju investicije dok se 20 projekata nalaze u Grupi 2- spremni za pripremu tehničke dokumentacije.¹¹

Budžet, za 2018. godinu, za program “Životna sredina i komunalne djelatnosti” iznosi 1,43 mil. Rashodi za usluge su planirani za sljedeće aktivnosti:

- podrška aktivnostima definisanim osnivačkim aktima „Procon-a”,
- podršku uspostavljanju zaštićenih područja,
- izradu specifičnih implementacionih planova za Direktive iz oblasti zaštite prirode,
- aktivnosti predviđene Strategijom za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine Evropske unije u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020,

¹⁰ http://www.gov.me/sjednice_vlade_2016/32

¹¹ Informacija o procesu ažuriranja Jedinstvene liste prioriternih infrastrukturnih projekata, str. 16

- izradu Studije katastra opasnog otpada i upravljanja opasnim otpadom u Crnoj Gori,
- izradu Programa za sprječavanje generisanja otpada u Crnoj Gori,
- izradu Studije o posebnim vrstama otpada u Crnoj Gori,
- pripremu akata vezanih za direktivu INSPIRE,
- prikupljanje podataka o vrstama i mapiranje staništa u okviru revizije Emerald područja,
- angažovanje CIM konsultanta,
- sprovođenje politike integralnog upravljanja obalnim područjem,
- završetak projektnih aktivnosti,
- pripremu Prvog izvještaja o sprovođenju Nacionalne strategije integralnog upravljanja obalnim područjem,
- uspostavljanje indikatora integralnog upravljanja obalnim područjem u okviru sprovođenja Akcionog plana Nacionalne strategije integralnog upravljanja obalnim područjem,
- realizaciju zadataka na sprovođenju projekta MNE9005 „Procjena i smanjenje radona u crnogorskim školama i vrtićima“,
- aktivnosti vezane za planirano otvaranje Poglavlja 27 - životna sredina i klimatske promjene,
- implementaciju Strategije zaštite od jonizujućih zračenja, radijacione sigurnosti i upravljanja radioaktivnim otpadom 2017-2021 (mjere 14, 15, 20, 21),
- izradu Programa monitoringa životne sredine za 2018. godinu,
- realizaciju započetih planskih dokumenata u prethodnom periodu,
- implementaciju Strategije zaštite od radona s Akcionim planom za period 2018-2022,
- izradu baze podataka o kolektivnim i individualnim ložištima u opštini Pljevlja sa podacima o lokaciji, snazi, vrsti goriva, energetskej efikasnosti ložišta i drugim podacima od značaja za utvrđivanje uticaja na kvalitet vazduha (obaveza iz Akcionog plana za period 2017-2021. uz Nacionalnu strategiju upravljanja kvalitetom vazduha),
- izradu Programa za postepeno smanjenje nacionalnih emisija acidifikujućih i eutrofikujućih zagađujućih materija i prekursora ozona (obaveza iz Akcionog plana za period 2017-2021. uz Nacionalnu strategiju upravljanja kvalitetom vazduha),
- priprema i implementacija plana obuke za zaposlene u Agenciji za zaštitu prirode i životne sredine, Ministarstvu finansija, Upravi carina, Upravi za inspeksijske poslove u dijelu koji se odnosi na sljedeće Regulative: EC 338/97, EC 865/2006, 792/2012 i 791/2012 koje su vezane za prekogranični promet i trgovinu zaštićenim divljim biljnim i životinjskim vrstama (CITES),
- definisanje Nacionalne liste invazivnih vrsta (I faza),
- izradu Zakona o invazivnim vrstama kojim će se transponovati Regulative EU 1143/2014,
- uspostavljanje sistema monitoringa zabrane uvoza proizvoda od foka i omogućavanje primjene potrebnih uvoznih procedura od strane carinskih sektora,
- organizaciju okruglih stolova, seminara, konferencija, obilježavanja ekoloških datuma, saradnju sa NVO.

Od ukupnog iznosa, rashodi za tekuće održavanje planirani su u iznosu od 0,05 mil € i odnose se na troškove održavanja skladišta radioaktivnog otpada.

Subvencije su planirane u iznosu od 0,61 mil. € i odnose se na subvencije JP za Nacionalne parkove Crne Gore.

Ostali izdaci u iznosu od 0,04 mil. € najvećim dijelom planirani su za:

- kontribucije za članstvo u domaćim i međunarodnim organizacijama;
- plaćanje obaveza prema Međunarodnoj agenciji za atomsku energiju;
- izmirenje obaveza po osnovu ratifikovanih konvencija i relevantnih međunarodnih sporazuma i održavanje softvera.

Transferi institucijama, pojedincima, nevladinom i javnom sektoru planirani su u iznosu od 0,05 mil. € u okviru izdatka "Ostali transferi institucijama" i namijenjeni su za Eko fond.

Ostali transferi, planirani u iznosu od 0,14 mil. € u okviru izdatka transferi javnim preduzećima, namijenjeni su Regulatornoj agenciji za energetiku.

Bruto zarade i ostala lična primanja planirani su u iznosu od 0,44 mil. € za 40 službenika. Za konsultantske usluge, projekte i studije planiran je iznos od 0,33 mil. €.

Za Agenciju za zaštitu prirode i životne sredine za bruto zarade i ostala lična primanja planiran je iznos od 0,85 mil. €, od čega sredstva u iznosu od 0,4 mil. € za Program monitoringa životne sredine za 2018. godinu koji obuhvata: kvalitet vazduha, sadržaj opasnih i štetnih materija u zemljištu, stanje ekosistema priobalnog mora Crne Gore, stanje biodiverziteta, buku u životnoj sredini.

Ukupna izdvajanja za životnu sredinu za navedene dvije potrošačke jedinice iznose: 2.280.000€ ili 0,15% državnog budžeta.

Za projekte očuvanja životne sredine planirano je **4.655.000,00 €**. Za sanitarne deponije, postrojenja za tretman otpadnih voda i vodosnabdijevanje **410.000,00 €**, izgradnja regionalnih centara, transfer stanica i sanacija postojećih odlagališta za otpad **530.000,00 €**, sanacija i rekonstrukcija hidrotehničkog tunela u Mojdežu, Herceg Novi **20.000,00 €**, izgradnja i rekonstrukcija vodovoda **730.000,00 €**, izgradnja, rekonstrukcija i sanacija sistema za odvođenje otpadnih voda **500.000,00 €**, sprovođenje mjera smanjenja zagađenja i toplifikacije Pljevalja **510.000,00 €**, unapređenje postojeće mreže meteoroloških i padavinskih stanica **120.000,00 €**, sanacija odlagališta u Plavu **20.000,00 €**, izgradnja i rekonstrukcija vodovoda na području Bukovica-Radetina, Rožaje **300.000,00 €**, izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na Vranjini, Cetinje **115.000,00 €**, rekonstrukcija vodovodne mreže u Prijestonici Cetinje **900.000,00 €**, Izvođenje radova na zaštiti Plavskog jezera **500.000,00 €**.

Za projekte koji se sufinansiraju iz **IPA** fondova planirano je izdvajanje od **5.270.000,00 €**. PPOV, kanalizaciona mreža i uređenje vodosnabdijevanja u Beranama **1.370.000,00 €**, sanacija odlagališta "Vrtijeljka" na Cetinju **580.000,00 €**, sanacija odlagališta "Ćafe" u Baru **1.275.000,00 €**, rekonstrukcija na željezničkoj pruzi Virpazar - Sutomore **225.000,00 €**.

Za pripremu projekata za sektore zaštite životne sredine i klimatskih promjena **10.000,00 €**, podrška implementaciji i monitoringu upravljanja otpadom **10.000,00 €**, podrška implementaciji i monitoringu upravljanja vodama **465.000,00 €**.

Tabela 1: Usporedna tabela za period 2015-2018. godinu za potrošačke jedinice Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Agenciju za zaštitu prirode i životne sredine

Budžet	2015.		2016.		2017.		2018.	
Ukupan državni Budžet	1.329.179.261, 65 €		1.458.466,.803,17 €		1.502.455.907,26 €		1.516.802.776,01€	
Tekući	2.588.289,52€	(0,19% ukupn og budžet a	2.989.637,98€	(0,2% ukupn og budžet a	3.174.055,59€	0,21% ukupn og budžet a	2.280.000€	(0,15% ukupn og budžet a
	MORT: 1.360.164,69€		MORT: 1.661.360,99€		MORT: 1.803.915,85€		MORT: 1.430.000€	
	AZŽS 1.228.124,83€		AZŽS 1.328.276,9€		AZŽS 1.370.139,74€		AZŽS 850.000€	
Kapitalni budžet	2.760.000,00 €		3.740.000,00 €		3.650.000,00 €		4.655.000,00 €	
IPA projekti			17.717.500,00 € ¹²		24.175.100,00 € ¹³		5.270.000,00 €.	

Tabela 2: Ostale relevantne institucije

Institucija	2016.	2017.	2018.
Ministarstvo ekonomije		6.274.348,06 €	9,88 mil. €

¹² Nije precizirano za koje projekte, ukupno za IPA projekte na nivou države ili za IPA projekte u oblasti životne sredine

¹³ Nije precizirano za koje projekte, ukupno za IPA projekte na nivou države ili za IPA projekte u oblast životne sredine

Program: "Razvoj energetike, rudarstva i industrije"		3.348.632,14€.	5,27€
Ministarstva unutrašnjih poslova		84.905.651,62€.	94,27 mil €
Program: "Vanredne situacije i civilna bezbjednost"		2.631.447,64 €.	4,64 mil €
Ministarstva saobraćaja i pomorstva		31.980.426,62€	34,91 mil. €
Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja		26.327.780,03 €	29,42 mil. €
Program: "Vodoprivreda"		1.188.796,05 €.	1,17 mil €
Uprava za vode		246.500,11 €.	0,32 mil €
Program: "Šumarstvo"	226.010,09€	196.885,06 €	0,17 mil €
Uprava za šume	4.812.549,26	4.649.215,66€	4,86 mil €
Program: „Bezbjednost hrane, veterina i fitosanitarni poslovi"	/	2.146.985,07€.	2,23 mil €
Ribarstvo ¹⁴			0,54 mil €
Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju	1.653.863,55 €	1.512.713,29 €	
Institut za javno zdravlje		3.410.540,58 € (ukupan budžet)	2.600.000€ (ukupan bužet)
Sudstvo			
Program: Prekršajni postupak	1.960.411,87€	1.896.721,02€	1.552.322,24 €
Program: Sudstvo	10.995.709,31€	10.356.163,51 €	10.343.521,86 €
Tužilaštva			
Program: Tužilaštva	4.907.823,00€	5.256.845,89€	5.710.624,68 €
Prirodnjački muzej Crne Gore		558.281,04€	
Uprava carina		6.754.532,14€.	

U budžetu za oblast životne sredine, u godini kada se očekuje otvaranje poglavlja i potrebno je donijeti niz propisa za potpuno transponovanje EU Acquis-a, opredijeljeno je 894.055,59 € manje u odnosu na prethodnu godinu. Država time jasno pokazuje da joj životna sredina nije prioritet.

¹⁴ Novi program od 2018. godine

Nedostatak horizontalne koordinacije između vladinih institucija ozbiljno ugrožava kvalitet zakonodavnog procesa. Javne rasprave se ili ne održavaju ili su ograničene. Često se dešava da se u isto vrijeme, paralelno održavaju javne rasprave za nekoliko propisa, strategija, elaborata. Iz tog razloga OCD, koje se bave pitanjima životne sredine, ne mogu kvalitetnim učešćem dati doprinos na svim javnim raspravama. Simultanim procesima institucije koriste argumente izostanka sa javnih rasprava. Shodno Uredbi o postupku i načinu sprovođenja javne rasprave u pripremi zakona ("Službeni list Crne Gore", br. 12/12) „javna rasprava je obavezna u pripremi zakona kojima se uređuju prava, obaveze i pravni interesi građana“. Shodno planu Ministarstva održivog razvoja i turizma za 2017. godinu, javna rasprava će se sprovesti za dva strateška, jedan zakonski i jedan planski dokument.¹⁵ Nerijetko se dešava da se za planske dokumente ne sprovodi strateška procjena uticaja na životnu sredinu i to za područja koja mogu biti označena kao osjetljiva.¹⁶ Instrumenti zaštite životne sredine često su nekompatibilni.

Jedna od ključnih slabosti je neefikasna koordinacija između pojedinačnih institucija i organizacija. Česta je i kolizija u zakonskim i podzakonskim aktima. Ključna institucija za implementaciju propisa u oblasti životne sredine bila je Agencija za zaštitu životne sredine. Nedavno pripajanje Agencije resornom ministarstvu, pored činjenice da se izvršilo netransparentno i bez javnih konsultacija uz apsolutan izostanak objašnjenja, predstavljaće izazov kako za samo Ministarstvo tako i za Agenciju. Ostaje nejasno na koji način će Agencija ostvariti nezavisnost u odlučivanju i postupanju posebno u pogledu vođenja prvostepenog i drugostepenog postupka, kao i na koji način će se ojačati kapaciteti i ispuniti obaveze shodno NEAS-u.

Kapaciteti naučnih institucija su zabrinjavajući imajući u vidu da treba da daju naučnu osnovu koja treba biti odlučujuća pri donošenju odluka.

Kada je u pitanju **saradnja sa civilnim sektorom**, neophodna je veća otvorenost i saradnja. Dalje praćenje zakonodavnih aktivnosti institucija EU, bolja komunikacija sa organizacijama civilnog društva u oblasti životne sredine, kao i objavljivanje mišljenja Evropske komisije na nacрте zakona, moglo bi doprinijeti kvalitetu zakonodavnog procesa. Iako nadležne OCD prate, učestvuju, raspravljaju i insistiraju na dijalogu u svim važnim procesima od nacionalnog interesa, resorno ministarstvo i nadležne institucije to zanemaruju u velikoj mjeri. Kompetentne OCD ne učestvuju u važnom procesu ili je njihovo mišljenje uglavnom marginalizovano u važnim slučajevima kao što su: uspostavljanje Eko fonda, zaštita Ulcinjске solane, razvoj projekta "Porto Skadar Lake", izgradnja drugog bloka TE Pljevlja, usvajanje novog Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata. Saradnja sa civilnim društvom je slaba kada su u pitanju rane faze informisanja i konsultacije o procesu odlučivanja i efektivnom učešću javnosti.

Civilni sektor nema adekvatne finansije niti podršku države što ga sprječava da sprovodi monitoring aktivnosti državnih organa na adekvatan i kontinuiran način.

¹⁵ http://www.mrt.gov.me/rubrike/javna_rasprava/171000/Spisak-zakona-i-strateskih-dokumenata-o-kojima-ce-se-sprovesti-javna-rasprava-u-toku-2017-godine.html

¹⁶ Rješenje o nepristupanju izradi strateške procjene uticaja na životnu sredinu izmjena i dopuna Državne studije lokacije "Sektor 5" ("Službeni list Crne Gore", br. 49/17)

Kao glavne slabosti u oblasti životne sredine identifikovani su: nedostatak strateškog planiranja, nerazvijena infrastruktura i nedostatak systemske integracije podsektorskih politika u druge sektorske politike. Neuspjeh u institucionalnom razvoju i koordinaciji između institucija može dovesti do nemogućnosti primjene EU zakonodavstva. Biće teško dostići ciljeve strategija ukoliko se finansijski resursi opredijeljeni za životnu sredinu ne povećaju. Teško je obezbijediti održivost investicionih troškova projekata za infrastrukturu u životnoj sredini naročito u malim i srednjim lokalnim zajednicama. Odložena priprema projekata i implementacija projekata mogu dovesti do gubitka sredstava iz IPA-e.

Od ukupnog broja mjera (49), za smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu, za period januar-jun 2017. godine, nadležne institucije za oblast životne sredine su realizovale 7, realizacija 37 mjera je u toku, dok je 5 mjera nerealizovano.¹⁷

Tokom 2016. godine ekološka inspekcija je izvršila 2.246 inspeksijskih pregleda (redovnih 1.374, po inicijativi 204 i kontrolnih 668). Utvrdila je 1.222 nepravilnosti. Nepravilnosti su bile: obavljanje djelatnosti bez dozvole i saglasnosti nadležnih organa; kvalitet tehnoloških voda ne odgovara uslovima za ispuštanje u javnu kanalizaciju i prirodni recipijent propisanim zakonom; obavljanje djelatnosti u zaštićenom prirodnom dobru bez dozvole nadležnih organa; kvalitet ispuštenih gasova iz ložišta i drugih tehnoloških ispusta ne odgovara uslovima propisanim zakonom; nepreduzimanje mjera iz Elaborata o procjeni uticaja na životnu sredinu; nedonošenje odluka o akustičnim zonama od strane lokalnih samouprava; upravljanje medicinskim i veterinarskim otpadom kojim se stvara negativan uticaj na životnu sredinu; upravljanje otpadom na način kojim se stvara negativan uticaj na životnu sredinu; nesprovođenje postupaka strateške procjene uticaja na životnu sredinu, planove i programe; povećan nivo buke u životnoj sredini; nedostavljanje podataka iz katastra zagađivača nadležnom organu; nevršenje zdravstvenih pregleda profesionalno izloženih lica koja rade u zoni zračenja; nevršenje dozimetrijskih ispitivanja, kontrole radne sredine i mjerenja u cilju sprovođenja programa osiguranja i kontrole kvaliteta za izvore jonizujućeg zračenja; neposjedovanje rješenja o ispunjenosti propisanih uslova za korišćenje izvora jonizujućeg zračenja.

Donijeta su 833 rješenja, i to na osnovu: Zakona o upravljanju otpadom (220), Zakona o životnoj sredini (88), Zakona o zaštiti vazduha (166), Zakona o zaštiti od buke (11), Zakona o procjeni uticaja (139), Zakona o zaštiti od jonizujućeg zračenja i radijacionoj sigurnosti (156), Zakona o zaštiti prirode (3), Zakona o hemikalijama (14), Zakona o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine (3), Zakona o zaštiti od nejonizujućeg zračenja (14), Zakona o odgovornosti za štetu u životnoj sredini (19). Od ukupnog broja rješenja, 32 se odnose na zabranu obavljanja djelatnosti.¹⁸

Inspekcija za vode je izvršila 513 inspeksijskih pregleda (311 redovnih, 103 po inicijativi i 99 kontrolnih), u kojima je utvrđeno 113 nepravilnosti. Utvrđene nepravilnosti su se odnosile na: kontrolu kvaliteta ispuštene otpadne vode, nelegalnu eksploataciju riječnih nanosa, kontrolu ispunjenosti uslova iz vodnih akata, deponovanje materijala na vodnom zemljištu i kontrolu kvaliteta vode za kupanje. Izdato je 12 prekršajnih naloga, a podnijeta su 4 zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka (1 zbog povrede propisa – deponovanje komunalnog otpada na vodnom dobru i 3 zbog neizvršenja rješenja) i 5 krivičnih prijava (1 zbog deponovanja

¹⁷ Izvještaj o realizaciji mjera iz Akcionog plana za smanjenje negativnog uticaja na životnu sredinu, za period januar-jun 2017, str. 40

¹⁸ Izvještaj o radu Uprave za inspeksijske poslove u 2016. godini, str.119: <http://www.uip.gov.me/biblioteka/dokument>

komunalnog otpada na vodnom dobru, 3 zbog nelegalne eksploatacije riječnih nanosa i 1 zbog zauzimanja državne imovine i nelegalne eksploatacije riječnih nanosa).¹⁹

Crna Gora mora osigurati adekvatan broj zaposlenih, obuku i opremu i sveobuhvatnu koherentnost između svojih planova za usklađivanje i vremenskog rasporeda za jačanje kapaciteta. Potrebno je definisati preciznu podjelu nadležnosti između najrelevantnijih ministarstava, drugih relevantnih institucija i lokalnih vlasti i potrebna je efikasnija koordinacija između ovih institucija.²⁰ Potrebna je veća otvorenost i povjerenje prema civilnom društvu. Dalji monitoring zakonodavnih aktivnosti, od strane institucija EU, bolja komunikacija sa organizacijama civilnog društva za životnu sredinu, kao i objavljivanje mišljenja Evropske komisije o nacrtima zakona koje priprema Vlada doprinijeće kvalitetu zakonodavnog procesa.

I HORIZONTALNO ZAKONODAVSTVO

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **horizontalnog zakonodavstva**, Skupština Crne Gore donijela je:

- 1. Zakon o životnoj sredini** ("Službeni list Crne Gore", br. 52/16), 28. jula 2016. godine, koji je **potpuno usklađen** sa sekundarnim izvorima prava Evropske Unije:
 - 32004R0850 Regulativa (EL) br. 850/2004 Evropskog parlamenta i Savjeta od 29. aprila 2004. o postojanim organskim zagađujućim materijama i izmjeni Direktive 79/117/EEZ;
 - 31987L0217 Direktiva Savjeta od 19. marta 1987. o sprječavanju i smanjenju zagađenja životne sredine azbestom (87/217/EEZ);
 - 32008R1102 Regulativa (EL) br. 1102/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta od 22. oktobra 2008. o zabrani izvoza metalne žive i određenih živinih spojeva i smjesa i o sigurnom skladištenju metalne žive;
 - 32003L0004 Direktiva 2003/4/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 28. januara 2003. o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini i stavljanju van snage Direktive Savjeta 90/313/EEL.

Zakon je **djelimično usklađen** sa sljedećim sekundarnim izvorima prava Evropske Unije:

- 32012L0018 Direktiva 2012/18/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 4. jula 2012. o kontroli opasnosti od velikih materija, o izmjeni i kasnijem stavljanju van snage Direktive Savjeta EGP;
- 32009R1221 Regulativa (EL) br. 1221/2009 Evropskog parlamenta i Savjeta od 25. novembra 2009. o dobrovoljnom učestvovanju organizacija u sistemu upravljanja životnom sredinom i nezavisnog ocjenjivanja Zajednice (EMAS) te stavljanju van snage Regulative (EZ) br. 761/2001 i odluka Komisije 2001/681/EZ i 2006/193/EZ;
- 32010R0066 Regulativa (EL) br. 66/2010 Evropskog parlamenta i Savjeta od 25. novembra 2009. o znaku za životnu sredinu EU-a;
- 32013R0525 Regulativa br. 525/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta od 21. maja 2013. o mehanizmu za praćenje i izbjegavanje emisija gasova sa efektom staklene bašte i za izvještavanje o drugim informacijama u vezi s klimatskim promjenama na nacionalnom nivou i nivou Unije te stavljanju van snage Odluke br. 280/2004/EZ;

¹⁹ Izvještaj o radu Uprave za inspekcijske poslove u 2016. godini, str.126: <http://www.uip.gov.me/biblioteka/dokument>

²⁰ Sektorski planski dokument, Crna Gora - Životna sredina i klimatske promjene, str. 41

- 31999L0094 Direktiva 1999/94/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 13. decembra 1999. o dostupnosti podataka za potrošače o ekonomičnosti potrošnje goriva i emisija CO₂ u vezi s prodajom novih putničkih automobila;
- 32009L0031 Direktiva 2009/31/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 23. aprila 2009. o geološkom skladištenju ugljen-dioksida i o izmjeni Direktive Savjeta 85/337/EEZ, Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 2000/60/EZ, 2001/80/EZ, 2004/35/EZ, 2006/12/EZ, 2008/1/EZ i Regulative (EL) br. 1013/2006;
- 32008L0056 Direktiva 2008/56/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 17. juna 2008. o uspostavljanju okvira za djelovanje Zajednice u području politike zaštite morske sredine (Okvirna direktiva o morskoj strategiji).

2. **Zakon o infrastrukturi prostornih podataka**, 02. juna 2017. godine, ("Službeni list Crne Gore" broj 37/17) koji je transponovao:

- Direktivu 2007/2/EC Evropskog parlamenta i Vijeća od 14. marta 2007. koji uspostavlja infrastrukturu prostornih podataka u Evropskoj zajednici (INSPIRE).

Zakon će stupiti na snagu od 1. januara 2019. godine.

Tokom 2016. godine radi harmonizacije sa Zakonom o upravnom postupku („Sl. list Crne Gore“ br.56/14 i 20/15) donijeti su i:

3. **Zakon o izmjenama Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu** ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 80/05, „Službeni list Crne Gore“, br. 40/10, 73/10, 40/11, 27/13, 52/16);
4. **Zakon o izmjenama Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu** ("Službeni list Republike Crne Gore", br. 80/05, „Službeni list Crne Gore", br. 73/10, 40/11, 59/11, 52/16);
5. **Zakon o izmjenama Zakona o odgovornosti za štetu u životnoj sredini** ("Službeni list Crne Gore", br. 27/14, 55/16).

Međunarodni ugovor:

6. **Zakon o potvrđivanju Protokola o registrima ispuštanja i prenosa zagađujućih materija**, 26. jula 2017. godine, ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 6/17).

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine donijeta su dva podzakonska akta u cilju dalje transpozicije EU zakonodavstva.²¹

Vlada je usvojila Nacionalnu strategiju održivog razvoja do 2035. godine.

U toku je izrada Nacrta zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu, za koji je sprovedena javna rasprava i civilni sektor je dostavio niz komentara.

²¹ Za više informacija vidjeti: Aneks I

Ključne institucije u oblasti horizontalnog zakonodavstva se finansiraju iz budžeta. Nadležnosti u ovoj podoblasti imaju: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Ministarstvo pravde, Državno tužilaštvo, Vijeće za prekršaje, nadležni sudovi i nadležne inspekcije, jedinice lokalne samouprave.

Shodno NEAS-u sa AP do kraja 2017. godine planirana je realizacija 16 obaveza (5 u dijelu transpozicije i 11 u dijelu implementacije). Realizovano je 5 obaveza, 2 u dijelu transpozicije i 3 u dijelu implementacije, što čini stepen realizacije od 31,25%.²²

OBRAZLOŽENJE

U ovoj oblasti želimo da istaknemo potrebu za boljom koordinacijom sprovođenja procedura SEA i EIA i usklađivanje procedura sa mehanizmom ocjene prihvatljivosti zahvata na ekološku mrežu (AA). Ne postoji zakonska obaveza sprovođenja **SEA za koncesione planove** za korišćenje vodotokova za proizvodnju energije (SHPP) kako bi se procijenili kumulativni uticaji na ekosisteme, biodiverzitet, socijalni i drugi aspekti. Kao primjer, mogu se navesti projekti za izgradnju mHE na crnogorskim vodotocima, čiji su kumulativni efekti izuzetno visoki, ne samo u odnosu na ekosisteme i biodiverzitet, već i na lokalne zajednice. Nedostaje efikasna koordinacija između zainteresovanih strana.

Procjena uticaja na životnu sredinu, uzimajući u obzir moguće uticaje, alternativna rješenja i neophodne mjere ublažavanja i kompenzacije, mora se unaprijediti. Kvalitet elaborata o procjeni uticaja i proces javnih konsultacija sa civilnim društvom i drugim zainteresovanim stranama treba poboljšati.

Kapaciteti odgovornih institucija su niski, nedostaje adekvatno učešće javnosti i prisutan je veliki uticaj investitora, naročito na lokalnom nivou.

Zakoni nedovoljno precizno definišu metodologiju izrade i potrebnu struku koja treba vršiti procjenu za određene oblasti od značaja. Nedostaju ulazni podaci na kojima se zasnivaju procjene, konkretna istraživanja izostaju, ili se odlažu za kasniju fazu (po izdavanju dozvole) a nema ni procjene kumulativnog uticaja.

Mjere za smanjenje uticaja su često neadekvatne i neprimjenjive, a ponavljaju se kroz različite elaborate za potpuno različite projekte u gotovo identičnoj formi.²³ Evidentan je izostanak kontrole mjera u praksi.

Kao primjer selektivne primjene Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu može se navesti donošenje Rješenje o nepristupanju izradi strateške procjene uticaja na

²² Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period jul 2016-decembar 2017. Rok za izmjene i dopune Zakona o EIA je bio 21.12.2017. godine

²³ Studija slučaja, Green Home

životnu sredinu izmjena i dopuna Državne studije lokacije "Sektor 5" ("Službeni list Crne Gore", br. 49/17), koje je donijelo, na osnovu Zakona o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu, Ministarstvo održivog razvoja i turizma.

Ostaje **upitna primjena zakona o SEA i EIA na lokalnom nivou nakon donošenja novog Zakona o planiranju prostora i izgradnji objekata** kojim se centralizuje donošenje prostorno-planske dokumentacije.

Shodno članu 79 Zakona o životnoj sredini, jedinice lokalne samouprave mogu propisati naknadu za zaštitu i unaprjeđivanje životne sredine, u skladu sa svojim potrebama i specifičnostima. Kriterijume, vrstu i visinu naknade, način plaćanja, obveznike, kao i olakšice za određene kategorije obveznika plaćanja, propisuje jedinica lokalne samouprave, uz prethodnu saglasnost Vlade. Prikupljena sredstva moraju se namjenski koristiti za zaštitu i unaprjeđenje životne sredine na teritoriji jedinice lokalne samouprave. U praksi implementacija ovog člana predstavlja problem jer na Predloge odluka Vlada ne daje saglasnost uz obrazloženje dvostrukih nameta po istom osnovu (primjer je Opština Pljevlja).

Potrebna je bolja implementacija i primjena Direktive o pristupu informacijama i bolje transponovanje, implementacija i primjena direktiva o pristupu pravdi i učešću javnosti.

Direktiva 2008/99/EC je transponovana u visokom procentu ali je izazov implementacija. Sprovođenje Direktive 2008/99/EC nije na zadovoljavajućem nivou zbog nejasnih odredaba Krivičnog zakonika, mogućnosti subjektivnog tumačenja učesnika u postupku i nedovoljnog kapaciteta inspekcije, tužilaštva, sudstva i sudskih vještaka. Objektivne mane i problemi vezani su za zakonske odredbe Krivičnog zakona, Glava XXV, koja se odnosi na krivična djela protiv životne sredine. Posebno značajan problem je način na koji sudovi tumače zakonske standarde ("zagađenje u većoj mjeri ili na većoj površini", "opasnost po život ili zdravlje ljudi", "uništavanje flore i faune u većoj mjeri").

Administrativni i sudski postupci nijesu efikasni kao ni pristup informacijama o životnoj sredini, učešću javnosti i pravdi.

Izostaje implementacija Direktive 2004/35/EC (ELD).

Saradnja sa civilnim sektorom često predstavlja samo formalnost dok je u suštini nema. S obzirom na dobro funkcionisanje četiri Aarhus centra koji su istaknuti u Izvještaju o napretku za 2016. godinu, potrebno je naglasiti razlike u operativnom funkcionisanju ovih centara. Naime, dva centra (Podgorica i Berane) su organizacione jedinice Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, dok su druga dva (Nikšić i Pljevlja) aktivna u okviru NVO "Ozon" i Ekološkog društva "Breznica". Aarhus centar u Podgorici tokom 2016. godine nije imao zaposlenih, a obaveze su preuzeli drugi službenici, što se nesumnjivo odrazilo na kvalitet rada i lošije interakcije, kao i komunikaciju sa zainteresovanom javnošću. Aarhus centar Berane djeluje kao isturena kancelarija AZPŽS, sa dva zaposlena. Zbog nedostatka

autonomije u radu i ograničenih resursa i kapaciteta, ova kancelarija se nije pozicionirala kao Regionalni centar za sjever. Iako postoji komunikacija sa lokalnim administracijama i nevladinim organizacijama iz sjevernog dijela Crne Gore, Aarhus centar u Beranama ne može uticati na kvalitet informacija i transparentniji rad lokalnih samouprava i javnih preduzeća koja se bave pitanjima životne sredine. Za razliku od njih, Aarhus centri u Nikšiću i Pljevljima redovno obavještavaju javnost o tekućim projektima i programu tekućih javnih rasprava. Pored toga, pratili su rad Državne mreže mjernih stanica za praćenje kvaliteta vazduha u 2016. godini, što je jedan od glavnih problema u zemlji.

UNAPREĐENJE

Tokom pregovaračkog procesa, u oblasti horizontalnog zakonodavstva postignut je visok nivo napretka u usklađivanju zakonodavstva sa zakonodavstvom EU. Postignut je visok nivo usklađenosti sa SEA i EIA direktivama i direktivama vezanim za Aarhusku konvenciju o pristupu informacijama, pravdi i učešću javnosti, kao i dobar nivo usklađenosti sa Direktivom o odgovornosti za štetu u životnoj sredini i INSPIRE Direktivom.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, ostvaren je napredak u usklađivanju sa INSPIRE Direktivom i Direktivom o javnom pristupu informacijama o životnoj sredini. Još uvijek nije pripremljen INSPIRE specifični plan transpozicije i implementacije.

Ostaje izazov implementacija naročito u dijelu pristupa informacijama u posjedu državnih organa, procesuiranje odgovornih za ekološki kriminal kao i adekvantna implementacija SEA i EIA mehanizma, naročito na lokalnom nivou. Potrebno je poboljšati i koordinirati procedure SEA i EIA i uskladiti procedure sa mehanizmom ocjene prihvatljivosti zahvata na ekološku mrežu (AA). Od velike su važnosti učešće civilnog društva, pristup pravdi i odgovornost za štetu u životnoj sredini kao ključna pitanja za efektivnu primjenu pravne tekovine EU.

IZAZOVI

Poštovanje pravno obavezujućih pravila za sprovođenje procedura procjene uticaja na životnu sredinu i sprovođenje principa Aarhuske konvencije su ključni elementi efikasnog horizontalnog sektora.

Evidentni su nedostaci poput: nejasno određenog nivoa stručnosti lica koja pružaju konsultantske usluge, nepostojanje kriterijuma o relevantnosti i starosti podataka, neadekvatna lista projekata za koje je obavezna EIA.

Kontrola mjera u praksi izostaje. Mjere su vrlo često uopštene, neprimjerene ili bez dovoljno pažnje. Postoje primjeri izdatih saglasnosti na Elaborate procjene uticaja na životnu sredinu i u slučajevima kada je prepoznato da su potrebni dodatni podaci, kada su utvrđene značajne nesigurnosti ili kada su identifikovani značajni uticaji koje nije moguće ublažiti. Uopštene mjere otežavaju kontrolu rada inspekcijских organa. Do sada često nadzor nije imao u svom timu osobu koja ima kapaciteta da isprati mjere za zaštitu životne sredine (mjere iz elaborata) već su se kontrolisale većinom smjernice date glavnim (građevinskim) projektom, ne i elaboratom procjene uticaja.

Nije uspostavljena nacionalna EIONET mreža za monitoring i izvještavanje o stanju životne sredine. Agencija za zaštitu životne sredine izvještava Evropskoj agenciji za životnu sredinu shodno indikatorima koji se prate ali su nedovoljni za pouzdan pregled stanja u životnoj sredini.

Poseban izazov predstavlja i **monitoring životne sredine**. Kolizija u zakonima može dovesti do njihove neadekvatne primjene. Program monitoringa za 2017. godinu usvojen je 16. februara 2017. godine, iako planiran za IV kvartal 2016. godine dok je Informaciju o stanju životne sredine za 2016. godinu, iako planirana za II kvartal 2017. godine i pripremljena u junu 2017. godine od strane Agencije za zaštitu prirode i životne sredine, Vlada usvojila 19. oktobra 2017. godine. Sredstva za Program monitoringa za 2018. godinu iznose 400.000€, za 2017. godinu iznosila su 330.000€ dok su za 2016. iznosila 322.500 €. Program monitoringa za 2018. godinu nije usvojen do 25. decembra 2017. godine.

KLJUČNE PREPORUKE

Novim Zakonom o procjeni uticaja na životnu sredinu potrebno je transponovati Direktivu 2014/52/EU kojom je izmijenjena i dopunjena Direktiva 2011/92/EU. Zakonom je potrebno definisati: nivo stručnosti lica koja pružaju konsultantske usluge, kriterijume koji se odnose na relevantnost i starost podataka, odrediti nivo podataka potrebnih za pouzdanu procjenu kao i odgovornosti aktera u procesu – nosilaca projekata, obrađivača, te nadležnog i zainteresovanih organa i organizacija, osigurati obavezno dostavljanje postojećih podataka, proširiti listu projekata za koje je obavezna EIA.

Izmjenama i dopunama Zakona o strateškoj procjeni uticaja uspostaviti zakonsku obavezu sprovođenja SEA na planove davanja koncesija na vodotocima za potrebe proizvodnje energije (izgradnja mHE) u cilju procjene kumulativnih uticaja na ekosisteme, biodiverzitet, socijalne i druge aspekte.

Raditi na implementaciji Aarhuske konvencije i ojačavanju transparentosti vođenja procesa ne samo kroz formalno uključanje civilnog sektora, već i kroz uvažavanje svih relevantnih učesnika uključujući lokalne zajednice i medije.

Potrebno je donijeti nedostajuće podzakonske akte u cilju implementacije zakonskih propisa.

Potrebno je uspostaviti funkcionalni „Eko fond“ koji bi se koristio za ekološke projekte.

Definisati saradnju sa privrednim subjektima, potencijalnim zagađivačima životne sredine i osiguravajućim kućama u cilju stvaranja preduslova za adekvatnu primjenu Zakona o odgovornosti za štetu u životnoj sredini.

Uspostaviti informacioni sistem u životnoj sredini, razviti sistem upravljanja podacima i obezbijediti uslove za primjenu Zakona o infrastrukturi prostornih podataka.

Uspostaviti nacionalnu EIONET mrežu za monitoring i izvještavanje o stanju životne sredine.

Unaprijediti saradnju nadležnih institucija za implementaciju Zakona o životnoj sredini i Zakona o slobodnom pristupu informacijama i pojednostaviti proceduru pristupa informacijama.

Uspostaviti redovan i kontinuiran dijalog kada su u pitanju odluke koje se odnose na velike zahvate u zaštićenim, pa čak i potencijalno zaštićenim područjima ili zahvate koji ih neposredno ugrožavaju.

Jačati kapacitete inspekcije, dosljedno primjenjivati mjere inspeksijskog nadzora.

Jačati kapacitete Agencije za zaštitu prirode i životne sredine i lokalnih samouprava za implementaciju SEA i EIA.

Jačati kapacitete institucija nadležnih za implementaciju Krivičnog zakonika i Zakona o prekršajima u cilju potpune implementacije Direktive o ekološkim krivičnim djelima.

Uz pomoć civilnog sektora i medija raditi na podizanju svijesti o potrebi sprovođenja SEA i EIA mehanizma kao instrumenta zaštite životne sredine.

Poštovati principe održivog razvoja kao okvira za projekte sa očiglednim negativnim uticajima na životnu sredinu.

Uzeti u obzir interese i specifičnosti lokalnih zajednica prilikom razvoja projekta, posebno u upravljanju vodama, otpadom i obnovljivim izvorima energije.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS 1).

II KVALITET VAZDUHA

PREGLED I OCJENA STANJA

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine usvojena su dva podzakonska akta: Uredba o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla ("Službeni list Crne Gore", br. 17/17) i Program praćenja kvaliteta tečnih goriva naftnog porijekla za 2017. godinu ("Službeni list Crne Gore", br. 33/17).

Vlada Crne Gore je 20. aprila 2017. godine, umjesto do 31. januara 2017. godine kako je bilo planirano²⁴, usvojila Četvrti izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za kvalitet vazduha sa Akcionim planom za period 2017-2020. godine. U Izvještaju se navodi da je od ukupno 52 mjere²⁵ realizovano njih 40. U Nacionalnoj strategiji za kvalitet vazduha²⁶ navodi da su planirane 54 mjere što se potvrđuje i NEAS-om za period 2016-2020²⁷. U Izvještaju se navodi da je realizacija 4 mjere u toku, da će se 4 mjere realizovati u narednom periodu od četiri godine a da se od sprovođenja 4 mjere odustalo.

²⁴ Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020, str. 17

²⁵ Četvrti izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha sa Akcionim planom za period 2017-2020.

²⁶ Nacionalna strategija za kvalitet vazduha, str. 188

²⁷ Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020, str. 17

Uspostavljen je sistem izvještavanja o kvalitetu vazduha u realnom vremenu, ali mreža mjernih stanica nije unaprijeđena.

Sveobuhvatni informacioni sistem u ovoj oblasti nije uspostavljen.

Izbor tehnoloških rješenja je više nego zabrinjavajući.

Ključne institucije u ovoj podoblasti su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, Centar za ekotoksikološka istraživanja (CETI), Uprava za inspeksijske poslove, Institut za javno zdravlje.

Shodno NEAS-u sa AP planirana obaveza MORT-a u pogledu *donošenja podzakonskog akta (Uredba o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla)* je **realizovana**. Nakon što je potvrđen Anex VI MARPOL Konvencije, Uredba je usvojena na sjednici Vlade Crne Gore 16. februara 2017. godine. NEAS-om je bila planirana realizacija 9 obaveza (4 u dijelu transpozicije i 5 u dijelu implementacije). Realizovane su 4 obaveze, 2 u dijelu transpozicije i 2 u dijelu implementacije, što čini stepen realizacije od 44,44%.²⁸

OBRAZLOŽENJE

U procesu donošenja Akcionog plana za implementaciju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha želimo naglasiti da nije organizovana javna rasprava i nije ažurirana Strategija. Proces donošenja AP je bio nedovoljno transparentan budući da je putem email-a upućen poziv civilnom sektoru od strane resornog Ministarstva da pošalju svoje predloge razrađenih mjera za AP za period 2017-2020 bez prethodnog uvida u bilo kakav nacrt AP-a. Iz Četvrtog izvještaja o njegovoj realizaciji se da zaključiti da su u dijelu uspostavljanja zakonodavnog okvira i mjera koje se odnose na usvajanje dokumenata kao što su strategije, studije i izvještaji postignuti značajni rezultati, međutim kada se radi o mjerama koje se odnose na unapređenje kvaliteta vazduha nije postignut vidljivi uspjeh. Stoga možemo zaključiti da ne postoje pokazatelji da je njegoa implementacija dovela do poboljšanja kvaliteta vazduha na kritičnim tačkama, a na nekim od njih konstatovano je i pogoršanje (Bar, Podgorica, Nikšić, Pljevlja).

Tokom prošle godine u Nikšiću, zbog neispravnosti mjernog instrumenta (27.06.2016-02.12.2016.), čestice PMs nijesu bile uzorkovane, tako da je realna procjena da je bilo znatno više od 72 dana prekoračenja. Srednja godišnja koncentracija PM₁₀ čestica iznosila je 52,5 µg/m³, što je iznad propisane granične vrijednosti.

²⁸ Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period jul 2016-decembar 2017

Pljevlja su imala 181 dan prekoračenja srednjih graničnih koncentracija PM₁₀ čestica. Srednja vrijednost PM_{2,5} na godišnjem nivou je bila iznad propisane granične vrijednosti i iznosila je 44,86 µg/m³. Evidentna su povećanja koncentracija: SO₂, NO_x, kao i benzoapirena.

U opštini Bar, zabilježeno je 37 dana u 2016. godini, sa prosječnim dnevnim koncentracijama suspendovanih čestica PM₁₀.

U Podgorici, 81 dan je bio opterećen visokim koncentracijama koje su bile iznad propisanih graničnih vrijednosti, a najveće zagađenje bilo je tokom decembra - 25 dana.²⁹

Ne ažuriraju se inventari zagađujućih materija u vazduh i prekursore ozona.

Za projekat "Sprovođenje mjera za smanjenje zagađenja i zagrijavanja Pljevalja" u budžetu za 2017. izdvojeno je 850.000,00 €. **Sprovođenje Lokalnog plana za Pljevlja** nije na zadovoljavajućem nivou, jer nijesu evidentni konkretni rezultati, a i stepen zagađenja je ostao na istom nivou kao i prethodnih godina. Nema usaglašavanja srednjoročnih i dugoročnih mjera za poboljšanje kvaliteta vazduha u ovoj opštini. Planirana toplana, kao srednjoročna mjera, neće biti dio dugoročnog sistema ili će zahtijevati značajne dodatne finansijske investicije. Pored toga, opština Pljevlja, kao najzagađenija u zemlji, nije razvila lokalni plan za slučaj vanrednog zagađenja, koji se može očekivati s obzirom na kvalitet vazduha u tom gradu. Očigledno je da Vlada planira **ugovaranje drugog bloka TE**, kao mjeru koja će poboljšati kvalitet vazduha, ali takva mjera je dovedena u pitanje, imajući u vidu da je to tehnologija koja definitivno emituje zagađujuće materije i praksu i preporuku EU za napuštanje prljavih izvora energije. S tim u vezi, Rezolucija Parlamenta EU naglašava zabrinutost zbog vladinog plana za realizaciju projekta izgradnje drugog bloka TE Pljevlja, koji nije u skladu sa Pariskim sporazumom. Takođe, prilikom izrade Elaborata za rješavanje problema zagađenja Pljevalja, koji je pripremio Mašinski fakultet, nije bilo javnih konsultacija ili diskusija, iako je to bio dokument od opšteg interesa javnosti, a nesumnjivo se tiče zdravlja samih građana. Uprkos konstantnoj promociji izgradnje drugog bloka TE Pljevlja, kao mjere za poboljšanje kvaliteta vazduha u ovoj opštini, **nije postignuto usaglašavanje ovog projekta sa BAT standardima** (najbolje raspoložive tehnike) Evropske unije. Tehnologija odvođenja gasova posredstvom rashladnog tornja nije prepoznata kao BAT za odvođenje dimnih gasova, a posebno nije preporučljiva za termoelektranu u Pljevljima, zbog geografskih karakteristika ovog grada, gdje je i bez dodatnih zagađivača slaba cirkulacija vazduha u kotlini.

U ovoj oblasti **nedostaje specifična stručnost**, posebno u ključnim institucijama za transpoziciju, implementaciju i primjenu zakona, a evidentan je i nedostatak finansijskih kapaciteta.

²⁹ Informacija o stanju životne sredine za 2016.

Usvojeni su akcioni planovi za Pljevlja, Podgoricu i Nikšić u kojima je primijećeno pogoršanje kvaliteta vazduha. Za ostale opštine, u kojima je evidentirano pogoršanje kvaliteta vazduha, ne postoje akcioni planovi.

UNAPREĐENJE

Tokom pregovaračkog procesa, Crna Gora je postigla napredan nivo zakonske usklađenosti sa većinom relevantnih direktiva. Postigla je visok nivo usklađenosti sa Direktivom o kvalitetu ambijentalnog vazduha i 4. ćerkom Direktivom i dobar nivo zakonske usklađenosti sa Direktivom o maksimalnim nacionalnim emisijama. Usklađivanje Crne Gore s Direktivom o sadržaju sumpora u tečnim gorivima napreduje, ali implementacija je u ranoj fazi.

Nijesu transponovane Direktiva o isparljivim organskim jedinjenjima iz benzina i Direktiva o II fazi povraćaja isparenja benzina.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine postignut je određeni napredak u usklađivanju sa Direktivom o sadržaju sumpora u tečnim gorivima.

U cilju poboljšanja stanja u ovoj oblasti neophodno je raditi na daljem transponovanju EU zakonodavstva, jačati implementaciju i primjenu zakona. Održivo finansiranje i kadrovski ojačane institucije su uslov napretka. Širenje mreže stanica za monitoring vazduha je neophodno. Potrebno je uspostaviti potpuno funkcionalne sisteme za praćenje kvaliteta vazduha kako bi se obezbijedili nepristrasni podaci o kvalitetu vazduha u zemlji. Potrebno je uspostaviti sistem kontrole goriva na moru.

IZAZOVI

Implementacija usvojenih akcionih planova, implementacija planova kvaliteta vazduha, kontrola kvaliteta goriva na moru, uspostavljanje maksimalnih nacionalnih emisija, priprema Nacionalnog programa za progresivno smanjenje emisija i potpuna implementacija ostaje izazov.

Problemi u implementaciji su i: nedostatak pouzdanih istorijskih podataka; projekcije emisija i poboljšanje verifikovanih podataka o emisiji/tačnost podataka o zalihama; procjena kritičnih opterećenja i nedostatak specifičnih znanja u ovoj oblasti u ključnim institucijama.

Najveći izazov u oblasti kvaliteta vazduha je postizanje propisanog kvaliteta vazduha u svim zonama. Povećana koncentracija suspendovanih čestica PMs, naročito u opštini Pljevlja tokom grejne sezone, odnose se i na učestalost i količinu koncentracija. Povećana koncentracija je registrovana i u drugim gradovima (Podgorica, Nikšić, Bar, Cetinje, Berane, Bijelo Polje).

Zdravlje građana se ne postavlja kao prioritet. Nedostaje adekvatna zdravstvena statistika.

Sistem monitoringa kvaliteta vazduha nije unaprijeđen što je neophodno zbog učestalih pogoršanja kvaliteta vazduha u većim aglomeracijama. Nije došlo do proširenja mreže mjernih stanica za praćenje kvaliteta vazduha. Državna mreža za monitoring kvaliteta vazduha, trenutno obuhvata pet opština a potrebno je da obuhvati sve opštine na teritoriji Crne Gore. Nije obezbijedeno servisiranje opreme za mjerenje unutar granica države (zbog vremenskog gubitka kod popravki van zemlje), kao ni redovno servisiranje u periodu najmanjeg stepena zagađenja (često se vrši u najkritičnije vrijeme - decembar).

Potreban je konkretan podsticaj za ekološki prihvatljivije načine grijanja. Nijesu pripremljeni Lokalni plan kvaliteta vazduha za opštine Bar, Cetinje, Berane i Bijelo Polje iako je evidentan trend povećanja stepena zagađenja.

Ne poštuju se savremeni ekološki standardi za kvalitet vazduha za industrijske zagađivače čije emisije zagađujućih materija nesporno utiču na kvalitet vazduha niti redovne inspeksijske kontrole kojima bi se utvrdila obaveza zagađivaču za izmjene filterskih postrojenja u skladu sa standardima.

Ne ažuriraju se inventari zagađujućih materija u vazduhu i prekursore ozona.

Ne postoji koordinacija strateških aktivnosti sa sektorom saobraćaja kako bi se razmotrila mogućnost izmjene režima saobraćaja u najužim gradskim jezgrima.

Nema podataka o postojanju opreme za rekuperaciju VOC-a u skladištima, transportu i distribuciji goriva do benzinskih stanica i tokom punjenja goriva u motorna vozila. Nije uspostavljen ni mehanizam kontrole kvaliteta brodskih goriva.

Nedostaju specifična stručna znanja u ovoj oblasti, naročito u ključnim institucijama za transponovanje, implementaciju i primjenu zakonodavstva, a evidentan je nedostatak i finansijskih kapaciteta.

KLJUČNE PREPORUKE

Postaviti **zdravlje građana kao prioritet** u kreiranju javnih politika i unaprijediti kvalitet zdravstvene statistike kroz poboljšanje registra medicinskih podataka, posebno u dijelu definisanja i evidentiranja dijagnoza u okviru zdravstvenog informacionog sistema da bi se omogućila dalja istraživanja uticaja zagađenja vazduha na zdravlje ljudi.

Unaprijediti kapacitete **državne mreže za monitoring kvaliteta vazduha**, tako što će se obuhvatiti sve opštine na teritoriji Crne Gore, obezbijediti **servisiranje opreme za mjerenje unutar granica države i vršiti redovno servisiranje u periodu najmanjeg stepena zagađenja**. Obezbijediti adekvatna sredstva u budžetu za **monitoring** kvaliteta vazduha.

Posebnu pažnju posvetiti **realizaciji AP za upravljanje kvalitetom vazduha** za 2017-2020, posebno onih mjera koje i zaista mogu dovesti do unapređenja kvaliteta vazduha.

Potreban je **konkretan podsticaj za ekološki prihvatljivije načine grijanja**.

Uspostaviti **koordinaciju strateških aktivnosti** između sektora životne sredine i sektora saobraćaja kako bi se razmotrila mogućnost izmjene režima saobraćaja u najužim gradskim jezgrima. Ažurirati Strategiju razvoja saobraćaja kako bi se na adekvatan način razmotrilo zagađenje vazduha, kao posljedica intezivnog i neodrživog transporta, i omogućilo efikasno rješavanje ove problematike.

Pripremiti **Lokalne planove kvaliteta vazduha za opštine Bar, Cetinje, Berane i Bijelo Polje**.

Poštovati savremene ekološke standarde za kvalitet vazduha za industrijske zagađivače čije emisije zagađujućih materija utiču na kvalitet vazduha.

Sprovoditi **redovne inspeksijske kontrole** kojima bi se utvrdila obaveza zagađivaču za izmjene filterskih postrojenja u skladu sa standardima.

Ažurirati **inventar zagađujućih materija** u vazduh i prekursore ozona.

Obezbijediti opremu za rekuperaciju VOC-a u skladištima, transportu i distribuciji goriva do benzinskih stanica i tokom punjenja goriva u motorna vozila.

Uspostaviti **mehanizam kontrole kvaliteta brodskih goriva**.

Jačati kapacitete ključnih institucija za transponovanje, implementaciju i primjenu zakonodavstva stručnim kadrom sa specifičnim znanjima neophodnim za napredak u ovoj oblasti.

Obezbijediti potrebna finansijska sredstva za implementaciju i primjenu zakonodavstva u ovoj oblasti.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS II).

III UPRAVLJANJE OTPADOM

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **upravljanja otpadom** u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine usvojen je:

1. **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o upravljanju otpadom** ("Službeni list Crne Gore", br. 39/16) je potpuno usklađen sa sekundarnim izvorima prava Evropske Unije:
 - Direktivom Savjeta 1999/31/EZ od 26. aprila 1999. o odlagalištu otpada.

Zakon je djelimično usklađen sa sljedećim sekundarnim izvorima prava Evropske Unije:

- Direktivom 2008/98/EZ Evropskoga parlamenta i Savjeta od 19. novembra 2008. o otpadu i ukidanju određenih Direktiva;
- Direktivom Savjeta 86/278/EEZ Savjeta od 12. juna 1986. o zaštiti životne sredine, i posebno zemljišta, kod primjene kanizacionog mulja u poljoprivredi;

- Direktivom 2006/21/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 15. marta 2006. o upravljanju otpadom iz industrije vađenja minerala i o izmjeni Direktive 2004/35/EZ;
- Direktivom 2012/19/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 4. jula 2012. o otpadnoj električnoj i elektroničkoj opremi ((HUD) (preinačena));
- Direktivom 2011/65/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 8. juna 2011. o ograničenju upotrebe određenih opasnih materija u električnoj i elektronskoj opremi (preinačeno).

2. **Zakon o komunalnim djelatnostima** ("Službeni list Crne Gore", br. 55/16) - ne postoje konkretni propisi EU koji su primjenjivi na ovu oblast.

Usvojeno je i sedam podzakonskih akata.³⁰

Ključne institucije u ovoj oblasti su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirodu i životne sredine, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo zdravlja, Ministarstvo ekonomije, Uprava za inspeksijske poslove, jedinice lokalne samouprave, MONSTAT.

Prema Državnom planu za upravljanje otpadom za period 2015-2020. godine, planirane investicije u infrastrukturu za upravljanje otpadom u predstojećem periodu iznose oko 130 mil. € do 2020. godine, odnosno oko 354,8 mil. € do 2035. godine.

Shodno NEAS-u sa AP za 2016. godinu, za ovu oblast je bila predviđena jedna obaveza za Ministarstvo održivog razvoja i turizma - donošenje *Odluke o izboru opcije za upravljanje otpadom*, koja još uvijek nije realizovana. NEAS-om je, do kraja 2017, predviđena realizacija 23 obaveze, 16 u dijelu transpozicije i 7 u dijelu implementacije. Realizovano je 14 obaveza (13 u dijelu transpozicije i 1 u dijelu implementacije), što čini stepen realizacije od 60.87%.³¹

OBRAZLOŽENJE

Određeni napredak je postignut ali značajnijeg pomaka u sprovođenju zakona nije bilo. Proces pripreme Zakona o izmjeni i dopunama Zakona o upravljanju otpadom obilježen je isključenjem učešća javnosti iz procesa, odnosno izostankom javne rasprave.

Opština Berane obratila se Vladi Crne Gore, zahtjevom za davanje na korišćenje lokaliteta Rujišta kao privremenog odlagališta otpada za narednih pet godina. Predmetno zemljište je po namjeni šumsko zemljište.

Saglasnost za lokalne planove upravljanja komunalnim i neopasnim građevinskim otpadom dobile su 20 od 23 opštine u Crnoj Gori. Lokalne samouprave, u saradnji sa MORT-om, definisale su nove objektivne ciljeve za obim recikliranja, što bi se trebalo postići do kraja 2017. godine i može se smatrati dobrim početnim korakom u rješavanju ovog problema. Ipak, očigledno je da Zakonom predviđenu stopu reciklaže od 25% nije moguće ni približno dostići

³⁰ Za više informacija vidjeti Aneks III

³¹ Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period jul 2016-decembar 2017

u predviđenom roku (31. decembar 2017). Naročito loša implementacija karakteriše sjeverni dio Crne Gore. Sakupljanje komunalnog čvrstog otpada (godišnje se proizvede oko 243,941 t), u skladu sa Zakonom o upravljanju otpadom i opštinskim propisima, obaveza je lokalne samouprave (JLS). Nadležnost za implementaciju ovih aktivnosti prenijeta je opštinskim komunalnim preduzećima.

Osnovni principi upravljanja otpadom definisani u Strategiji upravljanja otpadom Crne Gore do 2030. godine i Nacionalnom planu upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2015-2020. godine nijesu primijenjeni. Veliki broj lokalnih samouprava odlaže otpad na privremenim deponijama iako je rok za njihovo zatvaranje istekao, dok je evidentno i postojanje velikog broja nelegalnih odlagališta (oko 350 po evidenciji AZPŽS). Zbog odsustva primarne selekcije i velikog broja organskih komponenti u sastavu komunalnog čvrstog otpada, deponije su izvori emisije gasova staklene bašte (metan).

Shodno Informaciji o stanju životne sredine u Crnoj Gori za 2016. godinu konstatovano je **povećanje, iznad maksimalno dozvoljenih, koncentracija:**

1. **Fluora** (Bijelo Polje - na poljoprivrednom zemljištu najbližem gradskoj deponiji, uz saobraćajnicu prema Prijepolju; saobraćajnica Nikšić-Podgorica; poljoprivredno zemljište uzorkovanog na lokaciji pored jalovišta TE Pljevlja, Komini; dječje igralište Nikšić);
2. **Neorganskih polutanata** (opština Žabljak- u blizini gradske deponije; Tivatsko polje);
3. **Hroma, nikla i fluora** (deponija Željezare Nikšić – na udaljenosti 300 m od deponije; Donja Gorica; Ćemovsko polje; Srpska; Konventorska stanica; dječije igralište (Njegošev park) u Podgorici);
4. **Olova, hroma, nikla, fluora, policikličnih aromatskih ugljovodonika i pet PBC kongenera** (Rubeža, Nikšić);
5. **PAH** (Srpska; dječije igralište u Tivtu; dječje igralište u Pljevljima);
6. **PCB kongeneri:**
 - o 149; 153; 138 i 180 (dječije igralište u Tivtu);
 - o 101 i 153 (trafostanica Tološi);
7. **olova i cinka** (Gradac);
8. **nikla, hroma i bora** (Ulcinjnsko polje);
9. **olova, žive, arsena, fluora i cinka** (u blizini flotacije rudnika Brskovo);
10. **olova i fluora** (dječije igralište u Tivtu);
11. **kadmijuma, olova, arsena, fluora i cinka** (dječije igralište u Pljevljima);
12. **arsena, fluora, cinka** (rudnik Brskovo).

Potencijalno zagađenje zemljišta zbog **neselektovanog i nepropisno odloženog industrijskog ili komunalnog otpada** sagledano je kroz fizičko-hemijsku analizu zemljišta uzorkovanog: u blizini *deponija komunalnog otpada na Žabljaku, Bijelom Polju i Beranama (Vasove vode)*, u blizini *deponije industrijskog otpada Željezare u Nikšiću*, rudnika *Brskovo u Mojkovcu*, kao i u blizini *TE Jalovišta i Gradca u Pljevljima*.

Uticaj deponija komunalnog otpada na sadržaj polutanata u zemljištu uzorkovanom u neposrednoj blizini gradskih deponija očitovan je kroz povećanje koncentracije neorganskog polutanta kadmijuma na Žabljaku, dok se povećane koncentracije hroma na Žabljaku i fluora u Bijelom Polju i Beranama (Vasove vode) ne pripisuju uticaju deponije.

Ukupna godišnja količina generisanog komunalnog otpada po glavi stanovnika iznosi 517,9 kg ili 1,4 kg na dnevnom nivou. Sakupljanjem otpada obuhvaćeno je 80% stanovništva koje uglavnom živi u gradovima (što je 1% manje u odnosu na prethodnu godinu). Prema podacima MONSTAT-a, u 2016. godini javna komunalna preduzeća najviše su sakupila ostalog komunalnog otpada, u koji spada miješani komunalni otpad 81,7%, zatim otpad iz vrtova i parkova 10,2%, slijede odvojeno sakupljene frakcije 8% i ambalaža sa 0,1% sakupljenog otpada.

Na sanitarnim deponijama otpad odlagažu: Glavni grad, Podgorica; Prijestonica Cetinje, Danilovgrad, Bar, Ulcinj, Kotor, Tivat i Budva. Na lokacijama za privremeno skladištenje: Andrijeвица, Herceg Novi, Kolašin, Mojkovac, Plav/Gusinje, Pljevlja, Rožaje/Petnjica, Bijelo Polje i Berane su privremeno uskladištile komunalni otpad. Četiri jedinice lokalnih samouprava nijesu uspostavile upravljanje komunalnim otpadom u skladu sa propisima, a to su: Nikšić, Plužine, Šavnik i Žabljak, uz napomenu da Opština Plužine odlaže komunalni otpad na neuređenom odlagalištu Mislov Do u Nikšiću. U opštini Kotor, otvorena je prva kompostana u Crnoj Gori, za rješavanje pitanja upravljanja zelenim otpadom u opštinama Kotor, Tivat, Budva i Herceg Novi.

U opštini Berane instalirano je postrojenje za obradu medicinskog otpada sakupljenog sa teritorije opština: Kolašin, Mojkovac, Bijelo Polje, Pljevlja, Berane, Rožaje, Andrijeвица i Plav i u Glavnom gradu Podgorici.

Za projekte u oblasti upravljanja otpadom, u 2017. godini bilo je opredijeljeno 865.000 €, a za projekte koji se sufinansiraju iz IPA fondova 14.705.000,00 €. ³²

UNAPREĐENJE

Crna Gora je postigla **dobar nivo zakonske usklađenosti** s Okvirnom direktivom o otpadu, Direktivama o otpadnoj električnoj i elektronskoj opremi, Direktivom o ambalaži i ambalažnom otpadu, Direktivom o otpadnim vozilima, Direktivom o polihlorovanim bifenilima i polihlorovanim terfenilima i Direktivom o kanalizacionom mulju.

Postignut je visok nivo zakonske usklađenosti sa Direktivom o deponijama. Djelimična usklađenost je postignuta sa Direktivom o baterijama i akumulatorima.

Većina odredaba Direktive o otpadnim vozilima je transponovana.

³² Vidjeti aneks III-1

Usklađenost sa Direktivom o rudarskom otpadu i sa Direktivom o ograničavanju upotrebe određenih opasnih materija u električnoj i elektronskoj opremi je u ranoj fazi.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, ostvaren je određeni napredak u usklađivanju sa Direktivom o deponijama, Direktivom o otpadu, Direktivom o kanalizacionom mulju, Direktivom o rudarskom otpadu, Direktivom o otpadnoj električnoj i elektronskoj opremi, Direktivom o ograničavanju upotrebe određenih opasnih materija u električnoj i elektronskoj opremi.

Nivo implementacije EU *acquis*-a u ovoj oblasti je veoma ograničen i još uvijek se moraju preduzeti mnogi drugi važni koraci kao što je uspostavljanje adekvatne mreže za odlaganje otpada, određivanje prioriteta za smanjenje i prevenciju otpada, uspostavljanje registra za proizvođače otpada.

Upravljanje otpadom je i dalje područje na kojem Crna Gora mora da uloži još mnogo napora kako bi se došlo do funkcionalnog sistema koji obezbjeđuje održiv razvoj, maksimalnu zaštitu životne sredine, rješavanje postojećih problema na terenu i kreiranje baza podataka neophodnih za donošenje odluka na nacionalnom nivou, kao i za izvještavanje ka međunarodnim instancama.

Da bi se postigao napredak u ovoj oblasti neophodno je odrediti opciju za upravljanje otpadom. Pri tom treba poštovati EU standarde i primijeniti hijerarhijski pristup: redukciju količine stvorenog otpada, maksimalno recikliranje i ponovnu upotrebu, ograničiti spaljivanje materijala koji se ne mogu reciklirati, ukinuti odlaganje nepovratnog otpada i otpada koji se ne reciklira, osigurati potpunu implementaciju ciljeva politike upravljanja otpadom.

Da bi se osigurao adekvatan sistem upravljanja otpadom neophodno je obezbijediti poštovanje principa održivog razvoja, transparentnost i odgovornost u upravljanju otpadom. Budući projekti trebaju biti razvijeni i implementirani efikasno. Interese lokalnih zajednica treba uzeti u obzir prilikom realizovanja aktivnosti u ovoj oblasti. Procjene uticaja projekata u ovoj oblasti ne treba sprovoditi "pro forme" već na adekvatan način kako bi se pokazao uticaj na ostale segmente životne sredine.

Uspostaviti sistem odvojenog prikupljanja baterija i akumulatora, njihovog odlaganja i recikliranja, program prikupljanja otpadnih prenosivih baterija i akumulatora, obrada i recikliranje prikupljenih baterija i akumulatora kao i sistem sakupljanja i obrade otpadnih vozila.

IZAZOVI

Osnovni problem u ovoj oblasti je **nedefinisanje opcije o konačnom načinu upravljanja otpadom** pa shodno tome ni lokalni planovi ne nude kvalitetna rješenja, odnosno lokalne samouprave su ograničene u kreiranju dugoročnih rješenja adekvatnog zbrinjavanja otpada.

Dodatni problemi su **niska stopa reciklaže, nedostatak adekvatnih statističkih podataka o količinama otpada i nekompatibilnost tih podataka između nadležnih institucija**, kao i **loša komunalna infrastruktura**. Sistem za selektivno odlaganje otpada nije uspostavljen, **veliki broj lokalnih samouprava odlaže otpad na nelegalnim smetlištima/odlagalištima**, dok je evidentno i **postojanje velikog broja nelegalnih odlagališta** (oko 350 po evidenciji AZŽS). Ne postoje mjere za podsticanje ponovne upotrebe, reciklaže i selektivnog sakupljanja otpadnog materijala. Problem je i pitanje odlaganja kanalizacionog mulja (primjer opštine Budva, Tivat, Kotor i Herceg Novi).

Iako životinjski otpad nije predmet Zakona o upravljanju otpadom način upravljanja istim je definisam samo na papiru. Još uvijek ne postoji ovlašćena firma koja će se baviti sakupljanjem i tretmanom ovog otpada. Ovo je veliki problem za upravljanje komunalnim otpadom jer je životinjski često pomiješan sa različitim vrstama komunalnog otpada. Trenutno mesna industrija u Crnoj Gori svoje nus proizvode predaje komunalnim preduzećima koji ih nelegalno odlažu ili na deponijama ili na nelegalnim odlagalištima.

Najveći izazov u Crnoj Gori u oblasti upravljanja otpadom je uspostavljanje adekvatne infrastrukture koja bi omogućila sistem selekcije/recikliranja otpada, rehabilitaciju brojnih nelegalnih deponija širom Crne Gore, utvrđivanje lokacije za odlaganje industrijskog otpada i uspostavljanje efikasnog nadzora. Loša opremljenost lokalnih preduzeća je zabrinjavajuća. Nepokrivenost seoskog područja kontejnerima i dalje zabrinjava, s obzirom na to da se otpad pali ili odlaže u potocima ili rijekama.

Glavni problemi u sprovođenju PCB/PCT Direktive 96/59/EC su: nepostojanje popisa postojeće opreme koja sadrži polihlorovane bifenile; nedostupnost podataka o skladištenju i uklanjanju zastarjele opreme i otpadnih ulja koji sadrže polihlorovane bifenile; nedostatak jedinstvenih instrukcija za identifikaciju, dekontaminaciju, upotrebu, transport, skladištenje i odlaganje opreme ili proizvoda koji sadrže polihlorovane bifenile. Nema implementacionih planova za implementaciju "teških" direktiva.

Sanacija neuređenih odlagališta otpada u Crnoj Gori i dalje predstavlja izazov za sve lokalne samouprave.

U Crnoj Gori, odlaganje i dalje predstavlja najzastupljeniji metod za konačno rješavanje pitanja nastalog otpada.

Svakako najveći izazov je uspostavljanje efikasnog i održivog sistema inspekcije, kao i adekvatnih kaznenih politika koje će se dosljedno primjenjivati.

KLJUČNE PREPORUKE

Donijeti Odluku o izboru opcije za upravljanje otpadom.

Donijeti set podzakonskih akata.

Donijeti nedostajuće Lokalne planove upravljanja otpadom za sve jedinice lokalne samouprave usklađene sa Državnim planom upravljanja otpadom.

Pratiti implementaciju lokalnih planova upravljanja otpadom, posebno u dijelu dostizanja predviđenih ciljeva u pogledu reciklaže.

Sanirati postojeća odlagališta otpada.

Uspostaviti sistem primarne selekcije, po principu, makar minimalnog, razdvajanja na „mokru“ i „suvu“ kantu.

Smanjiti količine biorazgradivog komunalnog otpada.

Uključiti ruralna područja u sistem pružanja komunalnih usluga od strane nadležnih preduzeća.

Raditi na uspostavljanju planirane infrastrukture shodno Državnom planu.

Razmotriti mogućnost postavljanja kontejnera za selektivno odlaganje stakla i plastike, u velikim marketima, u cilju motivisanosti građana za primarnom selekcijom otpada i podizanju svijesti javnosti o značaju reciklaže.

Promovisati smanjenje količine odloženog biološki razgradivog otpada na deponijama, ponovnoj upotrebi otpada, reciklaži i sprječavanju nastanka otpada.

Otpad koji se odlaže na deponijama ograničiti na neizbježni minimum.

Regulisati upravljanje posebnih vrsta otpada, kao što je medicinski, veterinarski, elektronski, građevinski i rudarski otpad.

U svim budućim projektima izgradnje PPOV treba predvidjeti tretman kanalizacionog mulja, jer se isti obradom može dalje koristiti u poljoprivredne svrhe, shodno utvrđenoj kategorizaciji i kvalitetu zemljišta, za sanaciju privremenih odlagališta otpada i sl.

Otpočeti sa uspostavljanjem sistema za odlaganje, sakupljanje i obradu ambalažnog otpada, baterija, akumulatora, starih vozila.

Pripremiti strategiju za odlaganje i dekontaminaciju opreme i otpada koji sadrži PCB i PCT, kao i Program analize zemljišta i vodiča o mogućnosti i načinu upotrebe obrađenog kanalizacionog mulja.

Omogućiti javni uvid u statistiku sakupljanja i upravljanja otpadom i omogućiti funkcionisanje jedinstvenog sistema prikupljanja podataka o vrstama i količinama otpada.

Raditi na edukaciji građana i podizanju svijesti o ovoj oblasti životne sredine.

Obezbijediti video nadzor na nelegalnim odlagalištima i procesuirati počinioc.

Pripremiti implementacione planove za „teške“ direktive i **jačati finansijske kapacitete**.

Odrediti lokacije za odlaganje građevinskog zemljišta.

Unaprijediti model naplate upravljanja otpadom.

Jačati administrativne kapacitete na državnom nivou, naročito kapacitete Uprave za inspeksijske poslove, kao i kapacitete komunalnih inspekcija, na lokalnom nivou.

Jačati saradnju između državnih i lokalnih vlasti.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS III)

IV KVALITET VODA

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **kvaliteta vode**, u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. usvojeni su:

1. **Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama** ("Službeni list Crne Gore" br. 02/17), usvojen 29. decembra 2016. godine, koji je u potpunosti usklađen sa:
 - Direktivom Komisije 98/185/EZ od 27. februara 1998. o izmjeni Direktive Savjeta 91/271/EEZ vezano uz određene zahtjeve utvrđene u Prilogu I Direktive;dok je djelimično usklađen sa:
 - Direktivom Savjeta od 21. maja 1991. godine o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda;
 - Odlukom Komisije od 26. juna 2014. godine o obrascima za izvještavanje o nacionalnim programima za sprovođenje Direktive Savjeta 91/271/EEZ (objavljeno pod brojem dokumenta C (2014) 42085, (2014/431/EU).
2. **Zakon o obezbjeđivanju zdravstveno ispravne vode za ljudsku upotrebu** ("Sl.list CG" br. 80/17), usvojen 23. novembra 2017. godine, koji je djelimično usklađen sa:
 - Direktivom Savjeta 98/83/EC o kvalitetu vode namenjene za ljudsku potrošnju, od 03. novembra 1998.
 - Direktivom Komisije (EU) 2015/1787 od 6. oktobra 2015. o izmjeni Priloga II i III Direktivi Savjeta 98/83/EZ o kvalitetu vode namenjene za ljudsku potrošnju, od 03. novembra 1998.
3. **Zakon o izmjenama Zakona o vodama** ("Službeni list Crne Gore", br. 52/16) – usaglašavanje sa Zakonom o upravnom postupku.
4. **Zakon o regionalnom vodosnadbijevanju Crnogorskog primorja** ("Službeni list Crne Gore", br. 56/16) – ne postoje izvori prava EU, u pripremi Zakona korišćena su komparativna iskustva zemalja Evropske unije.

Donijeta je Odluka o izradi strateške procjene uticaja na životnu sredinu za Državni plan upravljanja komunalnim otpadnim vodama u Crnoj Gori za period 2018-2035. godine, ("Službeni list Crne Gore", br. 041/17).

Usvojeno je 11 podzakonskih akata u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine.³³

Strategija upravljanja vodama Crne Gore za period 2016-2035. usvojena je na sjednici Vlade od 30. juna 2017. godine. Izrada plana upravljanja slivom Save u Crnoj Gori (WBIF) i Implementacija Okvirne Direktive o vodama - Dunavski i Jadranski sliv (IPA 2014) je u toku.

Cilj Strategije upravljanja vodama je ostvarivanje jedinstvenog i potpuno usklađenog vodnog režima na području Crne Gore, na svakom od njena dva riječna sliva – Jadranskom i Dunavskom i to: stvaranjem pravnog okvira u cilju efikasnog funkcionisanja sektora voda; obezbjeđenjem ekonomske stabilnosti, koja omogućava održivi razvoj sektora voda; osiguranjem dovoljnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta za vodosnabdijevanje stanovništva i sve potrebe privrede; zaštitom stanovništva i materijalnih dobara od poplava i drugih oblika štetnog dejstva voda; uređenjem slivova u cilju zaštite vodoprivrednih i drugih sistema, kao i zaštite životne sredine; zaštitom voda i ostvarivanje dobrog statusa voda, u cilju zaštite i unapređenja životne sredine i poboljšanja stanja biodiverziteta; uspostavljanjem mjerne, upravljačke i informatičke podrške za realizaciju svih vodoprivrednih ciljeva; definisanjem povezanosti i međuzavisnosti svih planova u oblasti voda sa zahtjevima uređenja prostora i očuvanja i zaštite životne sredine i obrnuto, obezbjeđivanje pouzdanijeg planiranja pri lociranju drugih objekata i sistema, poštujući kriterijume, ograničenja i mogućnosti koji proističu iz vodne infrastrukture; organizovanjem sektora voda na način da bude osposobljen da uspješno realizuje koncept integralnog upravljanja vodnim resursima, u kontekstu upravljanja svim resursima koji zavise od vode i vodnog sektora; uključivanjem javnosti u proces usvajanja strateških odrednica razvoja integralnih vodoprivrednih sistema; obezbjeđenjem jasne platforme za sve vidove međunarodne saradnje u oblasti voda sa zemljama u okruženju, kao i sa svim drugim zemljama u procesu pridruživanja EU.

Ključne institucije u ovoj oblasti su: Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Uprava pomorske sigurnosti, Institut za biologiju mora (kao organizaciona jedinica Univerziteta Crne Gore), Ministarstvo unutrašnjih poslova, Ministarstvo zdravlja, Uprava za vode, Zavod za hidrometeorologiju i seizmologiju, JP "Morsko dobro", DOO "CETI", Institut za javno zdravlje, Uprava za inspeksijske poslove, jedinice lokalne samouprave.

Shodno NEAS-u Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja (MPRR) realizovalo je obavezu u pogledu uspostavljanja Ekspertske radne grupe za vode, dok je MORT realizovalo obavezu u pogledu transpozicije pravne tekovine EU, kroz usvajanje Zakona o upravljanju komunalnim otpadnim vodama. Usvojen je Zakon kojim se transponuje Direktiva Savjeta koja se odnosi na vodu za piće. NEAS-om je, do kraja 2017, predviđena realizacija 12

³³ Za dodatne informacije vidjeti Aneks IV

obaveza, 6 u dijelu transpozicije i 6 u dijelu implementacije. Realizovano je 6 obaveza (5 u dijelu transpozicije i 1 u dijelu implementacije), što čini stepen realizacije od 50%.³⁴

Vlada je, na sjednici od 23. marta 2017. godine, usvojila "Projekciju dugoročnog snabdijevanja vodom Crne Gore do 2040. godine". Projekcijom se, na osnovu sveobuhvatne analize i ocjene postojećeg stanja snabdijevanja vodom, daje projekcija srednjoročnog (do 2025. godine) i dugoročnog (do 2040. godine) razvoja vodosnabdijevanja naseljenih mjesta sa ciljem postizanja, u sanitarnom i tehničkom pogledu, visokog standarda snabdijevanja vodom stanovništva i ostalih korisnika u Crnoj Gori.

OBRAZLOŽENJE

U oblasti kvaliteta voda, nivo transpozicije je nizak. Sistem nadležnosti je fragmentiran. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je primarno nadležno. Shodno fragmentiranim nadležnostima, nivo implementacije i primjene zakonodavstva nije adekvatan.

Planovi upravljanja riječnim slivovima i jasne aktivnosti u ovoj oblasti još uvijek nedostaju.

Izgradnja kanalizacionih mreža i postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda kasni.

Nije uspostavljen efikasan sistem za praćenje i sprovođenje zakona.

Preliminarna procjena rizika od poplava za identifikaciju riječnih slivova i pratećih obalnih područja gdje postoji potencijalni značajan rizik nije urađena.

Ne preduzimaju se mjere za eliminaciju opasnih materija koje dovode do zagađenja unutrašnjih površinskih voda, teritorijalnih voda i unutrašnjih priobalnih voda.

PPOV nedostaju za mnoge opštine, a postojeća, npr. u Podgorici, ne odgovaraju niti kapacitetima niti tehnološkim standardima.

Snabdijevanje vodom je otežano u Herceg Novom i Cetinju. Česte su restrikcije u vodosnabdijevanju, naročito u ljetnjem periodu. Izvještaji o sprovođenju Milenijumskih razvojnih ciljeva ukazuju na velike gubitke vode u distributivnoj mreži u gradskim naseljima širom zemlje (u 2015. godini 58,4%). Procenat priključka na kanalizacionu mrežu u gradskim naseljima u 2015. godini iznosi 85%, a obim tretiranih otpadnih voda u odnosu na ukupnu količinu iznosi 25,8%. U većini gradova distributivnu mrežu čine azbestno-cementne cijevi čiji je negativan uticaj na zdravlje dokazan.

Nije uspostavljen efikasan sistem praćenja i izvještavanja. Preliminarna procjena rizika od poplava za identifikaciju riječnih slivova i pratećih priobalnih područja gdje postoji potencijalni značajan rizik nije urađena.

³⁴ Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period jul 2016-decembar 2017

Projekat „Regulacija riječnog korita Bojane“ urađen je 2010. godine. Aktivnosti nijesu realizovane što je 2017. godine dovelo do potpunog zatvaranja desnog rukavca rijeke zbog taloženja velike količine pijeska u njemu. Onemogućavanje razmjene vode između mora i rijeke može dovesti do ekološke katastrofe i većih poplava. Već duže vremena dubine vode na početnom dijelu zapadnog (desnog) rukavca su smanjene sa 3,5 m na svega četrdesetak centimetara.

Monitoring u 2016. godini je pokazao da su najveći izvori zagađenja površinskih i podzemnih voda komunalne otpadne vode. Najzagađeniji vodotoci su Vezišnica i Čehotina ispod Pljevalja, i Ibar ispod Rožaja. Umjerenu zagađenost imale su vode srednjeg i donjeg toka Lima, vode Rijeke Crnojevića, Grnčar na području Gusinja i Morača na dijelu ispod uliva voda gradskog kolektora Podgorice, dobar status kvaliteta imali su Kutska rijeka (Zlorečica), Cijevna na Trgaju i Tara na potezu Trebaljevo-Šćepan polje, veoma dobar Bojana i Zeta, posebno u donjem toku, a odličan kvalitet vode imala je rijeka Piva. Rezultati mjerenja indiciraju na veliku osjetljivost ovih akvatičnih ekosistema, prije svega u niskom vodostaju, kao i porast ljudskih aktivnosti na njihovim obalama.

U kontinentalnom dijelu prirodni kvalitet voda skoro na svim izvorštima podzemnih voda je pogoršan. Prema rezultatima mikrobioloških ispitivanja 6,6 odsto ispitanih uzoraka hlorisanih voda za piće ne zadovoljava propisane norme higijenske ispravnosti, najčešće zbog povećanog prisustva bakterija i fekalnog zagađenja.³⁵

Ispuštanje komunalnih i industrijskih otpadnih voda u prirodne prijemnike vrši se gotovo bez ikakvog prečišćavanja.

U okviru Programa praćenja kvaliteta vode i sedimenta HOT SPOT-ova izvršeno je uzorkovanje sedimenta i morske vode na lokacijama koje su definisane kao „hot spot“ lokacije (Brodogradilište Bijela, Porto Montenegro i Luka Bar), lokaciji koja predstavlja tranziciono, senzitivno područje (Ada Bojana) i lokaciji koja predstavlja referentnu lokaciju (Dobra Luka na poluostrvu Luštici). Program praćenja kvaliteta vode i sedimenta na navedenim lokacijama obuhvatao je analizu istih na sljedeće parametre: Cd, Hg, Cu, Ni, Fe, Mn, Pb, Zn, Cr, As, organokalajna jedinjenja (TBT i TMT), organohlorni pesticidi, PCBs, PAH-ovi, mineralna ulja naftnog porijekla, dioksini i furani, hlorobenzeni i hlorfenoli.

U sedimentu uzorkovanom na lokaciji **Luka Bar**, sadržaj kako neorganskih polutanata (živa, bakar, olovo, cink, nikal) tako i organskih polutanata (PAH i PCB kongeneri) prelaze BAC, ERL i EAC kriterijume (prema OSPAR-u) što ukazuje da prisutni polutanti mogu imati negativni uticaj na morske organizme.

U sedimentu uzorkovanom na lokaciji Brodogradilište Bijela, sadržaj kako neorganskih polutanata (živa, bakar, olovo, cink, hrom, nikal) tako i organskih polutanata (PAH i PCB

³⁵ Informacija o stanju životne sredine za 2016.

kongeneri) prelaze BAC, ERL i EAC kriterijume (prema OSPAR-u) što ukazuje da prisutni polutanti mogu imati negativni uticaj na morske organizme.

U sedimentu uzorkovanom na lokaciji **Porto Montenegro**, sadržaj kako neorganskih polutanata (živa, bakar, olovo, cink, arsen, nikal) tako i organskih polutanata (PAH i PCB kongeneri) prelaze BAC, ERL i EAC kriterijume (prema OSPAR-u) što ukazuje da prisutni polutanti mogu imati negativni uticaj na morske organizme.

U sedimentu uzorkovanom na lokaciji Ada Bojana, sadržaj hroma prelazi BAC i ERL kriterijume dok sadržaj nikla prelazi BAC kriterijum. Ostali neorganski i organski polutanti su ispod BAC kriterijuma.

Rezultati analize pokazuju da su sedimenti u Brodogradilištu Bijela i marini Porto Montenegro (bivši Vojni brodogradilište zavod u Tivtu) opterećeni otpadom koji se stvara prilikom pjeskarenja brodova koje se dugi niz godina primjenjivalo tokom remonta brodova na obijema lokacijama. Otpad od pjeskarenja, odnosno sediment pomiješan sa istim, opterećuje životnu sredinu mora sa visokim sadržajem kako metala tako i organskih komponenti sa mogućim dugotrajnim posljedicama po živi svijet u moru.

U **Luci Bar**, sediment zagađen sa visokim sadržajem kako metala tako i organskih komponenti, posljedica je transporta tereta i prometa brodova.

Rezultati analize uzoraka morske vode pokazuju da ispitivani uzorci na lokacijama koje su označene kao HOT SPOT lokacije (Brodogradilište Bijela, Porto Montenegro i Luka Bar) pripadaju klasama A2 i A3 prema Uredbi o klasifikaciji i kategorizaciji površinskih i podzemnih voda (Sl. list Crne Gore br. 02/07).

U oblasti zaštite voda budžetom za 2017. godinu bila su opredijeljena sredstva za realizaciju projekata u vrijednosti od 2.335.000,00 €. ³⁶

UNAPREĐENJE

Nivo usklađenosti Crne Gore sa pravnom tekovinom u sektoru voda je djelimičan.

Dobar nivo usklađenosti je postignut za Okvirnu Direktivu o vodama i Direktivu o vodi za piće.

Transponovanje Direktive o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda je u naprednoj fazi.

Zakonodavno usklađivanje sa: **Okvirnom Direktivom o morskoj strategiji, Direktivom o standardima kvaliteta voda, Direktivom o podzemnim vodama i Direktivom o kvalitetu voda za kupanje** je u početnoj fazi.

³⁶ Vidjeti aneks IV

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, ostvaren je značajan napredak u usklađivanju sa Direktivom o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda, Direktivom o vodi za piće i ograničen napredak u usklađivanju sa Okvirnom Direktivom o vodama i Okvirnom direktivom o Marinskoj strategiji.

U ovoj oblasti su neophodne velike investicije, posebno u dijelu izgradnje ili modernizacije sistema za prikupljanje i prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, kao i uvođenje novih tehnologija prečišćavanja voda i snabdijevanje vodom. Potrebno je unaprijediti sistem monitoringa kao i sistem izvještavanja. Urgentna je jasna podjela odgovornosti i koherentnosti između aktivnosti svih organa uključenih u pitanja upravljanja vodama. Kada je u pitanju Direktiva o nitratima, Crna Gora treba da uspostavi mrežu za praćenje mjerenja koncentracije nitrata u površinskim i podzemnim vodama.

IZAZOVI

Administrativni kapaciteti u sektoru voda na državnom i lokalnim nivoima nijesu dovoljno snažni da odgovore izazovu efikasnog procesa harmonizacije domaćeg zakonodavstva sa pravnim tekovinama EU i ne uspostavlja se finansijski okvir za njihovo razvijanje.

Mini hidroelektrane se izgrađuju najčešće bez adekvatne analize hidro potencijala. Jedan od primjera je remećenje korita Kutske i Mojanske rijeke gdje je došlo do presušivanja rijeka u pojedinim djelovima korita. Izgradnja mini hidroelektrana se pasivno posmatra i izostaje adekvatna reakcija na očuvanje prirodnih resursa.

Izgradnja i planiranje izgradnje turističkih kompleksa u marinskom području (Porto Montenegro, Porto Novi) i u zaštićenom području (Porto Skadar Lake) nije praćena adekvatnom reakcijom profesionalaca iz sektora zaštite voda u cilju integracije mjera prevencije potencijalnog rizika. Civilni sektor je dao doprinos zaštiti Skadarskog jezera ali bez mogućnosti da bilo što promijene u procesu planiranja.

Crna Gora ne radi na pripremi Strategije o moru.

Vodni katastar koji postoji za 12 opština i sadrži samo hidrološke podatke (ne i biodiverzitetske) nije dostupan javnosti. Još uvijek nedostaju Vodna osnova, informacioni sistem u ovoj oblasti, planovi upravljanja riječnim basenima.

Ne postoji dostupan registar podzemnih voda, procjena kapaciteta akumulacija koje su na raspolaganju, planovi zamjene vodovodnih distributivnih mreža.

Monitoring površinskih voda često ne prati potrebe monitoringa zaštite životne sredine čiji bi trebalo da bude integralni dio. Izostaje monitoring podzemnih voda.

Postoji značajan nedostatak kadra kvalifikovanog za ispunjavanje zahtjeva koji se tiču prikupljanja i provjere podataka, kao i obezbjeđenja kvaliteta i izvještavanja.

Rizicima od poplava upravlja se na osnovu Plana upravljanja rizicima od poplava i Opšteg plana zaštite od štetnog dejstva voda, koji obuhvata period od 6 godina, i pratećeg Operativnog plana zaštite.

Strategija upravljanja vodama razmatra kanalisanje/regulisanje i betoniranje pojedinih riječnih korita čiji su tokovi bujičnog karaktera.

Da bi se ispunio Plan mjera za postizanje pune transpozicije EU Okvirne direktive o vodama u domaće zakonodavstvo do kraja 2018. godine, potrebno je sprovesti 23 mjere. Sadašnja dinamika rada je nedovoljna i mora se pojačati jer će se povećati obim posla u narednom periodu.

Kod nekih postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda, koja su izgrađena ili su u finalnoj fazi izrade, problem predstavljaju planovi i način odlaganja obrađenog kanalizacionog mulja, pa tako za Nikšić ne postoji konkretno definisan plan, a problem je evidentan i u Budvi, Herceg Novom i Tivtu.

Najveći izvori zagađenja površinskih i podzemnih voda su komunalne otpadne vode, koje se uglavnom u neprečišćenom obliku ispuštaju u vode, na koncentrovan ili difuzan način.

Iako je uspostavljen sistem za prečišćavanje otpadnih voda u opštini Herceg Novi, otpadne vode naselja koje gravitiraju rijeci Sutorni (rijeci od državnog značaja) se ulivaju u Sutorinu jer kanalizacioni sistem nije obuhvatio ovaj dio opštine. Sutorina se uliva u more i definiše sastav blata u Igalu čime se znatno smanjuje kvalitet vode, blata, plaže i prostora za razvoj zdravstvenog turizma.

Politika i praksa u dijelu zaštite od poplava nije fokusirana na tehničke i konstruktivne mjere za regulaciju vodnih tijela. Mjere potrebne za adekvatnu zaštitu od poplava izostaju ili nijesu dovoljne. Usvajanje mjera nije usaglašeno sa mitigacijom klimatskih promjena.

KLJUČNE PREPORUKE

Bolje definisati nadležnosti nad kvalitetom voda i poboljšati međusektorsku saradnju između institucija koje su nadležne za vode kao i sa drugim sektorima u cilju integracije politike zaštite voda.

Poštovati ciljeve Strategije upravljanja vodama 2016-2035. i usvojiti Vodoprivrednu osnovu, čija obaveza proizilazi iz Zakona o vodama, u što kraćem roku.

Raditi na izradi Strategije mora i donijeti Planove upravljanja riječnim tokovima za Dunavski i Jadranski sliv, Planove upravljanja rizicima u slučaju poplava i uraditi mape opasnosti i mape rizika od poplava.

Donijeti sva nedostajuća podzakonska akta i raditi na daljem usklađivanju Zakona o upravljanju komunalnim otpadnim vodama sa Direktivom o prečišćavanju komunalnih otpadnih voda.

Uspostaviti registar zaštićenih područja, uskladiti monitoring sa zahtjevima WFD, definisati ekološki i hemijski status i ciljeve za površinske i podzemne vode, definisati programe neophodnih mjera.

Uspostaviti mreže mjernih stanica i monitoring podzemnih voda.

Pratiti i koncentracije nitrata u površinskim i podzemnim vodama.

Raditi na uspostavljanju Vodnog informacionog sistema.

Obezbijediti pristup vode svim građanina.

Zamijeniti postojeću vodovodnu distributivnu mrežu na teritoriji čitave Crne Gore.

Uspostaviti kanalizacionu mrežu i priključiti stanovništvo na nju.

Izgraditi postrojenja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda, počevši od gradova sa velikim brojem stanovnika (Podgorica) ka manjim gradovima.

Ubrzati rad na izgradnji započete komunalne infrastrukture uz pravilan izbor izvođača radova i poštovanje vremenskih rokova.

Hitno obezbijediti uslove za jačanje administrativnih kapaciteta, znanja i vještine stručnog kadra u institucijama koje su ključne za integraciju i prenošenje tekovine EU o upravljanju vodama, kao i za njihovu implementaciju.

Neophodno je potpuno sprovođenje postojeće zakonske regulative i unaprijeđenje inspekcijskog nadzora na čitavoj teritoriji države, kako na nacionalnom, tako i na lokalnim nivoima. Neophodno je poboljšati kontrolu naročito u dijelu iskorištavanja voda za izgradnju hidro-elektrana, zagađenja voda, gradnje na obalama rijeka, očuvanja močvarnih staništa. Budući razvoj mini hidro elektrana treba da bude u skladu sa EU praksom. Nastaviti sa kontrolom eksploatacije pijeska i šljunka.

Neophodno je sudsko procesuiranje i neselektivno kažnjavanje slučajeva kršenja zakona u oblasti voda.

Prilikom zaštite od poplava bazirati se na integraciji prirodnih rješenja u upravljanju vodama.

Integracija direktiva o staništima i pticama u dijelu upravljanja vodama je neophodna zbog uspostavljanja i upravljanja budućom NATURA 2000 mrežom.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS IV).

V ZAŠTITA PRIRODE

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **zaštite prirode** u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, Skupština Crne Gore, donijela je:

1. **Zakon o zaštiti prirode** ("Službeni list Crne Gore", br. 54/16), 22. jula 2016. godine, djelimično je usklađen sa sekundarnim izvorima prava EU:
 - Direktivom Savjeta 92/43/EEZ od 21. maja 1992. o zaštiti prirodnih i poluprirodnih staništa flore i faune;
 - Direktivom Evropskog parlamenta i Savjeta 2009/147/EZ od 30. novembra 2009. o zaštiti divljih ptica;
 - Regulativom Savjeta 338/97/EZ o zaštiti divljih vrsta flore i faune regulacijom prometa.
2. **Zakon o izmjeni Zakona o nacionalnim parkovima** ("Službeni list Crne Gore", br. 28/14, 39/16), 17. juna 2016. godine, kojim su izmijenjene granice NP „Durmitor“.

Donijet je:

1. **Zakon o potvrđivanju evropske konvencije o zaštiti životinja u međunarodnom prevozu** ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 04/17).

Nakon jedne godine od donošenja Zakona o zaštiti prirode, MORT je donio **četiri** podzakonska akta, a neophodni su brojni podzakonski akti za potpunu transpoziciju EU tekovine. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, na osnovu Zakona o zaštiti dobrobiti životinja donijelo je **dva** pravilnika. Na osnovu Zakona o šumama i Zakona o divljači i lovstvu donijeto je **27** podzakonskih akata za korišćenje prirodnih resursa (koncesije na šumske i lovne resurse).³⁷

Ključne institucije u ovoj podoblasti su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Institut za biologiju mora, Prirodnjački muzej, Uprava za šume, Veterinarska uprava, Uprava za inspekcijske poslove, Javno preduzeće za nacionalne parkove Crne Gore, JP “Morsko dobro”, Uprava carina, Uprava policije, jedinice lokalne samouprave.

Ukupna potrebna sredstva za petogodišnji period za nacionalne parkove iznose: za implementaciju Plana upravljanja NP “Prokletije” 1.304.749,00 €³⁸, NP “Lovćen” 2.320.000,00 €³⁹, NP “Durmitor” 3.835.000,00 €⁴⁰, NP “Skadarsko jezero” 4.645.000,00 €⁴¹, NP “Biogradska gora” 3.331.000,00 €⁴².

³⁷ Za više informacija vidjeti Aneks V

³⁸ http://www.nparkovi.me/sajt/images/stories/PU_NP_Prokletije_2016-2020.pdf, str. 56

³⁹ http://www.nparkovi.me/sajt/images/stories/PU_NP_Lovcen_2016-2020.pdf, str. 67

⁴⁰ http://www.nparkovi.me/sajt/images/stories/PU_NP_DURMITOR_2016-2020.pdf, str. 69

⁴¹ http://www.nparkovi.me/sajt/images/stories/PU_NP_Skadarsko_jezero_2016-2020.pdf, str. 82

⁴² http://www.nparkovi.me/sajt/images/stories/PU_NP_Biogradska_gora_2016-2020.pdf, str. 61

Shodno NEAS-u obaveza MORT-a - uspostavljanje Ekspertske radne grupe za zaštitu prirode **je realizovana**. Međutim, planirano administrativno osnaživanje/uvećanje u Direktoratu za životnu sredinu nije realizovano iako je Vlada u međuvremenu donijela Plan reorganizacije i jačanja kapaciteta u oblasti životne sredine koji se značajno razlikuje od NEAS-a. Do kraja 2017. planirana je realizacija 32 obaveze, od čega 16 u dijelu transpozicije i 16 u dijelu implementacije. Realizovano je 19 obaveza (16 u dijelu transpozicije i 3 u dijelu implementacije) što čini stepen realizacije od 59,38%.⁴³

OBRAZLOŽENJE

Započela je realizacija projekta "Uspostavljanje mreže Natura 2000", ali ima mnogo projekata koji su u fazi realizacije i često sa neusaglašenim ciljevima. Projektom nije obuhvaćen južni dio Crne Gore. Time se ostavlja mogućnost devastacije lokaliteta koji mogu biti dio NATURA 2000 mreže ili određivanje namjene u druge svrhe strateškim i/ili planskim dokumentima. Izazovi vezani za uspostavljanje NATURA 2000 povezani su sa ograničenim kadrovskim kapacitetima na nacionalnom i lokalnom nivou u državnim institucijama u smislu broja službenika i stručnjaka koji se bave ovom temom. Ovo se uglavnom odnosi na stručnost i naučno-istraživački rad za određene taksonomske kategorije i primjenu specifičnih metodologija i prikupljanje podataka u skladu sa standardima NATURA 2000. Shodno Izvještaju o realizaciji NEAS-a, sve aktivnosti planirane za 2017. godinu na uspostavljanju NATURA 2000 su realizovane. Aktivnosti koje su predstavljene kao realizovane ne mogu se ocijeniti ključnim za napredak u uspostavljanju NATURA 2000 mreže.

Na području NP „Skadarsko jezero“, lokalitet Biški rep, Mihailovići, planirana je izgradnja luksuznog turističkog kompleksa i marine „Porto Skadar Lake“. U Izvještaju o strateškoj procjeni uticaja na životnu sredinu DSL „Mihailovići“ navodi se da će realizacija rješenja planiranih Državnom studijom lokacije uticati na životnu sredinu pretežno na lokacijama predviđenim za građenje i u neposrednom okruženju, osim u dijelu socio-ekonomskih pitanja gdje su uticaji šireg značaja. Negativni uticaji koji mogu da se pojave tokom izgradnje i tokom eksploatacije hotelskog kompleksa su: fragmentacija, totalna ili djelimična destrukcija staništa, kao i gubitak jednog broja jedinki od prisutnih vrsta, bilo da će biti uništene ili će migrirati sa staništa.

Primjena odredaba Krivičnog zakonika kroz subjektivna tumačenja, kao i nerazumijevanje važnosti zaštite prirode, od strane tužilaštva, dovodi do izuzetno niske stope kažnjivosti lica koja su počinila krivična djela protiv životne sredine. Naročito je problematično kontinuirano nezakonito prenošenje ulovljenih zaštićenih vrsta preko granice, kao i nedovoljna obučenost carinskih službenika da prepoznaju zaštićene vrste. Zabrinjavajuće je i pitanje neovlašćenog i

⁴³ Vlada Crne Gore (2017.) "Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine" (jula 2016-decembar 2017), str.14

nezakonitog držanja divljih životinja od kojih su mnoge prokrijumčarene u zemlju (slučaj tigrova, vukova).

Uspostavljena je baza podataka o zaštićenim područjima (www.prirodainfo.me). Nije urađena rekategorizacija zaštićenih područja što je bila zakonska obaveza. Mnoga zaštićena područja su izgubila karakteristike koja su ih preporučila za zaštitu. Upravljanje kategorijama zaštite niže od II kategorije po IUCN-u gotovo ne postoji.

Ulcinjska Solana ni nakon tri godine još uvijek nije zaštićena ni na domaćem ni na međunarodnom nivou, niti su nadležne institucije obezbijedile adekvatan režim upravljanja vodama, kao i obustavu lova na jednom dijelu Ulcinjske solane na kojem je takva aktivnost, odlukom opštine dozvoljena. Prema Prostorno-urbanističkom planu Ulcinja, koji je Vlada Crne Gore usvojila 16. februara 2017. godine u potpoglavlju 3.1.3. "Zaštićena prirodna dobra" navodi se da je Ulcinjska solana planirana u kategoriji parka prirode, IUCN kategorije V/IV. Shodno Prostornom planu Crne Gore, kao krovnom planskom dokumentu, na ovom području je planiran razvoj turističkog smještaja. Skupština Crne Gore je 2012. godine donijela Odluku o izmjeni i dopuni Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine ("Službeni list Crne Gore", broj 44/2012) kojom se u kategoriji „spomenik prirode“ ili „predio posebnih oblika“ prepoznaje Ulcinjska solana sa knetama i Ada Bojana. Međutim, Ustavni sud Crne Gore u novembru 2015. godine donosi Odluku o prestanku važenja Odluke o izmjeni i dopuni Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine. Shodno novom Zakonu o planiranju prostora i izgradnji objekata lokalna prostorno- planska dokumenta više ne postoje pa samim tim ni PUP Ulcinja. Iz navedenog se može zaključiti da je upitna politička volja da se Ulcinjska solana zaštiti. Lokalitet je degradiran do nivoa gdje se počinje ponašati kao ekološka zamka za milione ptica na migraciji. Došlo je do procesa izmjene ekosistemskog karaktera, odnosno procesa pretvaranja zaslanjenog u slatkovodni tip ekosistema, što će imati nesagledive ekološke i biodiverzitetne posljedice po ovo područje. Shodno Informaciji o stanju životne sredine na Ulcinjskoj solani, usljed promjene kvaliteta staništa i prelaska iz slanovodne u slatkovodnu močvaru, broj baljoški (*Fulica atra*) značajno se povećao, što potvrđuje činjenicu da se sa ekosistemom Solane mora bolje upravljati. Ravnjanje dina na području Velike plaže stvara nepovoljne uslove za ptičju faunu.

Na Adi Bojani, i uz desno ušće rijeke Bojane, nalaze se najbolje i najočuvanije plavne vrbovo-jasenove šume. Po Direktivi o staništima to je tip staništa 92A0 Galerija bijele vrbe i bijele topole. Na ovom staništu dominiraju *Quercus robur ssp. scutariensis*, *Fraxinus angustifolia*, *Populus alba*, *Periploca graeca*, *Salix alba*, *Salix fragilis*, *Alnus glutinosa*, *Vitex agnus-castus*, *Tamarix africana*. Kao neminovna posljedica intenzivne antropogenizacije prostora, javljaju se i invazivne vrste (*Amorpha fruticosa*) koje predstavljaju ozbiljnu prijetnju da naruše strukturu prirodnih ekosistema. Staništa pješčanih dina se umanjuju neplanskim proširivanjem turističkih kapaciteta (plaže, prilazni putevi, parkinzi). Knete (zaslanjene i slatkovodne lokve i močvare) u zaleđu Velike plaže su posebna prirodna

vrijednost i oaze biodiverziteta, zajedno sa suvim livadama polupustinjskog karaktera i treba ih štititi.

Izostaje i nadzor od strane Uprave za šume nad radom koncesionara. Problem mogu biti i odredbe Zakona o koncesijama koje ne propisuju obavezu traženja mišljenja ili informacije o statusu zaštite područja. Time se potvrđuje neusklađenost ostalih zakona koji se odnose na korišćenje prirodnih resursa sa Zakonom o zaštiti prirode.

Evidentan je trend da se suprotno važećoj prostorno-planskoj dokumentaciji raspisuju tenderi koji predviđaju gradnju na lokalitetima velike prirodne vrijednosti, koja su prepoznata i kao potencijalna Natura 2000 staništa (Porto Skadar Lake, Buljarica).

Dugoročni program za istraživanja biodiverziteta nije izrađen. Smanjena su raspoloživa sredstava za realizaciju programa monitoringa biodiverziteta kao i broj obuhvaćenih područja.⁴⁴ Uz izostanak adekvatnog monitoringa biodiverziteta na nivou države, da se zaključiti da se upravljanje, prostorno planiranje, urbanizacija i mjere zaštite baziraju na skromnim podacima, koji su uzrok nezadovoljavajućeg programa monitoringa, neadekvatne metodologije, pa su i odluke bazirane na ovakvim podacima problematične.

Problem su i dozvoljene kvote za lov, izostanak skraćanja lovnih sezona, nedozvoljeni lov za koji ne postoji čak ni strateško opredjeljenje resora za početak rada na njegovom efikasnom suzbijanju. Naročito je zabrinjavajuća praksa ribolova nedozvoljenim sredstvima poput dinamita u moru i agregata na Skadarskom jezeru. Lovočuvarske službe trebaju biti opremljene adekvatnom opremom.

Crna Gora je, osim Bosne i Hercegovine, jedina zemlja u Mediteranu koja nema zaštićeno marinsko područje iako je to obaveza po Barselonskoj konvenciji. Izazov u pogledu uspostavljanja ovakvih područja ogledaće se, pored političke volje, i u administrativnim kapacitetima i finansijskim izdvajanjima za njihovu zaštitu i upravljanje. JP "Morsko dobro" nema ni službu zaštite ni opremu (npr. brod). Inspeksijske službe na moru nemaju adekvatnu opremu.

Naročito je diskutabilna implementacija CITES Regulative i Konvencije, kao i neusklađenost nacionalnih propisa sa Direktivom 1992/22/EZ koja se odnosi na držanje životinja u zoološkim vrtovima, Regulativom 3254/91/EEZ o klopkama za divlje životinje, Direktivom 83/129/EEZ i Regulativom (EZ) 1007/2009 o trgovini proizvoda od morskih sisara iz podreda Pinnipedia, Direktivom 1999/22/EZ o zaštiti životinja pri upotrebi u naučne svrhe, Regulativom (EZ) 2173/2005 (FLEGT) i Regulativom (EZ) 995/2000 kojom su definisane obaveze operatera koji plasiraju drvo i drvne proizvode na tržište.

⁴⁴ Program monitoringa životne sredine za 2016. godinu, str. 4 i 16; Program monitoringa životne sredine za 2017. godinu, str. 4 i 25

Novim Zakonom o zaštiti prirode stavljena je van snage odredba obaveze izrade Mape predjela prije početka pripreme prostorno-planske dokumentacije. Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata iz 2017. godine centralizovane su aktivnosti u planiranju prostora na državni nivo. Ovim zakonom je ograničena, možda i onemogućena, integracija zaštite biološkog diverziteta u politiku planiranja prostora.

UNAPREĐENJE

U oblasti zaštite prirode, Crna Gora je djelimično usklađena s pravnom tekovinom. Napredan nivo usklađenosti je postignut sa Direktivom o staništima i Direktivom o divljim pticama. Ograničen nivo usklađenosti postignut je sa CITES Regulativom.

Nacionalno zakonodavstvo mora da se uskladi sa Direktivom o divljim životinjama u zoološkim vrtovima, zakonodavstvom o EU o fokama (Direktiva 83/129/EEZ, Regulativa (EZ) 1007/2009 i njena Regulativa za sprovođenje (EU) 737/2010), Regulativom EU 1143/2014, kao i FLEGT i Timber Regulativama.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, ostvaren je određeni napredak u usklađivanju sa Habitat Direktivom, Direktivom o divljim pticama i CITES Regulativom.

Nema značajnog napretka u oblasti zaštite prirode. Postoji prostor za poboljšanje uključivanja civilnog sektora u proces donošenja odluka posebno u ranom uključivanju i u olakšavanju dijaloga. Neophodno je otkloniti različita rješenja iz važećih propisa, raditi na integraciji politike biodiverziteta u sektorske politike, jačati sistem upravljanja zaštićenim područjima na nivou nacionalnog parka i uspostaviti sistem upravljanja za zaštićena područja za čije upravljanje je nadležna lokalna samouprava. Uspostaviti mehanizam koordinacije između nadležnih institucija i unaprijediti kadrovske i finansijske kapacitete. Intenzivirati aktivnosti na uspostavljanju NATURA 2000 mreže i uključiti u proces sve zainteresovane strane i civilni sektor. Potrebno je raditi na uspostavljanju marinskih zaštićenih područja.

IZAZOVI

U oblasti zaštite prirode, realizuje se više projekata koji su često sa neusaglašenim ciljevima ili se preklapaju. Planiranje i implementacija aktivnosti u sektoru zaštite prirode zahtijevaće ozbiljne konsultacije i komunikaciju sa različitim zainteresovanim stranama i nevladinim organizacijama u cilju djelotvorne primjene. Posljednji događaji o ubijanju zaštićenih vrsta i načinu ribolova dinamično zahtijevaju efikasno sprovođenje kaznene politike i ograničenja kao i jačanje inspeksijske kontrole. Neophodno je uspostaviti sistem opšte zaštite određenih staništa, biljnih i životinjskih vrsta i zabraniti štetne aktivnosti vezane za eksploataciju vrsta i drugih prirodnih resursa. Takođe, nedostaje odgovarajuća procjena aktivnosti koje potencijalno oštećuju staništa i vrste. Uspostavljanje zaštićenih područja mora se prepoznati Prostornim planom Crne Gore. U ovoj oblasti glavni problem je marginalizacija propisivanja mjera zaštite prirode dok se prioritet daje građevinskim projektima.

Malo je urađeno u implementaciji projekta NATURA 2000. Izazovi u uspostavljanju NATURA 2000 mreže povezani su sa ograničenim kapacitetima ljudskih resursa na državnom i lokalnom nivou u državnim institucijama u smislu broja službenika i stručnjaka koji se bave ovom temom. Ovo se uglavnom odnosi na stručnost i naučno-istraživački rad za određene taksonomske kategorije i primjenu specifičnih metodologija i prikupljanje podataka u skladu sa standardima NATURA 2000.

Zakonodavnu aktivnost je obilježilo donošenje Zakona o zaštiti prirode i Zakona o nacionalnim parkovima. Pravi izazov biće njihova implementacija.

Problemi u ovoj oblasti su: nedostatak zaštitarskog pristupa kod upravljanja zaštićenim područjima, nepostojanje morskog zaštićenog područja, kolizija između propisa, izostanak implementacije propisa, visok procenat nezakonite sječe. Zakon o izmjeni Zakona o nacionalnim parkovima donijet je po skraćenom postupku zbog „tehničke“ greške koja se odnosila na obuhvat granica. Shodno Zakonu o zaštiti prirode (član 35) bez Studije revizije koja je obavezna za promjenu granica nacionalnih parkova promjena granica zaštićenog područja nije moguća. Zakon u prilogu nema kartografski prikaz granica nacionalnih parkova, što je u prethodnim zakonima bio slučaj, već je članom 13 propisano da „*Kartografski prikaz obilježenih granica nacionalnih parkova izrađuje organ uprave nadležan za poslove katastra*“. U članu 28 Zakona o zaštiti prirode jasno se navodi da Studija zaštite mora sadržati kartografski prikaz granica prirodnog dobra kao i Akt o proglašenju zaštićenog prirodnog dobra (član 32 Zakona o zaštiti prirode). Ovo je kolizija između dva zakona iz iste oblasti koji može dovesti do velikih problema u implementaciji.

Veliki broj zaštićenih područja, niže kategorije zaštite, kao i rezervat „Čovjek i biosfera“ basena rijeke Tare, zaštićeni su samo na papiru, njihova prava zaštita nije otpočela. Strateška i planska dokumenta većine sektora ih čak ne prepoznaje. Npr. u kategoriji „Spomenik prirode“ od 56 lokaliteta samo dva imaju plan upravljanja. Adekvatna naučna podloga, monitoring i primjena modernih alata u upravljanju zaštitom prirode uglavnom izostaje ili je predmet eksterno finansiranih sporadičnih projekata.

Pored nezakonite sječe, šume su takođe izložene kontinuiranom paljenju, gdje je evidentno da ne postoje administrativni kapaciteti koji bi radili na prevenciji (obezbjeđivanje punktova za sprječavanje širenja požara i uvođenje sistema/senzora za detekciju lokacije požara) i sanaciji posljedica (inspekcije kroz kazne) ili sprječavanju uzroka (jačanje svijesti kod građana da je npr. paljenje šuma u cilju poboljšanja prirasta pečurki kontraproduktivno). Tokom ljeta 2017. godine u NP „Lovćen“ devastiran je značajan šumski fond jer požar nije lokalizovan za gotovo dva mjeseca. Nakon ovog požara ostaje upitno da li Lovćen i dalje posjeduje prirodne karakteristike na osnovu kojih je proglašen za nacionalni park. Uništene su i guste borove šume, maslinjaci, makija i niža vegetacija na Luštici.

Tendencija je raspisivanje tendera za gradnju na područjima velikih prirodnih vrijednosti, koji su ujedno prepoznati kao potencijalna NATURA 2000 staništa (Ulcinjska solana, Buljarica, Skadarsko jezero). Buljarica ima sljedeće tipove staništa: 92A0 Bijele vrbe i bijele topole, 91AA Istočne šume medunca. Prisutna je *Pisolithus arrhizus* koja je zaštićena u Crnoj Gori ("Sl. list RCG" br. 76/06); nalazi se na Preliminarnoj crvenoj listi makromiceta Crne Gore (Perić & Perić, 2004); Crvenoj listi ugroženih gljiva Evrope u kategoriji C – vrsta rasprostranjena na širokom prostoru, ali rasute, nepovezane populacije, ponegdje nestale,

srednji nivo intenziteta zaštite (Ing, 1993); shodno kategorijama IUCN-a (međunarodnog standarda za izradu nacionalnih Crvenih lista - IUCN, 2001), procijenjena kod nas kao kritično ugrožena vrsta (kategorija CR – critically endangered, kriterijum D), (Kasom & Četković, 2011). U Crnoj Gori vrsta je do sada konstatovana na dva lokaliteta: u Herceg Novom na Savinskoj Dubravi i na Buljarici.

Za očuvanje prirode, naročito brine novi Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata, koji propisuje marginalizaciju lokalne samouprave. Njime se propisuje postojanje samo Prostornog plana Crne Gore i Plana generalne regulacije. Zakon ne nudi kvalitetna rješenja koja će osigurati mehanizme održivog planiranja prostora Crne Gore, te je u suprotnosti sa Evropskom poveljom o lokalnim samoupravama, Evropskom poveljom o prostornom planiranju kao i Ustavom Crne Gore i Zakonom o lokalnoj samoupravi.

Za brigu je stepen očuvanosti prirode u zaštićenim područjima zbog tendencije ekonomske valorizacije prirodnih resursa, bez značajnih ulaganja u zaštitu prirode.

U većem broju jezera u okviru NP i Regionalnih parkova isčezle su ili su u fazi isčezavanja brojne akvatične i semi-akvatične vrste kao što su mrmoljci (*Ichthyosaura alpestris*, *Lissotriton vulgaris*). Ove vrste i podvrste od kojih su neke i endemi Crne Gore nestaju zbog unosa riblje faune i rakova. Ovo je slučaj sa Bukumirskim, Rikavačkim, Trnovačkim, većim brojem jezera NP "Durmitor". Ovime je došlo do izmjene autohtone biološke vrijednosti jezera.

Tokom ljeta pojedini djelovi nacionalnih parkova su preposječeni i sama uprava ne vodi evidenciju i procjenu pritiska, stepenu uznemiravanja životinjskog svijeta.

Uz izostanak adekvatnog monitoringa biodiverziteta na nivou države, da se zaključiti da se upravljanje, prostorno planiranje, urbanizacija i mjere zaštite baziraju na podacima ispod elementarnog zadovoljavajućeg nivoa, koji su uzrokovani nezadovoljavajućim obimom programa monitoringa, neadekvatne metodologije, pa su i odluke bazirane na ovakvim podacima problematične.

Niski administrativni kapaciteti, primjena odredaba Krivičnog zakonika kroz subjektivna tumačenja, kao i nerazumijevanje važnosti zaštite prirode od strane tužilaštva dovodi do izuzetno niske stope kažnjivosti lica koja su počinila krivična djela protiv životne sredine. Naročito je problematično kontinuirano nezakonito prenošenje ulovljenih zaštićenih vrsta preko granice, kao i nedovoljna obučenost carinskih službenika da prepoznaju zaštićene vrste. Svake godine ispostava Uprave carina u Baru zaplijeni više od 100 odstrijeljenih ptica (čak i trajno zaštićenih vrsta) koje se pokušavaju prokrijumčariti van zemlje. Kod zaplijena problem predstavlja i nedostatak podzakonske regulative u smislu zbrinjavanja odstreljenih divljih životinja.

Zabrinjavajuće je i pitanje neovlašćenog i nezakonitog držanja divljih životinja od kojih su mnoge prokrijumčarene u zemlju (slučaj tigrova, vukova). Evidentirano je preko 100 slučajeva nezakonitog držanja divljih životinja u uslovima koji ne zadovoljavaju zakonom propisane uslove. Primjetna je i nezakonita trgovina ovim vrstama kao i javno promovisanje zooloških vrtova koji nemaju upotrebnu dozvolu (Odgajivačnica „Crni Vuk“ u Tološima, Zoo vrt „Čarli“ u Danilovgradu, itd).

„Prihvatišta životinja“ i zoo vrtovi kao i pojedini građani posjeduju određene vrste koje su nauci svrstavaju u prvih 100 najopasnijih invazivnih vrsta. Kao na primjer crvenouha kornjača (*Trachemys scripta*) i mungos (*Herpestes auropunctatus*) zauzimaju sve veću rasprostranjenost u Crnoj Gori. Crvenouha kornjača je evidentirana na nekoliko lokaliteta na crnogorskom primorju a mungos širom crnogorske obale. Uvoz ove kornjače je zabranjen u zemljama regiona. Osim toga što ove vrste istiskuju druge vrste iz prirode tako što im zauzimaju staništa i hranu one prenose razne patogene na koje vrste iz prirode nijesu otporne.

Problem mogu biti i odredbe Zakona o koncesijama koje ne propisuju obavezu traženja mišljenja ili informacije o statusu zaštite područja. Time se potvrđuje neusklađenost ostalih zakona koji se odnose na korišćenje prirodnih resursa sa Zakonom o zaštiti prirode.

Posljedice u ovoj oblasti su: smanjenje granica NP „Durmitor“ koji je istovremeno i UNESCO zaštićeno područje (Svjetska baština) zbog uzurpiranosti prostora nelegalnom gradnjom, gubitak ekoloških vrijednosti mnogih zaštićenih područja kategorije spomenika prirode, izostanak primjena mjera zaštite u Regionalnom parku „Piva“; nepostojanje upravljača i upravljanja kanjonom rijeke Tare kao UNESCO rezervata biosfere (MAB – Čovjek i biosfera program). Pored toga, učešće lokalnih zajednica u upravljanju zaštićenim područjima je na niskom nivou.

Administrativni kapaciteti u Ministarstvu održivog razvoja i turizma nijesu dovoljni za kvalitetnu transpoziciju, implementaciju i primjenu propisa iz ove podoblasti. Dodatno problematični su i kapaciteti inspeksijskih organa (u ekološkoj inspekciji je i dalje samo 6 inspektora zaduženo za kompletnu oblast zaštite životne sredine) kao i nedovoljna infrastruktura na graničnim prelazima u cilju primjene propisa koji se tiču uvoza, izvoza i tranzita robe za koju su propisane mjere zaštite životinja i biljaka. Takođe, nedostaci su evidentni i na nivou lokalne uprave.

Opština Berane je u partnerstvu sa MORT-om i AZPŽS, pokrenula aktivnosti na osnivanju Azila za divlje životinje. U toku je procedura izdavanja Urbanističko-tehničkih uslova za ovaj azil. Projektni zadatak je urađen i raspisivanje tendera za izradu glavnog projekta je u toku. Međutim, nije jasno iz kojih sredstava će se finansirati izgradnja centra.

Izazov može biti i kompatibilnost planiranja i integracije mjera zaštite prirode u druge sektorske planove i politike, kao i sprovođenje mehanizama (strateška procjena uticaja na životnu sredinu – SEA, procjena uticaja na životnu sredinu –EIA, ocjena prihvatljivosti zahvata na prirodu -AA).

Uništavanje ili ubijanje zaštićenih vrsta je jedan od očiglednih problema na koje nadležni ne reaguju. Kao primjer se može navesti ubijanje morskih kornjača na crnogorskom primorju, ranjavanje delfina, pripitomljavanje mladunčadi raznih vrsta divljači. Tek nakon reakcije javnosti nadležni su procesuirali osobu osumnjičenu da je usmrtio morsku kornjaču.

KLJUČNE PREPORUKE

Donijeti niz podzakonskih akata na osnovu Zakona o zaštiti prirode, Zakona o divljači i lovstvu, Zakona o šumama i Zakona o zaštiti dobrobiti životinja kojima bi se dalje transponovale Direktiva o staništima, Direktiva o divljim pticama, Direktiva o zoološkim

vrtoanima, Regulatoria o nožnim zamkama, Direktiva o uvozu kože foka i njenih derivata, Regulatoria o trgovini proizvoda od morskih sisara iz podreda Pinnipedia, CITES Regulatoria i FLEGT Direktiva i Regulatoria. Pojedine odredbe pomenutih zakona je potrebno izmijeniti u cilju potpunog usklađivanja i omogućavanja implementacije.

Donijeti **Zakon o invazivnim vrstama** koji bi transponovao Regulatorivu o invazivnim vrstama.

Bez daljeg odlaganja potrebno je **zaštiti Ulcinjsku solanu** i obezbijediti adekvatan režim upravljanja vodama, kao i zabraniti lov na prostoru tzv. Nove solane.

Od posebnog značaja je zaštita Buljarice, kao i **poštovanje preporuka Evropskog parlamenta** odnosno Rezolucije u kojoj se Vlada Crna Gore poziva na adekvatno upravljanje prirodnim resursima i preispitivanje odluke o dozvoli za gradnju megalomanskog projekta „Porto Skadar Lake“.

Hitno **zaustaviti dalju devastaciju šuma**, uspostavljanjem šumskih rezervata, koji će očuvati netaknuta staništa prije uspostavljanja Natura 2000 mreže i ulaska u Evropsku uniju.

Donijeti strategiju upravljanja invazivnim vrstama. Obustaviti svako dalje nelegalno i nestručno poribljavanje vodnih tijela. Dozvoliti izlov ribe u svim jezerima nacionalnih i regionalnih parkova na način koji neće doprinijeti šteti ostalih organizama.

Definisati vrste koje su štetne za prirodu, poljoprivredu i ekonomiju te zabraniti uvoz istih.

Sistematično i koordinisano raditi na uspostavljanju NATURA 2000 mreže. S tim u vezi, potrebno je donijeti mapu puta za uspostavljanje NATURA 2000 mreže, potvrditi nacionalne SPA i SCI metodologije i kriterijume odabira područja i vrsta od značaja za EU. Intenzivirati rad na kartiranju staništa i prikupljanju podataka. Jačati kapacitete vladinog i nevladinog sektora. Uključiti zainteresovane strane i civilni sektor u aktivnosti na uspostavljanju NATURA 2000 mreže. Jačati saradnju i sa drugim sektorima (poljoprivreda, šumarstvo, lovstvo, saobraćaj, energetika).

Unaprijediti sistem monitoringa, uspostaviti monitoring staništa i vrsta kao i sistem izvještavanja o implementaciji ključnih direktiva i upravljanja podacima.

Donijeti **planove za očuvanje močvarskih staništa** imajući u vidu prijetnje kojima su izloženi (Skadarsko jezero, Tivatska solila) a sagledavajući njihov značaj u ekološkim interakcijama, kao i uticaj na razvoj mnogih autohtonih vrsta.

Pri izgradnji **hidro-akumulacija i podizanja brana** neophodno je pristupiti izradi **ozbiljnih bioloških studija i socio-ekonomskih analiza** uz obaveznu procjenu uticaja na životnu sredinu.

Preispitati odluku i utvrditi stepen poštovanja javnog interesa u pogledu transformacije **Nacionalnih parkova** iz javnog preduzeća u društvo sa ograničenom odgovornošću, obzirom da se ovim modalitetom omogućava privatizacija najvrijednijih područja, a interes zaštite prirode podređen je interesu obezbjeđivanja ekonomske održivosti. Utvrditi granice

zaštićenih područja i upisati ih u katastar nepokretnosti kako bi se izbjeglo proizvoljno tumačenje i neadekvatna primjena u praksi.

Raditi na **uspostavljanju marinskih zaštićenih područja**.

Efikasija borba sa nelegalnim lovom kao i značajno poboljšanje zakonskog okvira u sektoru lovstva. To se posebno odnosi na brisanje određenih ugroženih vrsta sa lovne liste kao i uskladiti lovne sezone sa periodima reprodukcije⁴⁵.

Ministarstvo održivog razvoja i turizma, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine i Uprava za inspekcijske poslove (ekološka inspekcija) treba da **jačaju kapacitete** za ispunjavanje obaveza koje proizilaze iz procesa usklađivanja s pravnom tekovinom EU.

Napraviti jasnu podjelu nadležnosti.

Uspostaviti saradnju između ključnih institucija i raditi na otklanjanju prepreka u implementaciji. Agencija za zaštitu prirode i životne sredine treba da bude samostalna institucija, organizovana tako da reflektuje podjelu obaveza u okviru 27. pregovaračkog poglavlja na podsektore.

Započeti proces krivičnog procesuiranja lica koja vrše krivična djela protiv životne sredine, sa naročitom pažnjom na ubijanje, nezakonito držanje i uzgoj divljih životinja u zatočeništvu (problem nedavno aktuelizovan), kako bi se obezbijedili bolji životni uslovi za ove jединke u nekom od prihvatnih centara u regionu (mogućnost koju pruža Zakon o zaštiti prirode), kao i spriječila pojava krijumčarenih egzotičnih vrsta ili ubijanja autohtonih životinja u cilju uzimanja mladunaca.

Raditi na **međusektorskoj saradnji** u dijelu procesuiranja svih krivičnih djela protiv životne sredine uz praćenje dinamike tužilaštva.

Planovi upravljanja zaštićenim područjima trebaju sadržati **konkretne mjere zaštite** uz adekvatno obezbjeđenje budžetskih izdvajanja za njihovu realizaciju. Potrebno je i kontinuirano praćenje trenda ugroženih vrsta kao i kreiranje **Akcioni planova** čija implementacija bi dovela do oporavka određenih populacija.

Zaštita prirode, naročito u prirodnim zaštićenim područjima, **mora preovladati u odnosu na ekonomske interese**.

Jačati kapacitete policije, inspektora i sudija u cilju sprovođenja propisa za zaštitu vrsta.

Obezbijediti finansijska sredstva za sprovođenje aktivnosti zaštite prirode, počevši od monitoringa biodiverziteta, uspostavljanja sistema upravljanja podacima, određivanja upravljača zaštićenih područja do uspostavljanja NATURA 2000 mreže. Nedostaci su naročito izraženi u zaštićenim područjima kojima upravljaju jedinice lokalne samouprave zbog nedostatka kako kadrovskih tako i finansijskih kapaciteta.

⁴⁵ Analiza zakonodavnog okvira u oblasti lovstva u Crnoj Gori (NVO Green Home)

U postupku prostornog planiranja i SEA na prostorne planove obavezno uzeti u obzir postojeće podatke za uspostavljanje NATURA 2000 mreže, EMERALD područja i intezivirati dalji proces primjene Direktive o staništima i Direktive o pticama kako bi se donijela najoptimalnija rješenja za buduće korišćenje prostora.

Prije donošenja Prostornog plana Crne Gore potrebno je završiti kartiranje NATURA 2000 područja.

Nove građevinske zone moraju biti locirane na prostoru najmanje ekološke ranjivosti.

Suzbiti ilegalni ribolov na moru aktiviranjem i izgradnjom kapaciteta pomorske policije i ribarske inspekcije.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS V)

VI INDUSTRIJSKO ZAGAĐENJE I UPRAVLJANJE RIZICIMA

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **industrijskog zagađenja**, u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, Skupština Crne Gore donijela je:

1. **Zakon o izmjenama Zakona o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine** ("Službeni list Crne Gore", br. 54/16) – radi usklađivanja sa Zakonom o upravnom postupku.

Usvojeno je pet podzakonskih akata.⁴⁶

Nadležna institucija za implementaciju je bila AZŽS koja je sada dio MORT-a. Do 2016. AZŽS je izdala pet integrisanih dozvola.

Vlada je u oktobru 2017. godine preporučila Agenciji da izda uslovnu IPPC dozvolu TE „Pljevlja“ do 31. decembra 2031. godine.

Za ostale, navedene u "Programu usklađivanja pojedinih privrednih grana sa Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađenja životne sredine" među kojima su najveći zagađivači u zemlji, rokovi su produženi na tri godine, od 01. januara 2015. do 01. januara 2018. godine, sa prilično realnim očekivanjima da se taj rok ponovo produži. Potvrda ovom očekivanju je i činjenica da je Agencija za zaštitu prirode i životne sredine odbila zahtjev za izdavanje IPPC dozvole KAP-u u stečaju, dana 09. oktobra 2017. godine, kao i zahtjev Toščelik Alloyed Engineering Steel D.O.O., Nikšić. Shodno Informaciji o postrojenjima koja su u obavezi da pribave integrisanu dozvolu do 1. januara 2018. godine, koju je usvojila Vlada u 2016. godini, obavezu pribavljanja dozvole do 01.01.2018. godine, imaju: Kombinat aluminijuma, Podgorica; TE "Pljevlja"; Toščelik Alloyed Engineering Steel D.O.O., Nikšić. Ostala postrojenja su: "Kovačnica" d.o.o. i "Pantomarket" - svinjogojska farma-Spuž.

⁴⁶ Za više informacija vidjeti Aneks VI

Odlukom Vlade dva postrojenja su oslobođena obaveze da pribave IPPC.⁴⁷ Za ostale, navedene u "Programu usklađivanja pojedinih ekonomija sa Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađenja životne sredine" među kojima su najveći zagađivači u zemlji, nedostaju rokovi za izdavanje dozvola.

Projekat Svjetske banke u iznosu od 50.000.000 € ima za cilj saniranje kriznih područja: deponija "Kombinata aluminijuma", Podgorica, odlagalište otpada u "Brodogradilištu", Bijela, deponija "Termoelektrane", Pljevlja i odlagalište otpada i pepela "Gradac". Međutim, dinamika realizacije nije na zadovoljavajućem nivou.

Ključne institucije u ovoj podoblasti su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Uprava za inspeksijske poslove, jedinice lokalne samouprave.

Shodno NEAS-u bilo je neophodno raditi na uspostavljanju registra zagađivača. Preduslov za to bio je donošenje podzakonskog akta u skladu sa Regulativom (EZ) 166/2006. Pravilnik je donijet u julu 2017. godine ali Registar nije uspostavljen. Do kraja 2017. planirana je realizacija 14 obaveza, od čega 10 u dijelu transpozicije i 4 u dijelu implementacije. Realizovano je ukupno 10 obaveza (9 u dijelu transpozicije i jedna u dijelu implementacije) što čini stepen realizacije od 71.43%.⁴⁸

Obaveza transponovanja Direktive 2012/18/EU (Seveso III) je djelimično realizovana usvajanjem Zakona o životnoj sredini („Sl. list CG” br. 52/16) i dva podzakonska akta⁴⁹. Pravilnik o količinama opasnih materija po kategorijama kojima se određuje stepen rizika SEVESO postrojenja („Sl. list CG”, br. 63/16) i Pravilnik o bližem sadržaju plana prevencije i plana zaštite od udesa („Sl. list CG”, br. 67/16).

OBRAZLOŽENJE

Implementacija propisa u ovoj oblasti nije zadovoljavajuća imajući u vidu odlaganje rokova za pribavljanje IPPC dozvola. Netretirane industrijske otpadne vode su izvor zagađenja površinskih voda. Nijesu poznate količine opasnog otpada. Ne postoji deponija opasnog otpada već samo privremeno skladištenje nakon čega se otpad izvozi u skladu sa Bazelskom konvencijom. Nema reciklaže akumulatora i nije poznato gdje se odlažu. Ne tretira se ni opasni otpad iz kompanija koje više ne rade. BAT-BREF načela nijesu uspostavljena.

U okviru Programa monitoringa za 2016. godinu uzorkovano je zemljište i to u naseljima: Srpska (okolina KAP-a), Rubeža (okolina Željezare Nikšić), Komini (okolina TE Pljevlja) i Golija (uništavanje municije).

⁴⁷ Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020, str. 42.;

Odluka o izmjeni i dopuni programa usklađivanja pojedinih privrednih grana sa Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine ("Službeni list Crne Gore", br. 010/16 od 16.02.2016).

6) "Polieks", Berane, Fabrika eksploziva, rok: januar 2014. god.

8) Livnica "GATI", Nikšić, rok: jul 2014. god.

Odluka o izmjenama Programa usklađivanja privrednih grana sa Zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine, "Sl. list CG", br. 3/14)

⁴⁸ Vlada Crne Gore (2017.) "Izveštaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine", (jul 2016-decembar 2017.);

⁴⁹ Za više informacija vidjeti Aneks VI

Povećan sadržaj fluora (F) i poliaromatskih ugljovodonika (PAH) u zemljištu uzorkovanim u naselju Srpska (u blizini saobraćajnice) posljedica je emisije iz KAP-a (F i PAH) i asfaltne baze (PAH).

U Rubeži evidentirano je povećanje sadržaja olova, hroma, nikla i fluora, kao i poliaromatskih ugljovodonika i pet PCB kongenera, u odnosu na normirane vrijednosti, što se pripisuje uticaju procesa u Željezari.

Rezultati analize pokazuju da nema povećanog sadržaja opasnih i štetnih materija u uzorku zemljišta na lokaciji Komini, koji bi mogao biti uzrokovan radom TE Pljevlja.

U uzorku zemljišta uzorkovanom na Goliji, sadržaj svih ispitivanih parametara je u okvirima normiranih vrijednosti.

Prema posljednjim zvaničnim podacima MONSTAT-a, u Crnoj Gori se godišnje generiše ukupno 764 540 tona otpada iz industrije.

Od ukupno generisanog i skladištenog otpada preduzeća u oblasti industrije sopstveno su preradila 1,2%, zbrinula 98% i privremeno skladištila 0,8% otpada.

Od 6.530 tona industrijskog otpada izvezenog direktno od strane industrijskih preduzeća 42,6% je činila otpadna ambalaža; 35,4% otpad iz prerade drveta; 16,6% metali; 3,1% otpadni papir i 2,3% anode.

U 2016. godini, Agencija za zaštitu prirode i životne sredine izdala je 9 dozvola koje se odnose na izvoz 6 300 tona opasnog otpada.

UNAPREĐENJE

U oblasti industrijskog zagađenja i upravljanja rizikom, usklađivanje sa većinom direktiva i regulativa EU (prvenstveno Seveso Direktiva, EMAS (Sistem ekološkog upravljanja i revizije) i Uredbe o ekološkom označavanju) je u veoma ranoj fazi. Dio Direktive o industrijskim emisijama koji se odnosi na integrisano sprečavanje i kontrolu zagađenja je u zadovoljavajućoj mjeri usklađen s pravnom tekovinom.

Crna Gora treba da uskladi i sprovodi odredbe Direktive o industrijskim emisijama, prevashodno onih o isparljivim organskim jedinjenjima, velikim postrojenjima za sagorijevanje i spaljivanju otpada i pripremi Nacionalni plan za smanjenje emisije velikih postrojenja za sagorijevanje.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, ostvaren je ograničeni napredak u usklađivanju sa SEVESO Direktivom, Regulativom o ekološkom znaku i Direktivom o kontroli opasnosti od velikih nesreća.

U oblasti industrijskog zagađenja najveći problem je rad postrojenja bez IPPC dozvole i odloženi opasni otpad u fabrikama (npr. Kombinat aluminijuma, Podgorica). Neophodno je raditi na uvođenju novih tehnologija, održivom finansiranju za sprovođenje aktivnosti u cilju realizacije obaveza iz EU *acquis*-a, jačanju kadrovskih i institucionalnih kapaciteta. Potrebno je raditi na implementaciji EMAS-a i eko-označavanja. Rizik su potencijalna zagađenja životne sredine izazvana udesima.

Kaznena politika mora biti značajno poboljšana, tako da zagađivači uvijek budu odgovorni za svoje postupke.

Donošenje zakona sa ciljem sprječavanja nesreća zbog zagađenja životne sredine mora biti jedan od budućih prioriteta.

IZAZOVI

Dodatno pitanje je transpozicija, implementacija i primjena Seveso direktive koja zahtijeva uspostavljanje jedinice za koordinaciju, jer je nadležnost podijeljena između MORT-a i Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP). Zbog neprenošenja direktive SEVESO III u većem stepenu, velike količine opasnog otpada se u praksi klasifikuju u neopasni otpad. Po dostupnim informacijama samo na deponiji rudnika olova i cinka u Gradcu, Pljevlja odloženo je preko 4.5 miliona tona opasnog otpada, koji je prekategoriisan u neopasni, a za čiju sanaciju je potrebno 6 miliona eura. Takođe, na deponiji Maljevac odloženo je oko 4 miliona tona pepela i šljake, koji je prekategoriisan u neopasni otpad, za čiju sanaciju je potrebno 5 miliona eura. U Brodogradilištu Bijela odloženo je preko 50 miliona tona opasnog otpada (opasan grit), koji je prekategoriisan u neopasni, a za čije će uklanjanje biti potrebno 17 miliona eura. Za sanaciju industrijskog otpada u KAP-u potrebno je 12 miliona, a za sanaciju bazena crvenog mulja više od 3 miliona. Procjene su urađene za potrebe sklapanja ugovora o kreditiranju sa Svjetskom bankom i očekuje se njihova korekcija na veće iznose.

Primjena propisa u ovoj oblasti nije zadovoljavajuća imajući u vidu odlaganje rokova za dobijanje IPPC dozvola.

Većina opasnog otpada se prekategoriše u neopasni otpad.

EMAS sistem nije uspostavljen dok se eko-označavanje još uvijek ne implementira.

Neobrađena industrijska otpadna voda je izvor zagađenja površinskih voda.

Nema poznatih količina opasnog otpada. Ne postoji deponija za opasan otpad već samo privremeno skladištenje, nakon čega se otpad izvozi u skladu sa Bazelskom konvencijom.

Nema recikliranja akumulatora i nije poznato gdje se odlažu.

Principi BAT-BREF nijesu utvrđeni.

Za uspostavljanje registra zagađivača najveći izazov su ograničeni resursi AZŽS, kako u pogledu ljudskih tako i u pogledu finansijskih kapaciteta.

KLJUČNE PREPORUKE

Obezbijediti efikasnu i neselektivnu primjenu važećeg Zakona o integrisanom sprečavanju i kontroli zagađenja. Umjesto produžavanja rokova za pribavljanje integrisanih dozvola, uvesti novčane kazne kao stimulativnu mjeru, kako bi se spriječila zloupotreba izmjena i dopuna postojećeg zakona u nedogled.

Za postrojenja za koja je prepoznata obaveza pribavljanja IPPC dozvola, potreban je kontinuirani monitoring od strane Uprave za inspekcijske poslove.

Potrebno je uspostaviti online registar zagađivača sa podacima o emisijama, koji će biti dostupan javnosti u realnom vremenu shodno zahtjevima EU propisa o E-PRTR i PRTR.

Postaviti rokove za prilagođavanje rada zagađivača uslovima koje propisuje EU zakonodavstvo u ovoj oblasti.

Riješiti problem budućih količina industrijskog otpada, kroz transparentne procese odnosno javne rasprave i konsultacije obzirom da je riječ o opasnom otpadu, a da su neka od ranijih rješenja kao lokacije predviđali urbana naselja.

Jačati kapacitete institucija da budu efikasne za realizaciju zahtjevnih procedura, kakve su Svjetske banke, a što je prethodno dovelo do probijanja rokova za realizaciju samog projekta.

Donijeti Zakon o industrijskim emisijama. Raditi na implementaciji Direktive o emisijama, uspostavljanju i implementaciji BAT (najbolje raspoložive tehnike) načela.

U cilju implementacije SEVESO direktive potrebno je jasno precizirati nadležnosti različitih sektora i raditi na identifikovanju ovih postrojenja.

Stvoriti preduslove za primjenu EMAS mehanizma i sistema EKO označavanja.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS VI).

VII HEMIKALIJE

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **hemikalija**, u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017, Skupština Crne Gore je donijela:

1. **Zakon o hemikalijama** ("Službeni list Crne Gore", br. 51/17) koji je potpuno usklađen sa:

- Direktivom 2004/10/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 11. februara 2004. o usklađivanju zakona i ostalih propisa u vezi s primjenom načela dobre laboratorijske prakse i provjeri njihove primjene u ispitivanju hemijskih supstanci.

Zakon je djelimično usklađen sa:

- Regulativom (EZ) br. 1907/2006 Evropskog parlamenta i Savjeta od 18. decembra 2006. o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH) i osnivanju Evropske agencije za hemikalije te o izmjeni Direktive 1999/45/EZ i stavljanju van snage Regulative Savjeta (EEZ) br. 793/93 i Regulative Komisije (EZ) br. 1488/94 kao i Direktive Vijeća 76/769/EEZ i direktiva Komisije 91/155/EEZ, 93/67/EEZ, 93/105/EZ i 2000/21/EZ;
 - Regulativom (EZ) br. 1272/2008 Evropskog parlamenta i Savjeta od 16. decembra 2008. o razvrstavanju, označavanju i pakovanju supstanci i smješa, o izmjeni i stavljanju van snage Direktive 67/548/EEZ i Direktive 1999/45/EZ i o izmjeni Regulative (EZ) br. 1907/2006;
 - Regulativom (EU) br. 649/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta od 4. jula 2012. o izvozu i uvozu opasnih hemikalija (izmijenjena);
 - Regulativom (EZ) br. 648/2004 Evropskog parlamenta i Savjeta od 31. marta 2004. o deterdžentima.
2. **Zakon o biocidnim proizvodima** ("Sl. list CG", br. 54/16) djelimično je usklađen sa:
- Regulativom (EU) br. 528/2012 Evropskog parlamenta i Savjeta od 22. maja 2012. o stavljanju na raspolaganje na tržištu i upotrebi biocidnih proizvoda.
3. **Zakon o životnoj sredini** („Sl. list CG” br. 52/16) koji je potpuno je usklađen sa:
- Regulativom (EZ) br. 1102/2008 (izvoz i skladištenje metalne žive);
 - Direktivom Savjeta 87/217/EEZ o sprječavanju i smanjenju zagađenja životne sredine azbestom.

Donijet je:

1. **Zakon o potvrđivanju amandmana na Stokholmsku konvenciju o dugotrajnim organskim zagađivačima**, 11. oktobra 2017. godine, ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 9/17).

Donijet je 41 podzakonski akt. Ministarstvo održivog razvoja i turizma je, na osnovu Zakona o hemikalijama donijelo sedam podzakonskih akata i na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima 10 podzakonskih akata. Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja je na osnovu Zakona o sredstvima za zaštitu bilja donijelo devet podzakonskih akata i na osnovu Zakona o bezbjednosti hrane 15 podzakonskih akata.⁵⁰

Nadležne institucije u ovoj podoblasti su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja, Uprava za bezbjednost hrane i fitosanitarne poslove, Ministarstvo rada i socijalnog staranja, Ministarstvo unutrašnjih poslova, Centar za ekotoksikološka ispitivanja Crne Gore, Uprava carina, Uprava za inspeksijske poslove, Institut za javno zdravlje.

⁵⁰ Za više informacija vidjeti Aneks VII

U podoblasti hemikalija, do kraja 2017, planirana je realizacija 35 obaveza, 20 u dijelu transpozicije i 15 u dijelu implementacije. Realizovano je 26 obaveza (11 u dijelu transpozicije i 15 u dijelu implementacije), što čini stepen realizacije od 74,29%.⁵¹

OBRAZLOŽENJE

U 2016. godini Agencija za zaštitu prirode i životne sredine je izdala 39 dozvole za obavljanje djelatnosti prometa opasnih hemikalija. U dva slučaja su odbijeni zahtjevi, s obzirom da privredni subjekti nijesu ispunjavali neophodne zakonski propisane uslove za skladištenje i mjere za bezbjedno čuvanje, odnosno korišćenje opasnih hemikalija.

PIC postupak (postupak davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obavještenja) sprovodi se za uvoz, odnosno izvoz, hemikalija koje se nalaze na Listi hemikalija za PIC postupak i za hemikalije sa Liste Roterdamske konvencije. Tokom 2016. godine, izdato je 33 PIC dozvola.

Agencija za zaštitu prirode i životne sredine je izdala 433 dozvolu za uvoz, četiri tranzitne, dok je 11 zahtjeva odbijeno, jer se preparati nijesu nalazili na Listi klasifikovanih supstanci.

Kroz fizičko-hemijsku analizu triazina, ditiokarbamata, karbamata, hlorfenoksi i organohlornih pesticida u uzorcima poljoprivrednog zemljišta sagledano je moguće zagađenje zemljišta uzrokovano neadekvatnom upotrebom sredstava za zaštitu bilja.

Crna Gora nema proizvodnju hemikalija ali je neophodno prikupljati podatke o hemikalijama koji se unose u registar hemikalija. Uspostavljeni Registar nije podržan softverskim rješenjem IUCLID 5 (International Uniform Chemical Information Database) koji je razvijen u cilju prikupljanja i čuvanja podataka o supstancama, kao i podnošenja podataka Evropskoj Agenciji za hemikalije u pravilnom formatu.

Jedna od obaveza Strategije bila je uspostavljanje Centra za kontrolu trovanja, u okviru Kliničkog centra Crne Gore, koja nije realizovana.

Mjere iz Nacionalne strategije upravljanja hemikalijama su djelimično realizovane. Od predloženih 37 mjera do 2017. godine je realizovano 26, djelimično je realizovano pet mjera, dok nije realizovano šest mjera.⁵²

UNAPREĐENJE

U oblasti hemikalija postignut je značajan napredak u usklađivanju zakonodavstva. Postignut je visok nivo usklađenosti sa REACH Regulativom, dobar nivo usklađenosti sa Regulativom o klasifikaciji, obilježavanju i pakovanju supstanci i mješavina, Regulativom o biocidima, Regulativom o uvozu i izvozu opasnih hemikalija, Regulativom o deterdžentima. Neophodni su dalji napor kako bi se postiglo usklađivanje sa Direktivom o zaštiti životinja koje se koriste u naučne svrhe.

⁵¹ Vlada Crne Gore (2017.) "Izveštaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine", (jul 2016-decembar 2017), str.19;

⁵² Izveštaj o sprovođenju Strategije upravljanja hemikalijama 2015-2018. godine, za 2016. godinu, str. 4

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine, u ovoj oblasti je postignut značajan napredak u transponovanju REACH Regulative, Regulative o klasifikaciji, obilježavanju i pakovanju supstanci i mješavina, Regulative o biocidima, Regulative o uvozu i izvozu opasnih hemikalija, Regulative o deterdžentima, Regulativom o postojanim organskim zagađujućim materijama, Direktivom o sprječavanju i smanjenju zagađenja životne sredine azbestom i Regulativom o zabrani izvoza metalne žive i određenih živinih spojeva i smjesa i o sigurnom skladištenju metalne žive.

U cilju unaprijeđivanja politike zaštite zdravlja ljudi, životinja i životne sredine Crna Gora kontinuirano usaglašava nacionalno zakonodavstvo sa pravnom tekovinom EU u oblasti bezbjednog upravljanja hemikalijama i biocidnim proizvodima. Potrebno je jačati kapacitete u cilju potpune implementacije i primjene zakonodavstva i obezbijediti održivo finansiranje aktivnosti.

IZAZOVI

Bezbjedno upravljanje hemikalijama u ovoj oblasti je izazov zbog komplikovanih procedura, nedostatka kapaciteta i stručnih znanja u ovoj oblasti za izradu i dostavljanje dosijea za identifikaciju opasnih supstanci.

Ne postoji nacionalna služba za pomoć korisnicima koja pruža informacije i savjete (proizvođačima, uvoznicima i distributerima) o odgovornostima i obavezama propisanim REACH Regulativom.

Posebnu pažnju treba posvetiti preostalim hemikalijama u starim napuštenim industrijskim skladištima (Berane, Bijelo Polje, Rožaje), među kojima je i izvjesno opasnih, jer je istekao rok važnosti.

Identifikovanje lokacija koje su kontaminirane PCB supstancama i tretman PCB otpada predstavlja izazov za institucije.

Nedostatak podataka o količini goriva koja se potroši u saobraćaju onemogućava evidentiranje izvora emisije PCDD/PCDF u vazduh i ne daje potrebne podatke o količinama nekontrolisanog sagorijevanja otpada.

Evidencija koncentracije PAH-a koja se oslobađa u elektranama nije dostupna.

Ne postoji sveobuhvatna baza podataka o hemikalijama na tržištu Crne Gore.

Nije uspostavljen sistem kontrole skupljanja, skladištenja i izvoza metalne žive i vođenje evidenciju.

Nije uspostavljen HELP DESK.

Uspostavljanje sistema izdavanja dozvola za korišćenje detergenata, inventara ispuštanja POPs u vodu i zemljište, izdavanja dozvola za korišćenje životinja u naučne svrhe zahtijeva dodatni napor.

Nije osnovan Centar za kontrolu trovanja hemikalijama.

Izazov je sprovođenje Direktive o azbestu. Distributivnu vodovodnu mrežu u većini gradova čine azbestno-cementne cijevi. Odlaganje građevinskog otpada koji sadrži azbest nije regulisano na adekvatan način.

Nije transponovana Direktiva 2010/63/EU o dobrobiti životinja koje se koriste u naučne svrhe.

Ne postoje ovlašćene laboratorije za ispitivanje opasnih svojstava hemikalija u skladu sa principom dobre laboratorijske prakse.

Nije uspostavljen mehanizam neophodan za izdavanje sertifikata laboratorijama za vršenje ispitivanja toksikoloških i ekotoksikoloških svojstava opasnih hemikalija shodno Uredbi (EC) 440/2008.

Podjela nadležnosti u ovoj oblasti zahtijeva dobru međusektorsku saradnju.

Program monitoringa POPs i PAH u segmentima životne sredine (zemlja, voda, vazduh) je potrebno unaprijediti.

Izazov predstavlja **uspostavljanje Registra hemikalija** u formatu koji propisuje EU i registra biocidnih proizvoda koji su stavljeni u promet.

KLJUČNE PREPORUKE

Uspostaviti Registar hemikalija u formatu koji propisuje EU.

Uspostaviti registar biocidnih proizvoda koji su stavljeni u promet.

Uspostaviti kontrolu skupljanja, skladištenja i izvoza metalne žive i o tome voditi evidenciju.

Uspostaviti sistem izdavanja dozvola za korišćenje detergenata.

Uspostaviti inventar ispuštanja POPs u vodu i zemljište.

Uspostaviti sistem izdavanja dozvola za korišćenje životinja u naučne svrhe.

Uspostaviti HELP DESK.

Osnovati Centar za kontrolu trovanja hemikalijama i uspostaviti evidenciju trovanja.

Transponovati Direktivu 2010/63/EU o dobrobiti životinja koje se koriste u naučne svrhe

Osnovati ovlašćene laboratorije za ispitivanje opasnih svojstava hemikalija u skladu sa principom dobre laboratorijske prakse.

Uspostaviti mehanizme neophodne za izdavanje sertifikata laboratorijama za vršenje ispitivanja toksikoloških i ekotoksikoloških svojstava opasnih hemikalija shodno Uredbi (EC) 440/2008.

Jačati međusektorsku saradnju u ovoj oblasti.

Unaprijediti program monitoringa POPs i PAH u segmentima životne sredine (zemlja, voda, vazduh).

Podizati kapacitete carinskih službenika u cilju sprovođenja Roterdamske konvencije.

Podizati svijest javnosti o štetnosti hemikalija, rukovanju sa materijama koja sadrže azbestna vlakna i postupanju sa azbestnim otpadom.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS VII).

VIII BUKA

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **buke** usvojen je Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o metodama izračunavanja i mjerenja nivoa buke u životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", br. 27/14, 17/17).

21 opština je donijela Rješenja o akustičkom zoniranju svojih teritorija.

Ključne institucije za transpoziciju i implementaciju propisa u ovoj podoblasti su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Uprava za inspeksijske poslove i komunalne policije u lokalnim samoupravama.

Shodno Izvještaju o realizaciji NEAS-a nije se otpočelo sa izradom strateških karata buke za glavne puteve. Nije realizovana ni aktivnost organizovanje obuke za sve relevantne institucije vezano za pripremu strateških karti buke. Do kraja 2017. planirana je realizacija 6 obaveza, od čega 1 u dijelu transpozicije i 5 u dijelu implementacije. Realizovane su 3 obaveze (1 u dijelu transpozicije i 2 u dijelu implementacije), što čini stepen realizacije od 50%.⁵³

OBRAZLOŽENJE

Crna Gora je u velikoj mjeri uskladila zakonodavstvo u ovoj oblasti ali je upitna implementacija. Nijesu pripremljene strateške karte za jednu aglomeraciju (Glavni grad) i dva glavna puta kojima upravlja država i nijesu usvojeni Akcioni planovi. Nedostaje implementacija i na lokalnom nivou.

⁵³ Vlada Crne Gore (2017.) "Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine, od januara 2017-jula 2017, str. 23"

UNAPREĐENJE

Crna Gora je ostvarila dobar nivo usklađenosti sa Direktivom o buci.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. ostvaren je ograničen napredak u usklađivanju zakonodavstva sa Direktivom o buci.

U cilju potpune implementacije potrebno je jačati saradnju između nadležnih državnih organa. Potrebno je jačati kapacitete lokalnih samouprava i obezbijediti dovoljna sredstva u budžetu za pripremu strateških karata za putne pravce i na lokalnom nivou. Potrebno je raditi na pripremi Akcionih planova.

IZAZOVI

Nedovoljna saradnja između nadležnih državnih organa odlaže implementaciju propisa u oblasti buke.

Slabi kapaciteti lokalnih samouprava i nedovoljan budžet onemogućavaju pripremu strateških karata na lokalnom nivou.

Ne postoji sistem izvještavanja javnosti o nivou buke.

KLJUČNE PREPORUKE

Izraditi strateške karte za jednu aglomeraciju i dva glavna puta i Akcione planove.

Izraditi strateške karate na lokalnom nivou.

Uspostaviti sistem izvještavanja javnosti o nivou buke u životnoj sredini.

Raditi na podizanju svijesti javnosti u ovoj oblasti.

IX CIVILNA ZAŠTITA

U oblasti **civilne zaštite**, u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017, Skupština Crne Gore je donijela:

1. **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i spašavanju** ("Službeni list Crne Gore", br. 54/16) djelimično je usklađen sa:
 - Direktivom 2007/60/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 2. oktobra 2007. godine o procjeni i upravljanju rizicima od poplava;
 - Direktivom 2012/18/EU Evropskog parlamenta i Savjeta od 4. jula 2012. godine o kontroli opasnosti od velikih nesreća koje uključuju opasne materije, kojom se mijenja i naknadno ukida Direktiva Savjeta 96/82/EL.

Na osnovu Zakona o zaštiti i spašavanju, Ministarstvo unutrašnjih poslova donijelo je devet podzakonskih akata i planirano donošenje još sedam. Na osnovu Zakona o životnoj sredini, Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je dva pravilnika.⁵⁴

⁵⁴ Za više informacija vidjeti Aneks VIII

Strategija za smanjenje rizika od katastrofa sa Akcionim planom planirana za IV kvartal 2017. godine je u formi Nacrta. Shodno Nacrtu, procijenjeno je da je za implementaciju neophodno 39.572.300€.

U dijelu implementacije, uprkos brojnim projektima koji se realizuju, nedostaje sistem za brze akcije u vanrednim situacijama. Nedostaju i adekvatni planovi zaštite od požara i poplava.

Ključne institucije u ovoj oblasti su Ministarstvo unutrašnjih poslova preko Direktorata za vanredne situacije, Ministarstvo održivog razvoja i turizma, službe zaštite i spašavanja organizovane u lokalnim samoupravama.

Shodno NEAS-u Ministarstvo unutrašnjih poslova u saradnji sa Ministarstvom održivog razvoja i turizma imalo je obavezu transponovanja Direktive 2012/18/EU (Seveso III). Na osnovu Zakona o životnoj sredini („Sl. list CG” br. 52/16) donijeta su dva podzakonska akta:

1. Pravilnik o količinama opasnih materija po kategorijama kojima se određuje stepen rizika SEVESO postrojenja (“Sl. list CG”, br. 63/16) i
2. Pravilnik o bližem sadržaju plana prevencije i plana zaštite od udesa („Sl. list CG”, br. 67/16).

Do kraja 2017. planirana je realizacija 2 obaveze (1 u dijelu transpozicije i 1 u dijelu implementacije). Jedna obaveza je realizovana (u dijelu transpozicije) što čini stepen realizacije od 50%.⁵⁵

OBRAZLOŽENJE

Implementacija nije adekvatna zbog nekoordinisanja aktivnosti između centralnih i lokalnih vlasti, podjele nadležnosti, neadekvatnih planova zaštite i nedostatka opreme. Crna Gora ne može efikasno da se bori protiv katastrofa jer je neophodno organizovati resurse u timovima za spasavanje, transportu, opremi, medicinskim timovima.

Najnoviji požari pokazali su da Crna Gora nema kapacitet za odgovarajući odgovor. Loša oprema i kapaciteti službi zaštite i spašavanja, podjela nadležnosti na centralnom i lokalnom nivou, neadekvatni planovi zaštite i spašavanja doveli su do neadekvatnih reakcija na velike požare koji su zahvatili Crnu Goru u ljeto 2017. godine.

UNAPREĐENJE

Crna Gora je u zadovoljavajućoj mjeri usklađena s pravnom tekovinom **EU u oblasti civilne zaštite**.

U periodu od aprila do 25. decembra 2017. godine u legislativnom dijelu postignut je napredak izmjenama i dopunama Zakona o zaštiti i spašavanju kao i donošenjem niza podzakonskih akata usaglašavanjem sa Direktivom o procjeni i upravljanju rizicima od poplava i Direktivom o kontroli opasnosti od velikih nesreća.

⁵⁵ Vlada Crne Gore (2017.) “Izvjestaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine”, (jul 2016-decembar 2017), str. 24

U implementacionom dijelu i pored niza projekata koji su u fazi realizacije nedostaje sistem za brza djelovanja u vanrednim situacijama. Nedostaje oprema a postojeća je zastarjela i, nerijetko, neupotrebljiva.

IZAZOVI

Glavni izazov u podoblasti civilne zaštite se ogleda u neadekvatnoj organizaciji sistema zaštite i spašavanja, usklađivanja sa sistemom, standardima i dobrom praksom država članica EU, nedostatak tehničkih i materijalnih resursa, potreba za stručnim osposobljavanjem i unaprjeđenjem kapaciteta operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje. Svi nedostaci dovode do neblagovremenog odgovora na elementarne nepogode i rizika od tehničko-tehnoloških nesreća.

Kada je u pitanju zaštita od poplava evidentan je nedostatak Planova za procjenu rizika i spremnost za poplavu u većini jedinica lokalne samouprave. Tokom 2016. godine, poplave su pogodile sjeverni dio Crne Gore posebno opštine Berane, Rožaje i Petnjica, dok je rizik postojao i za jug države, Ulcinj. U ovakvim situacijama često izostaje saradnja nadležnih institucija, operativna spremnost za hitna reagovanja, sposobnost globalnog praćenja situacije (stanje u susjednim državama).

Konfiguracija terena u Crnoj Gori, uticaj globalnog zagrijavanja, velika suša, nedostatak kapaciteta za vršenje nacionalne procjene rizika, sprovođenje planiranja upravljanja rizikom i procjenu mogućnosti za upravljanje rizikom, kao i izvještavanje Evropskoj komisiji shodno preuzetim obavezama.

KLJUČNE PREPORUKE

Potrebno je jasno podijeliti nadležnosti, formirati tijelo nadležno za koordinaciju aktivnosti, obezbijediti kontinuirano finansiranje, poboljšanje uslova rada i obuku zaposlenih.

Usvojiti Strategiju za smanjenje rizika od katastrofa s Akcionim planom.

Formirati Nacionalni trening centar u sastavu Ministarstva unutrašnjih poslova – Direktorata za vanredne situacije u kojem bi se, pored lokalnih, obučavale i sve državne operativne jedinice i službe koje bi svojim postojanjem i djelovanjem mogle biti uključene u segment odgovora na prirodne i druge nesreće, odnosno bile obučene po jedinstvenom planu i programu obuke usaglašenim sa standardima EU.

Uspostaviti **informacioni sistem** koji bi sadržavao i **mape za procjenu rizika** koje lociraju važnu infrastrukturu kao što su putevi za intervenciju i evakuaciju, medicinske ustanove, škole.

Jačati kapacitete u prevenciji prirodnih rizika, sa posebnim osvrtom na šumske požare i ublažavanje štete od požara na otvorenom prostoru.

Uspostaviti napredni sistem za nadzor šuma.

Uspostaviti **sistem prognoze požarnog indeksa** na određenim lokacijama i naprednog sistema za simulaciju ponašanja požara, predviđanje požarnog intenziteta i izračunavanje požarnog indeksa.

Uspostaviti **sistem video nadzora i uređaje za mapiranje opožarene površine** u cilju prikupljanja informacija i utvrđivanja mjera za rehabilitaciju opožarenih površina.

Donijeti nedostajuće i raditi na ažuriranju postojećih **Planova zaštite i spašavanja** od požara, izradu planova za zaštitu od poplava, kampanju informisanja stanovništva, potrebi organizovanog i efikasnog djelovanja u vanrednim situacijama, kao i o jedinstvenom evropskom broju za hitne situacije 112, pojačati kaznenu politiku za namjerne počinioce izazivanja požara.

Raditi na definisanju preventivnih mjera i aktivnosti koje bi trebalo preduzeti u slučajevima poplava.

Ojačati **međusektorsku saradnju**.

Raditi na **ispunjavanju obaveza shodno Mehanizmu za civilnu zaštitu EU**.

(ZA VIŠE INFORMACIJA VIDJETI ANEKS VIII).

X KLIMATSKE PROMJENE

PREGLED I OCJENA STANJA

U oblasti **klimatskih promjena**, u periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017, Skupština Crne Gore donijela je:

1. **Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o energetici** ("Službeni list Crne Gore", broj 51/17), 26. jula 2017. Godine. Zakon o energetici ("Službeni list Crne Gore", broj 5/16) djelimično je usklađen sa Direktivom 2009/28/EC o promociji energenata iz obnovljivih izvora.
2. **Zakon o životnoj sredini** ("Službeni list Crne Gore", broj 52/16) djelimično je usklađen sa:
 - Regulativom br. 525/2013 Evropskog parlamenta i Savjeta od 21. maja 2013. o mehanizmu za praćenje i izbjegavanje emisija gasova sa efektom staklene bašte i za izvještavanje o drugim informacijama u vezi s klimatskim promjenama na nacionalnom nivou i nivou Unije te stavljanju van snage Odluke br. 280/2004/EZ;
 - Direktivom 1999/94/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 13. decembra 1999. o dostupnosti podataka za potrošače o ekonomičnosti potrošnje goriva i emisija CO₂ u vezi s prodajom novih putničkih automobila;
 - Direktivom 2009/31/EZ Evropskog parlamenta i Savjeta od 23. aprila 2009. o geološkom skladištenju ugljen-dioksida i o izmjeni Direktive Savjeta 85/337/EEZ, Direktiva Evropskog parlamenta i Savjeta 2000/60/EZ, 2001/80/EZ, 2004/35/EZ, 2006/12/EZ, 2008/1/EZ i Regulative (EL) br. 1013/2006.

Donijet je i:

- **Zakon o potvrđivanju Pariskog sporazuma** ("Službeni list Crne Gore - Međunarodni ugovori", br. 9/17).

Na osnovu Zakona o kvalitetu vazduha, Ministarstvo održivog razvoja i turizma donijelo je jedan podzakonski akt.

Na osnovu Zakona o energetici, Ministarstvo ekonomije je usvojilo jedan podzakonski akt.⁵⁶

Ključne institucije u ovoj oblasti su: Ministarstvo održivog razvoja i turizma sa Agencijom za zaštitu prirode i životne sredine, Ministarstvo ekonomije, Ministarstvo saobraćaja i pomorstva, Ministarstvo unutrašnjih poslova. Pored njih nadležnosti imaju i: Ministarstvo zdravlja, Hidrometeorološki zavod, Agencija za civilno vazduhoplovstvo, Uprava za inspeksijske poslove, lokalne samouprave.

Projekcija prioriternih investicionih ulaganja za ostvarivanje Namjeravnog nacionalno utvrđenog doprinosa Crne Gore (INDC) za period 2017– 2030. godine i operativni troškovi iznose € 2.445,26 mil.

Shodno izvještaju o realizaciji NEAS-a do kraja 2017. navodi se da je predviđena realizacija 3 obaveze u dijelu implementacije. Realizovane su sve 3 obaveze što čini stepen realizacije od 100%⁵⁷.

OBRAZLOŽENJE

Implementacija Nacionalne strategije još uvijek nije postigla cilj adekvatne integracije klimatske politike u druge sektorske politike. Važnost planiranja u oblasti klimatskih promjena u Crnoj Gori i dalje se ne prepoznaje na pravi način.

Kada je u pitanju prihvatanje i implementacija EU ETS sistema, Crna Gora je napravila neke pripreme korake za transponovanje Direktive 2003/87/EC o trgovini emisijama u smislu preuzimanja definicije gasova s efektom staklene bašte (GHG) i procjene postrojenja koja će učestvovati u EU ETS sistemu. U kontekstu ove Direktive bitne su i Direktiva 2009/28/EC o promociji energenata iz obnovljivih izvora i Direktiva 2009/30/EC o mehanizmu praćenja i smanjivanja emisija GHG. Pravni osnov za njihovu transpoziciju je utvrđen Zakonom o energetici ali je neophodno donijeti podzakonske akte kako bi se ove Direktive transponovale u domaće propise. Transponovanje ovih propisa je u nadležnosti Ministarstva ekonomije.

Uredba (EU) 525/2013 o mehanizmu za praćenje i izvještavanje emisija gasova sa efektom staklene bašte (MMR) se u Crnoj Gori djelimično primjenjuje kroz izradu Inventara GHG gasova i izvještavanje prema UNFCCC. Nijesu stvoreni mehanizmi za dalju primjenu MMR regulative kroz izradu i donošenje Zakona o zaštiti klime.

⁵⁶ Za više informacija vidjeti Aneks IX

⁵⁷ Vlada Crne Gore (2017.) "Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine", (jul 2016-decembar 2017), str. 25

Nacionalni akcioni plan korišćenja energije iz obnovljivih izvora iz 2014. godine definiše obavezu Crne Gore da do 2020. godine dostigne udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije u iznosu od 33%.

Priprema Zakona o zaštiti klime kasni. Želimo da izrazimo zabrinutost da insistiranje na izgradnji novog bloka termoelektrane nije u skladu sa politikama EU u oblasti klimatskih promjena kao ni sa pariskim klimatskim sporazumom.

UNAPREĐENJE

Zakonodavna usklađenost sa pravnom tekovinom u oblasti klimatskih promjena i sprovođenje je u veoma ranoj fazi. Zakonodavno usklađivanje i sprovođenje je poodmaklo u pogledu Regulativa o fluorisanim gasovima i supstancama koje oštećuju ozonski omotač i Direktive o kvalitetu goriva.

U periodu od aprila 2016. do 25. decembra 2017. godine postignut je napredak u usaglašavanju sa Direktivom o promociji energenata iz obnovljivih izvora, Regulativom o mehanizmu za praćenje i izbjegavanje emisija gasova sa efektom staklene bašte, Direktivom o dostupnosti podataka za potrošače o ekonomičnosti potrošnje goriva i emisija CO₂ u vezi s prodajom novih putničkih automobila; Direktivom o geološkom skladištenju ugljen-dioksida.

Postignut je napredak donošenjem **Zakona o potvrđivanju Pariskog sporazuma**.

Važnost planiranja u oblasti klimatskih promjena u Crnoj Gori još uvijek nije prepoznata na pravi način, a klimatske politike nijesu adekvatno integrisane u povezane sektorske politike.

Iako je ratifikovala većinu međunarodnih konvencija i protokola o klimatskim promjenama i redovno se pridruživala stavovima EU u međunarodnom okviru, Crna Gora mora da uloži znatne napore kako bi obezbijedila izvršavanje svojih međunarodnih obaveza i pravne tekovine EU u oblasti klimatskih promjena.

IZAZOVI

Ne postoje integrisano planiranje razvoja, dekarbonizacija energetske sektora povećanjem korištenja energetske efikasnosti i udijela OIE (hidro, vjetro, solarna i geotermalna energija i korištenje energetske biomase), uvođenje standarda za termoelektrane - BAT-BREF (Best Available Techniques - Reference Document) koje podrazumijevaju nove, strožije granične vrijednosti kada je u pitanju emisija zagađujućih materija.

EU ETS nije adekvatno uzet u obzir jer se prilikom planiranja izgradnje novog bloka TE Pljevlja Ministarstvo ekonomije oslanja na pretpostavku da će uspjeti da odloži obavezu primjene ETS-a za šta nema realne osnove i vrlo je rizično kako u pogledu procjene opravdanosti izgradnje tako i za dalji proces usklađivanja sa EU. Odlaganje primjene emisijskih kvota nije praksa u EU, a očekivanja su da do 2020. godine procenat dodijeljenih besplatnih kvota bude 0.

Vlada je u zaključcima koje je donijela povodom razmatranja Izvještaja o aktivnostima izgradnje II bloka TE Pljevlja, usvojenim u julu 2016. godine, zadužila Ministarstvo održivog razvoja i turizma i Ministarstvo ekonomije da u daljnim pregovorima sa Evropskom komisijom zauzme stav da se trgovina emisijama CO₂ odloži na maksimalno mogući rok od dana prijema u EU.

Izazov je implementacija, posebno člana 7 EED koji se odnosi na uspostavljanje EE obligacionih šema i čija je primjena počela od januara 2017. godine i zahtijeva uštedu energije u iznosu od 0,7% ukupne finalne potrošnje energije, odnosno moguć je i alternativni pristup primjenljiv na Crnu Goru koji podrazumijeva cilj od 0,5% za prve dvije godine implementacije (2017. i 2018. godina) odnosno 0,7% u naredne dvije godine implementacije (2019. i 2020. godina). Crna Gora je prema dostupnim podacima još uvijek u procesu donošenja odluke u kojoj mjeri i u kojem odnosu će primjenjivati EE obligacione šeme, odnosno alternativne mjere.

Implementacioni instrumenti u sektoru EE (kao što su fond za energetska efikasnost i/ili agencija za energetska efikasnost) još uvijek nijesu uspostavljeni.

Godinama unazad značajne količine električne energije se gube ili neovlašćeno preuzimaju iz prenosnog i distributivnog sistema (oko 22%).⁵⁸

U ovoj podoblasti su evidentni: nedostatak podataka, upitan kvalitet dostupnih podataka, nedovoljni i neodgovarajući kadrovski i finansijski kapaciteti, nedovoljna saradnja kako na državnom tako i na lokalnom nivou.

Nijesu definisane nadležnosti za proračun projekcija budućih emisija GHG a sistem za izradu inventara GHG ne funkcioniše. Ne postoji ni sistem za praćenje, izvještavanje i verifikovanje emisija GHG.

Nije uspostavljen nacionalni registar za EU ETS. Tržište biogorivom nije uspostavljeno, a odgovarajući zahtjevi pravne tekovine EU po tom osnovu za sada nijesu transponovani.

Nije propisan niti uspostavljen sistematizovani način informisanja potrošača o emisijama CO₂ kod kupovine novih vozila.

KLJUČNE PREPORUKE

Transponovati ključne propise u ovoj podoblasti: Direktivu 2003/87/EZ (EU ETS), Direktivu 98/70/EZ (kvalitet goriva); Direktivu 1999/94/EZ (informisanje potrošača o potrošnji goriva i emisijama CO₂ prilikom kupovine novih automobila) i Direktivu 2009/31/EZ (geološko skladištenje CO₂).

Početi sa implementacijom nacionalno određenog doprinosa, u skladu sa okvirom EU za politiku u oblasti klime i energije do 2030. godine.

⁵⁸ „Godišnji izvještaj o implementaciji“, Energetske zajednice iz 2016. godine

Uspostaviti sveobuhvatni i funkcionalni sistem monitoringa, izvještavanja i verifikacije u skladu sa Uredbom (EU) br. 525/2013 o mehanizmu monitoringa i izvještavanja o emisijama gasova GHG i izvještavanja o drugim podacima od značaja za klimatske promjene na nacionalnom nivou i nivou Evropske Unije (MMR).

Donijeti **Zakon o zaštiti klime** sa pratećim podzakonskim aktima, **Strategiju niskokarbonskog razvoja i Nacionalni plan za prilagođavanje na klimatske promjene** (NAP).

Uspostaviti sistem prikupljanja podataka i upravljanja podacima.

Ojačati kadrovske i finansijske kapacitete.

Uspostaviti sistem **jasne podjele nadležnosti** i jačati međusektorsku saradnju.

Uspostaviti **nacionalni registar za EU ETS**.

Uspostaviti sistem informisanja o potrošnji goriva i emisijama CO₂ prilikom kupovine novih automobila.

Smanjiti emisije GHG prvenstveno kroz: opšte povećanje energetske efikasnosti, unapređenje industrijskih tehnologija (prvenstveno u metalnoj industriji), povećanje udjela energije iz obnovljivih izvora u bruto finalnoj potrošnji energije do 33% i modernizacijom u sektoru proizvodnje energije.

Uvesti BAT-BREF tehnologije u energetske i industrijske postrojenjima.

Crna Gora mora da uspostavi široki dijalog, u koordinaciji Ministarstva održivog razvoja i turizma i Ministarstva ekonomije, sa predstavnicima industrije, poljoprivrede, civilnog sektora. Takođe, potrebna je revizija Strategije energetike u skladu sa Pariskim sporazumom što bi, u skoroj budućnosti, dovelo do objedinjavanja nacionalnih energetske i klimatskih strategija u jedinstvenu strategiju što će omogućiti bolju integraciju klimatskih politika u energetske kao i rani uvid u to da li će nacionalni naponi biti dovoljno ambiciozni i koherentni da bi se ispunili ciljevi EU. Paralelno sa revizijom Nacionalne strategije energetike potrebno je da Ministarstvo održivog razvoja i turizma intenzivira aktivnosti na pripremi klimatskog zakonskog okvira, što podrazumijeva pripremu i donošenje čitavog niza dokumenata do 2020 godine: Zakona o zaštiti klime, Trećeg nacionalnog izvještaja Crne Gore o klimatskim promjenama, Drugog dvogodišnjeg objedinjenog izvještaja Crne Gore o klimatskim promjenama, Strategije niskokarbonskog razvoja, kao i Nacionalnog plana za prilagođavanje na klimatske promjene.

Pomenute strategije treba da sadrže i reviziju nacionalnog određenog doprinosa (INDC) prema Okvirnoj konvenciji UN o klimatskim promjenama (UNFCCC) u cilju njegovog poboljšanja i usklađivanja sa ciljevima EU u ovoj oblasti. Crnogorski INDC odnosno cilj za smanjenje emisija GHG predviđa njihovo smanjenje za 30% u odnosu na baznu 1990. godinu. To u praksi zapravo znači porast emisija u odnosu na trenutne vrijednosti. Usljed

drastičnog pada privrednih aktivnosti od 1990. godine, Crna Gora u 2013. godini bilježi emisije GHG manje za oko 40 % u odnosu na 1990, tako da smanjenje od 30% u okviru INDC u praksi omogućava rast emisija u odnosu na trenutno stanje za nekih 10%.

ANEKS I - HORIZONTALNO ZAKONODAVSTVO

Dodatno usaglašavanje, u ovoj oblasti, postignuto je donošenjem podzakonskog akta na osnovu Zakona o životnoj sredini⁵⁹: Pravilnika o kriterijumima koje treba da ispunjava referentna laboratorija za monitoring životne sredine ("Službeni list Crne Gore", br. 11/17);

Podzakonski akt donijet na osnovu Zakona odgovornosti za štetu u životnoj sredini je Pravilnik o uslovima u pogledu kadra i opreme za pravno lice koje sprovodi preventivne mjere i mjere remedijacije štete u životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", br. 48/16).

a) Pregled nacрта akata

Programom rada Vlade Crne Gore za 2017. godinu planirano je donošenje:

1. **Zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu.** U skladu sa rokom predviđenim NEAS-om, formirana je radna grupa za izradu Nacrta zakona o procjeni uticaja na životnu sredinu. Član Radne grupe je i predstavnik NVO „Green Home“ predložen od strane članica Koalicije 27.

Programom rada Ministarstva održivog razvoja i turizma, planirano je donošenje sljedećih podzakonskih akata:

1. **Odluke o osnivanju Eko-fonda,** kojom će se urediti organizacija i način rada, djelatnost, organi, način finansiranja i korišćenja sredstava i druga pitanja od značaja za rad Eko-fonda.
2. **Pravilnika o načinu vođenja EMAS registra, sadržini, izgledu i upotrebi EMAS znaka, uslovima za EMAS verifikatora, kao i obrascu zahtjeva,** kojim će se urediti način vođenja EMAS registra, sadržina, izgledu i upotreba EMAS znaka, uslovi za EMAS verifikatora, kao i obrasci zahtjeva, kojim će se omogućiti pravnim licima i preduzetnicima uključivanje u sistem upravljanja životnom sredinom i informisanje javnosti o uticajima pojedinih djelatnosti na životnu sredinu. Navedenim pravilnikom će se izvršiti usklađivanje sa Uredbom (EZ) br 1221/2009 Evropskog parlamenta i Savjeta od 25. novembra 2009. o dobrovoljnom učešću organizacija u Zajednici ekomenadžmenta i revizije sheme (EMAS), kojom se ukida Uredba (EZ) br 761/2001 i Odluka Komisije 2001/681 / EC i 2006/193/ EC.

Dodatne informacije/Additional information

Upitna je priroda Elaborata procjene uticaja na životnu sredinu koji vrlo često **nemaju ni formu procjene uticaja** već sadrže iscrpan opis projekta sa naslovima koji samo formalno odgovaraju sadržaju procjene zatražene zakonom. Predložene **mjere za smanjenje uticaja su često neadekvatne i neprimjenjive**, a ponavljaju se kroz različite elaborate za potpuno različite projekte u gotovo identičnoj formi.⁶⁰ Elaboratima su u najboljem slučaju opisane fenomenološke karakteristike prostora ali ne i definisan uticaj projekta na date

⁵⁹ www.sluzbenilist.me

⁶⁰ Studija slučaja, NVO „Green Home“

fenomenološke karakteristike čime je onemogućeno precizno definisanje mjera za smanjivanje negativnog uticaja projekta na životnu sredinu.

Zakonom o planiranju prostora i izgradnji objekata veći dio odgovornosti izmiješta se iz organa državne uprave i time otežava kontrola primjene mjera izrečenih elaboratom procjene uticaja. Ovim zakonom se daje velika autonomna odgovornost službeniku državnom/gradskom urbanisti. Zakon ne rješava problem ilegalne gradnje na održiv način. Glavna uloga legalizacije objekata je otvaranje novih poreza i taksi, a ne i uklapanje postojećih objekata u prostor. Ovim će građani biti izloženi većem trošku a prostor ostavljen u sličnom stanju u kojem se već nalazi.

Civilni sektor se poziva na učešće u radnim grupama, upravnim i savjetodavnim odborima, u okviru kojih suštinski bitno ne utiču na procese u kojima učestvuju. Na ovaj način institucije predstavljaju javnosti, formalno učešće predstavnika civilnog sektora kao dobar vid saradnje i uvažavanja različitih mišljenja. Sa druge strane, predstavnici civilnog sektora daju legitimitet radnim grupama prvenstveno da bi bili na izvoru informacija, postupajući u uvjerenju da će u nekim rijetkim slučajevima ipak uticati na proces donošenja odluka, zahvaljujući argumentovanim i stručnim komentarima. Pa i pored toga, zbog lošeg odnosa unutar radnih grupa, tj. tretmana predstavnika civilnog sektora, isti vrlo često istupaju iz različitih radnih tijela⁶¹, osporavajući legitimitet procesima, koje smatraju za nedovoljno transparentne ili neefikasne.

Deklarativna saradnja sa civilnim sektorom osjetna je i u procesima organizovanja javnih rasprava, na koje OCD redovno učestvuju, ali čiji se stručni i argumentovani komentari gotovo nikada ne usvajaju. Praksa pokazuje da se prihvataju samo „korektivni“ komentari, ne i oni suštinske prirode. Ovakav stepen isključivosti i tzv. negativne statistike, posebno u dijelu dostavljanja komentara na EIA i SEA, u dužem vremenskom periodu obezvređuje učešće civilnog sektora na javnim raspravama, obeshrabrujući ih na dalje postupanje. Ne postoji podatak o usvojenim komentarima OCD, koji su doveli do davanja negativnog mišljenja na procjene uticaja niti obustavu, po životnu sredinu, konfliktnih projekata.

Takođe, primjetna je praksa održavanja javnih rasprava tokom godišnjih odmora i praznika, a u nekim slučajevima i u prostorijama zagađivača, čime se ne obezbjeđuje princip neutralnosti⁶². Najskoriji primjer zloupotrebe javne rasprave vezan je za Zakon o planiranju prostora i izgradnji objekata, koji je prošao javne konsultacije u nacrtu, 2015. godine, da bi se početkom 2017. godine na konferenciji za novinare u organizaciji Ministarstva održivog razvoja i turizma, predstavila bitno izmijenjena verzija zakona. To ukazuje na činjenicu da se radilo o potpuno novom zakonu, sa rješenjima za koje do tada javnost nije čula. Nakon pritiska civilnog sektora i stručne javnosti, MORT je održao javne rasprave za novi Predlog zakona. Ali i pored održane javne rasprave javnost nije dobila povratnu informaciju da li su i u kojoj mjeri inkorporirani stavovi i primjedbe koje su date tokom javne raspave. Na taj način je pripremljen Predlog zakona koji je upućen na skupštinsko usvajanje, a da prije toga nije upoznata javnost ni stručna javnost iz oblasti prostornog planiranja, životne sredine, saobraćaja sa njegovom finalnom verzijom.

⁶¹ Najskoriji primjer istupanja OCD iz radnog tijela bilo je napuštanje Savjetodavnog odbora za zaštitu Ulcinjske solane od strane samog inicijatora za formiranje ovog tijela, Centra za zaštitu i proučavanje ptica. Istupanje je bio rezultat izostanka formalno-pravne zaštite ovog lokaliteta, a naročito nakon gubitka druge po redu sezone gniježđenja, koja je propala usljed neadekvatnog režima voda.

⁶² Primjer javna rasprava za EIA Željezare Nikšić koja je održana u krugu fabrike.

Naročito je izražena nespremnost relevantnih institucija za naknadni dijalog. Naime, vrlo često se dešava da se u isto vrijeme, paralelno održavaju javne rasprave za nekoliko propisa, strategija, elaborata, kada je vrlo očekivano da OCD koje se bave pitanjima životne sredine, ne mogu kvalitetnim učešćem „pokriti“ sve javne rasprave. Na način kreiranja simultanih procesa, koje je po obimu nemoguće ispratiti, institucije koriste argumente izostanka sa javnih rasprava “ad acta”. Na ovaj način ne dozvoljava se konstruktivan dijalog naknadno, čak ni u slučaju evidentne opasnosti po zaštitu životne sredine ili kada je u pitanju opšti javni interes, uprkos saznanjima i jedne i druge strane, da ni učešće na javnim raspravama, bar sudeći po statistici, ne bi rezultiralo promjenom odluke nadležnih organa.

Kada je riječ o **slobodnom pristupu informacijama**, pojedine nadležne institucije ne dostavljaju odgovore i time onemogućavaju implementaciju Zakona o slobodnom pristupu informacijama (Nacionalni parkovi Crne Gore, Uprava za inspekcijske poslove, Agencija za zaštitu životne sredine). Posebno bi naglasili značaj potrebe uspostavljanja profesionalnog kontakta sa Upravom za inspekcijske poslove, imajući u vidu njihov značaj u implementaciji zakonske regulative. Međutim, kako je ta saradnja nezadovoljavajuća, nerijetko se dešava da se podnosilac inicijative ne obavještava o postupanju sa prijavom koju je podnio.

ANEKS II - KVALITET VAZDUHA

Pregled nacрта akata

Za 2017. godinu planirano je donošenje podzakonskih akata kojima bi se transponovala Direktiva Komisije (EU) 2015/1480 i utvrdile referentne metode, validacija podataka, lokacije mjernih stanica. Planirana je i revizija mreže za monitoring kvaliteta vazduha u skladu sa članom 5 Direktive 2008/50/EZ u okviru IPA projekta –IPA/2014/032-803.09/ME/kvalitet vazduha.⁶³

Ključni projekti

Za projekat “Sprovođenje mjera smanjenja zagađenja i toplifikacije Pljevalja” u budžetu za 2017. godinu izdvojeno je 850.000,00 €.

ECRAN projekat (Mreža za pristupanje u oblasti životne sredine i klimatskih promjena), finansiran od strane Evropske Unije koji je sprovodila Evropska komisija završen je 2016. godine dajući doprinos za unapređenje stanja u ovoj oblasti.

ANEKS III- UPRAVLJANJE OTPADOM

Na osnovu Zakona o upravljanju otpadom donijeti su sljedeći podzakonski akti:

1. Uredba o kriterijumima za prestanak statusa otpada od gvožđa, čelika, aluminijuma, bakra i stakla ("Službeni list Crne Gore", br. 26/17, 31/17);

⁶³ Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena (NEAS) sa Akcionim planom za period 2016-2020, str. 142.

2. Pravilnik o bližem sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada, listi klasifikacije otpada i sadržaju i načinu vođenja registra izdatih dozvola ("Službeni list Crne Gore", br. 83/16);
3. Pravilnik o bližim karakteristikama lokacije, uslovima izgradnje, sanitarno-tehničkim uslovima, načinu rada i zatvaranja deponija ("Službeni list Crne Gore", br. 31/13, 25/16);
4. Pravilnik o klasifikaciji otpada i katalogu otpada ("Službeni list Crne Gore", br. 59/13, 83/16);
5. Pravilnik o sadržaju zahtjeva i dokumentaciji za izdavanje dozvole za preradu i/ili zbrinjavanje otpada iz rudarstva ("Službeni list Crne Gore", br. 78/16);
6. Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o bližem sadržaju dokumentacije koja se podnosi uz zahtjev za izdavanje dozvole za uvoz, izvoz i tranzit otpada, listi klasifikacije otpada i sadržaju i načinu vođenja registra izdatih dozvola („Sl.list CG“ br. 76/17).

Na osnovu **Zakona o komunalnim djelatnostima** ("Službeni list Crne Gore", br. 55/16) usvojen je:

1. Pravilnik o bližim uslovima i načinu vođenja registra vršilaca komunalnih djelatnosti i izdatih rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje komunalnih djelatnosti, kojim će se propisati uslovi i način vođenja registra vršilaca komunalnih djelatnosti i izdatih rješenja o ispunjenosti uslova za obavljanje komunalnih djelatnosti.

Pregled nacrti akata

Programom rada Ministarstva planirano je donošenje:

1. Pravilnika o sadržaju godišnjeg programa obavljanja komunalnih djelatnosti i godišnjeg izvještaja o realizaciji godišnjeg programa obavljanja komunalnih djelatnosti, kojim će se propisati sadržaj godišnjih programa obavljanja komunalnih djelatnosti i godišnjeg izvještaja o realizaciji programa obavljanja komunalnih djelatnosti.
2. Pravilnika o načinu obračuna i plaćanja naknade za privremeno skladištenje komunalnog i neopasnog građevinskog otpada, kojim će se utvrditi način obračuna i plaćanja naknade za privremeno skladištenje komunalnog i neopasnog građevinskog otpada.
3. Pravilnika o metodologiji za utvrđivanje sastava i količine (mase) komunalnog otpada na teritoriji jedinice lokalne samouprave, kojim će se utvrditi metodologija za utvrđivanje sastava i količina (mase) komunalnog otpada na teritoriji jedinice lokalne samouprave.
4. Pravilnika o graničnim vrijednostima prisustva opasnih materija u pojedinim djelovima električnih i elektronskih proizvoda, vozila, guma, baterija i akumulatora i ambalaže, kao i oznakama o vrsti i načinu upravljanja otpadom koji nastaje iz tih proizvoda, kojim će se utvrditi granične vrijednosti prisustva opasnih materija u pojedinim djelovima električnih i elektronskih proizvoda, vozila, guma, baterija i akumulatora i ambalaže, kao i oznakama o vrsti i načinu upravljanja otpadom koji nastaje iz tih proizvoda.
5. Pravilnika o minimumu kvaliteta i obimu poslova za obavljanje komunalnih djelatnosti, kojim će se propisati minimum kvaliteta i obima poslova za obavljanje komunalne djelatnosti.
6. Pravilnika o tehničkim uslovima za komunalnu infrastrukturu, opremu i sredstva koji se koriste za obavljanje komunalnih djelatnosti, kojim će se propisati tehnički uslovi za komunalnu infrastrukturu, opremu i sredstva koji se koriste za obavljanje komunalnih djelatnosti.
7. Pravilnika o podacima, rokovima, načinu dostavljanja i metodologiji obrade podataka koji su predmet monitoringa komunalnih djelatnosti, kojim će se propisati podaci,

rokovi, način dostavljanja i metodologiju obrade podataka koji su predmet monitoring komunalnih djelatnosti.

Ključni projekti planirani budžetom za 2017. godinu

Projekti u oblasti upravljanja otpadom	865.000,00€
Sanitarne deponije, postrojenja za tretman otpadnih voda i vodosnadbjevanje	400.000,00 €
Izgradnja transfer stanica i sanacija postojećih odlagališta za otpad	300.000,00€
Sanacija deponije na Žabljaku	80.000,00€
Sanacija odlagališta u Plavu	85.000,00€

Projekti koji se sufinansiraju iz IPA fondova	14.705.000,00 €
PPOV, kanalizaciona mreža i uređenje vodosnabdijevanja u Beranama	9.730.000,00€
Sanacija odlagališta "Vrtijeljka" na Cetinju	1.920.000,00€
Sanacija odlagališta "Ćafe" u Baru	3.055.000,00€

Dodatne informacije

Iako u okviru pripreme NEAS-a, Evropska komisija nije prihvatila treću opciju, koja podrazumijeva termičku obradu otpada, Vlada nastavlja planove u pravcu realizacije ove opcije. Naime, Nacionalni savjet za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno

upravljanje obalnim područjem je na sjednici, od 11. januara 2017. godine „*podržao napore Opštine Nikšić u okviru odmaklog procesa pregovora s partnerima iz EU da se na teritoriji ove opštine ispita mogućnost izgradnje postrojenja za termičku obradu otpada, uključujući analizu količina otpada u opštini Nikšić i ostalim opštinama u Crnoj Gori. S tim u vezi, Nacionalni savjet je sugerisao Ministarstvu održivog razvoja i turizma da podrži aktivnosti Opštine Nikšić usmjerene na utvrđivanje isplativosti izgradnje postrojenja kroz izradu studije izvodljivosti u saradnji sa stranim partnerima*“⁶⁴.

Zbog odsustva primarne selekcije i velikog broja organskih komponenti u sastavu čvrstog komunalnog otpada, deponije su izvori emisije gasova staklene baste (metana). Ovaj gas je veoma reaktivan i izaziva eksplozije i požare na deponijama. Odlaganje veoma zapaljivih materijala kao što su gume i plastični materijali takođe izazivaju požar na deponijama. Ekološki problemi postojećih deponija su glavno pitanje u nekim opštinama.

Primjer odlaganja guma na nelegalnoj deponiji “**Vrtijeljka**”, Cetinje je pokazao još jednom slabost sistema. Nakon reakcija civilnog sektora odlučeno je da se otpadne automobilske gume uklone sa odlagališta. Nerijetko se dešavalo da se deponija samozapali zbog prisustva velike količine plastike i guma što je trajalo mjesecima naročito u ljetnjem periodu. Takva deponija je izbor gasova staklene bašte (metana) koji je visoko-reaktivan. Primjera radi, u Cetinju ne postoji mjerna stanica za vazduh, ove godine je primjetan veliki broj požara, grad je sa velikim brojem individualnih ložišta što uz samo-zapaljenje nelegalnog odlagališta daje više nego nepovoljne uslove za zdrav život. Pored odlagališta “Vrtijeljka” auto gume su se odlagale i na teritoriji NP “Lovćen”.⁶⁵ Nadležni su reagovali tek nakon reakcije javnosti i civilnog sektora.

Drugo odlagalište otpada sa sličnim problemima je “**Lovanja**”. Svakodnevno dolazi do zapaljenja otpada, otpadnih guma i elektro-kablova. Lokalnim planom zaštite životne sredine, Opštine Tivat planirana je sanacija starog odlagališta otpada Sinjarevo – Lovanja kroz izradu projekta sanacije/remedijacije deponije. Kako do sanacije nije došlo, građani su tražili zatvaranje deponije.⁶⁶

Primjer neadekvatnog odlaganja je i deponija “Hije”, Kruče kod Ulcinja, koja iako zatvorena 2012. godine do nedavno se koristila kao odlagalište otpada gdje se isti često samozapali i otpadne, nerijetko i opasne, materije su se slivale u more.⁶⁷

Od ukupne količine generisanog otpada u Crnoj Gori, u 2016. godini sakupljeno je 290 756 tona komunalnog otpada (uključujući i podgrupu 1501 – Ambalaža). U ukupnom sakupljenom komunalnom otpadu uračunate su količine komunalnog otpada koje sakupljaju komunalna preduzeća i ostala preduzeća od izvornog proizvođača otpada (poslovni subjekti koji su upisani u Registar sakupljača otpada Agencije za zaštitu prirode i životne sredine), kao i sve ono što su fizička lica lično donijela direktno na deponije.

⁶⁴ Izvještaj sa 31. sjednice Nacionalnog savjeta od 11.01.2017.

⁶⁵ <http://www.vijesti.me/vijesti/vlasnik-mateja-prosuo-70-tona-guma-na-vrtijeljku-945560>
<http://www.vijesti.me/vijesti/gume-na-vrtijeljci-tuzioci-i-dalje-izvidaju-949296>

⁶⁶ <http://www.bokanews.me/featured/peticija-ukidanje-deponije-lovanja/>

⁶⁷ <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/u-crnoj-gori-vise-od-300-divljih-deponija>

Upravljanje otpadom je i dalje područje na kojem Crna Gora mora da uloži još mnogo napora kako bi se došlo do funkcionalnog sistema koji obezbjeđuje održiv razvoj, maksimalnu zaštitu životne sredine, rješavanje postojećih problema na terenu i kreiranje baza podataka neophodnih za donošenje odluka na nacionalnom nivou, kao i za izvještavanje ka međunarodnim instancama.

Sanacija neuređenih odlagališta otpada u Crnoj Gori i dalje predstavlja izazov za sve lokalne samouprave. U Crnoj Gori, odlaganje i dalje predstavlja najzastupljeniji metod za konačno rješavanje pitanja nastalog otpada.

ANEKS IV- KVALITET VODA

Podzakonski akti donijeti na osnovu Zakona o vodama su:

1. Opšti plan zaštite od štetnog dejstva voda, za vode od značaja za Crnu Goru, za period od 2017. do 2022. godine ("Službeni list Crne Gore", br. 17/17);
2. Program ispitivanja kvaliteta vode za vodosnabdijevanje na vodozahvatima za 2017. godinu ("Službeni list Crne Gore", br. 12/17);
3. Operativni plan zaštite od štetnog dejstva voda, za vode od značaja za Crnu Goru za 2017. godinu ("Službeni list Crne Gore", br. 78/16);
4. Pravilnik o izmjenama pravilnika o načinu određivanja ekološki prihvatljivog protoka površinskih voda ("Službeni list Crne Gore", br. 23/16);
5. Pravilnik o granicama područja podslivova i područja malih slivova ("Službeni list Crne Gore", br. 15/16);
6. Odluka o određivanju osjetljivih područja na vodnom području dunavskog i jadranskog sliva ("Službeni list Crne Gore", br. 46/17 i 48/17), kojom je određeno da je vodno područje Dunavskog sliva u cjelini sliv osjetljivog područja, dok su osjetljiva područja na vodnom području Jadranskog sliva: rijeka Zeta sa pritokama i akumulacije: Liverovići, Krupac, Vrtac i Slano; Kapetanovo jezero i rijeka Morača sa pritokama; sliv Skadarskog jezera sa pritokama osim Morače; sliv rijeke Bojane i sliv vodotoka koji se direktno ulivaju u Jadransko more, osim rijeke Bojane, uključujući: akumulaciju Grahovo, područja namijenjena zahvatanju vode za piće, područje Nacionalnog parka "Lovćen" i rezervat prirode Solila, Bokokotorski zaliv i priobalne morske vode do granične linije od koje se mjeri širina teritorijalnih voda.
7. Odluka o davanju koncesije za izgradnju male hidroelektrane "Bukovica" na dijelu vodotoka Bukovica na osnovu energetske dozvole ("Službeni list Crne Gore", br. 40/17).⁶⁸

Na osnovu Zakona o upravljanju komunalnim otpadnim vodama donijeti su sljedeći podzakonski akti:

1. Pravilnik o geografskim granicama, broju i kapacitetu aglomeracija, kojim će se propisati geografske granice, broj i kapacitet aglomeracija.
2. Pravilnik o sadržaju evidencije količine i kvaliteta komunalnih i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda koje se ispuštaju u recipijent, kojim će se propisati sadržaj

⁶⁸ Protiv gradnje mini-hidroelektrane mještane su organizovali proteste konstatujući da se ne može obezbijediti biološki minimum (<http://www.vijesti.me/vijesti/protest-protiv-gradnje-mini-hidroelektrana-bageri-nece-preko-nasih-imanja-ova-voda-nam-znaci-zivot-952780>)

evidencije količine i kvaliteta komunalnih i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda koje se ispuštaju u recipijent.

3. Pravilnik o sadržaju Izvještaja o ispuštanju (dispoziciji) komunalnih i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda, kojim će se propisati sadržaj izvještavanja o ispuštanju (dispoziciji) komunalnih i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda.
4. Pravilnik o referentnim metodama za monitoring i vrednovanje rezultata kvaliteta i količine ispuštenog efluenta komunalnih otpadnih voda i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda, kao i najmanji broj uzoraka u toku godine u zavisnosti od veličine postrojenja za tretman otpadnih voda i maksimalan broj odstupanja, kojim će se utvrditi referentne metode za monitoring i vrednovanje rezultata, najmanji broj uzoraka u toku godine u zavisnosti od veličine postrojenja za tretman otpadnih voda i maksimalan broj odstupanja.

Pregled nacрта akata

Programom rada Vlade za 2017. godinu planirano je donošenje:

1. Zakona o morskome dobru kojim će se cjelovito urediti upravljanje, korišćenje i zaštita morskog dobra.

Ključni projekti

Projekti u oblasti zaštite voda	2.335.000,00 €
Sanitarne deponije, postrojenja za tretman otpadnih voda i vodosnadbjevanje	400.000,00 €
Sanacija i rekonstrukcija hidrotehničkog tunela u Mojdežu, Herceg Novi	120.000,00 €
Izgradnja i rekonstrukcija vodovoda	350.000,00€
Vodosnadbijevanje MZ Hoti (Drume i Traboin), Gradska opština Tuzi	210.000,00€
Izgradnja, rekonstrukcija i sanacija sistema za odvođenje otpadnih voda	250.000,00€
Spajanje rijeke Bojane sa kanalom Port Milena, Ulcinj	10.000,00€

Izrada projektne dokumentacije hidrotehničkih instalacija za prostor Veliki Pijesak i Utjeha, Ulcinj	45.000,00€
Postrojenje za prečišćavanje opadnih voda, tretman mulja i zbrinjavanje ostataka otpada u Podgorici	10.000,00€
Unaprijeđenje postojeće mreže meteoroloških i padavinskih stanica	55.000,00€
Izgradnja postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda na Vranjini	85.000,00€
Izvođenje radova na zaštiti Plavskog jezera	500.000,00€
Izgradnja i rekonstrukcija vodovoda na području Bukovica, Radetina, Rožaje	300.000,00€

Zakonom o finansiranju upravljanja vodama ("Službeni list Crne Gore", br. 65/08, 74/10, 40/11) uređuju se izvori sredstava za finansiranje upravljanja vodama, način obračunavanja i plaćanja naknada za zaštitu i korišćenje voda i vodnog dobra. Sredstva za finansiranje upravljanja vodama obezbjeđuju se iz: vodnih naknada; naknada za sticanje vodnog prava; naknada od zakupa javnog vodnog dobra i vodnih objekata i sistema; donacija i drugih izvora. O realizaciji ovih aktivnosti nema dostupnih podataka.

ANEKS V - ZAŠTITA PRIRODE

Na osnovu Zakona o zaštiti prirode donijeti su sljedeći podzakonski akti:

1. Pravilnik o bližim kriterijumima za određivanje područja ekološke mreže ("Službeni list Crne Gore", br. 45/17);
2. Pravilnik o sadržaju studije o ocjeni prihvatljivosti za područje ekološke mreže ("Službeni list Crne Gore", br. 45/17).
3. Pravilnik o bližim uslovima za promet zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva ("Službeni list Crne Gore", br. 061/17 od 02.10.2017) kojim su transponovane: Direktiva Savjeta Evrope od 28. marta 1983. godine vezano za uvoz u zemlje članice koža određenih mladunaca foka i proizvoda dobijenih od njih (83/129/EEC), Regulativa Savjeta Evrope 338/97 od 9. decembra 1996. godine, Regulativa Komisije (EC) 865/2006 od 4. maja 2006. godine, Regulative komisije 791/2012 i 792/2012 od 23. avgusta 2012. godine, Regulativa Komisije (EC) 2017/160 od 20. januara 2017. godine, Regulativa Komisije (EC) 1007/2009 od 31. oktobra 2009. godine i Regulativa Savjeta Evrope 3254/91 od 4. novembra 1991. godine, Regulativa Komisije (EZ) br. 1158/2012

od 27. novembra 2012. godine, Regulativa Komisije (EZ) broj 2017/160 od 20. januara 2017. godine i Regulativa Komisije 757/2012 od 20. avgusta 2012. godine.

4. Pravilnik o bližim uslovima za promet zaštićenih divljih vrsta biljaka, životinja i gljiva ("Službeni list Crne Gore", br. 61/17 od 02.10.2017) kojim su prenesene Direktiva Savjeta Evrope od 28. marta 1983. godine vezano za uvoz u zemlje članice koža određenih mladunaca foka i proizvoda dobijenih od njih (83/129/EEC), Regulativa Savjeta Evrope 338/97 od 9. decembra 1996. godine, Regulativa Komisije (EC) 865/2006 od 4. maja 2006. godine, Regulative komisije 791/2012 i 792/2012 od 23. avgusta 2012. godine, Regulativa Komisije (EC) 2017/160 od 20. januara 2017. godine, Regulativa Komisije (EC) 1007/2009 od 31. oktobra 2009. godine i Regulativa Savjeta Evrope 3254/91 od 4. novembra 1991. godine, Regulativa Komisije (EZ) br. 1158/2012 od 27. novembra 2012. godine, Regulativa Komisije (EZ) broj 2017/160 od 20. januara 2017. godine i Regulativa Komisije 757/2012 od 20. avgusta 2012. godine.

Na osnovu Zakona o šumama ("Službeni list Crne Gore", br. 74/10, 40/11, 47/15) donijeti su sljedeći podzakonski akti:

1. Pravilnik o načinu doznake stabala za sječu, prijemu i obilježavanju drvnih sortimenata ("Službeni list Crne Gore", br. 11/17);
2. Pravilnik o sadržaju i načinu izrade programa i planova gazdovanja šumama i načinu obilježavanja granica u šumi ("Službeni list Crne Gore", br. 57/16);
3. Pravilnik o visini naknade za doznaku stabala, premjer i žigosanje drvnih sortimenata i izradu izvođačkog projekta ("Službeni list Crne Gore", br. 74/16);
4. Odluka o prodaji drvnih sortimenata, oduzetih zbog protivpravne sječe šuma u državnoj svojini ("Službeni list Crne Gore", br. 23/17);
5. Odluka o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju, za 2017. godinu ("Službeni list Crne Gore", br. 15/17);
6. Odluka o prodaji drvnih sortimenata ("Službeni list Crne Gore", br. 72/16, 13/17);
7. Pravilnik o uniformi i legitimaciji čuvara šuma ("Službeni list Crne Gore", br. 30/17);
8. Odluka o prodaji drvnih sortimenata dobijenih sječom stabala na trasi, pristupnim putevima i stubnim mjestima 400 kv dalekovoda Čevo – Pljevlja ("Službeni list Crne Gore", br. 53/17);
9. Odluka o prodaji drveta iz šumske kulture crnog bora ("Službeni list Crne Gore", br. 53/17);
10. Odluka o izmjeni Odluke o davanju šuma na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju, za 2017. godinu ("Službeni list Crne Gore", br. 53/17);
11. Odluka o prodaji drvnih sortimenata dobijenih sječom stabala na trasi žičare i ski staza skijališta "Kolašin 1600" ("Službeni list Crne Gore", br. 53/17);
12. Odluka o prodaji drvnih sortimenata dobijenih sječom stabala na trasi vodozahvata, cjevovoda i mašinske zgrade male hidroelektrane mhe "Murinska rijeka" ("Službeni list Crne Gore", br. 53/17);
13. Odluka o prodaji drvnih sortimenata ("Službeni list Crne Gore", br. 53/17);
14. Odluka o davanju šuma u državnoj svojini na korišćenje prodajom drveta u dubećem stanju (sanitarna sječa) ("Službeni list Crne Gore", br. 053/17).

Na osnovu Zakona o divljači i lovstvu ("Službeni list Crne Gore", br. 52/08, 40/11, 48/15) donijeti su sljedeći podzakonski akti:

1. Odluka o lovnom zabranu koja će važiti za period 2014-2018. godine isključivo na određenim lokacijama u lovištima "Podgorica I" i lovišta "Podgorica III" na divlje ptice - goluba, grlicu i prepelicu, vranu, svraku i sojku ("Službeni list Crne Gore", br. 43/16);
2. Odluka o stavljanju 1/4 lovno produktivne površine pod lovnim rezervatima i lovnim zabranama ("Službeni list Crne Gore", br. 44/14, 59/16);
3. Odluka o dodjeli lovišta "Mojkovac" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
4. Odluka o dodjeli lovišta "Orjen" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
5. Odluka o dodjeli lovišta "Paštrovići" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
6. Odluka o dodjeli lovišta "Petnjica" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
7. Odluka o dodjeli lovišta "Pljevlja" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
8. Odluka o dodjeli lovišta "Primorje" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
9. Odluka o dodjeli lovišta "Risan" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
10. Odluka o dodjeli lovišta "Rovca" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
11. Odluka o dodjeli lovišta "Rožaje" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
12. Odluka o dodjeli lovišta "Smiljevica i Bjelasica" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17);
13. Odluka o dodjeli lovišta "Tivat" na korišćenje ("Službeni list Crne Gore", br. 05/17).

Na osnovu Zakona o zaštiti dobrobiti životinja ("Službeni list CG", br. 14/08 i 47/15), Ministarstvo poljoprivrede i ruralnog razvoja donijelo je

1. Pravilnik o načinu sačinjavanja zapisnika tokom inspeksijskog nadzora nad životinjama za proizvodnju ("Službeni list Crne Gore", br. 078/17 od 23.11.2017) kojim su prenesene odredbe Direktive br. 2006/778/EZ o minimalnim zahtjevima za prikupljanje podataka tokom inspeksijskog nadzora nad životinjama za proizvodnju na mjestimu proizvodnje;
2. Pravilnik o uslovima za objekte i opremu za držanje i uzgoj životinja za proizvodnju, kojim su prenesene odredbe Direktive br. 1998/58/EZ o zaštiti životinja za proizvodnju.

Dodatne informacije

Trenutno, zaštićena područja pokrivaju 1763,62 km² ili 12,768% teritorije, od kojih najveći dio (101,733 ha ili 7,32%) čine 5 nacionalnih parkova: "Durmitor", "Skadarsko jezero", "Lovćen", "Biogradska gora" i "Prokletije". Preostali dio se odnosi na 45 lokacija koje su zaštićene na "nižem" nivou. Prvi regionalni park "Piva" proglašen je 2015. godine, a zatim i Regionalni park "Komovi".⁶⁹ Aichi cilj postavlja obavezu da se do 2020. godine, najmanje 17% kopna i unutrašnjih voda i 10% obalnog i morskog područja proglasi zaštićenim.

Pregled nacrtu akata

Programom rada Ministarstva održivog razvoja i turizma planirano je donošenje sljedećih podzakonskih akata:

1. Pravilnik o bližim uslovima za promet i način postupanja sa životinjama prilikom transporta, vrstama za koje se izdaje dozvola, obrasci dozvola, sadržaj i način podnošenja obavještenja o uvozu, načinu zbrinjavanja oduzetih vrsta, načinu obilježavanja pošiljki sa gljivama ili biljkama, načinu vođenja registra izdatih dozvola, kojim će se propisati bliži uslovi za promet i način postupanja sa životinjama prilikom transporta, vrstama za koje

⁶⁹Sektorski planski dokument, Crna Gora-Životna sredina i klimatske promjene, str.13

- se izdaje dozvola, obrasci dozvola, sadržaj i način podnošenja obavještenja o uvozu, načinu zbrinjavanja oduzetih vrsta, načinu obilježavanja pošiljki sa gljivama ili biljkama, načinu vođenja registra izdatih dozvola;
2. Odluka o osnivanju privrednog društva za nacionalne parkove, kojom će se osnovati privredno društvo sa svojstvom pravnog lica, koje treba da ispunjava uslove za upravljanje zaštićenim prirodnim dobrima propisane zakonom o zaštiti prirode i upravljaće nacionalnim parkovima;
 3. Lista stanišnih tipova, prioriternih stanišnih tipova, biljaka i životinja sa prioriternim vrstama, uključujući ptičije vrste i vrste za koje se određuju područja ekološke mreže.

Nacionalna strategija biodiverziteta sa Akcionim planom do 2020 godine

Do 25. decembra 2017. godine nije usvojen Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije biodiverziteta sa Akcionim planom do 2020. godine. U toku implementacije Nacionalne strategije za period 2010-2015 samo 6% mjera je u potpunosti sprovedeno. Za 1/5 od ukupnog broja mjera nije bilo nikakvog napretka. Kod većine mjera ostvaren je umjeren napredak.⁷⁰ Najmanji napredak ostvaren je za sljedeće ciljeve: (i) izgradnji i jačanju dokumentacione osnove o biološkom diverzitetu, (iv) spriječavanju i ublažavanju pritiska na ekosisteme i (vii) povećanju efikasnog upravljanja zaštićenim područjima prirode. Najveći napredak ostvaren je u sprovođenju aktivnosti za ciljeve: (vi) stavljanje pod zaštitu novih zaštićenih područja (v) integracije zaštite biološkog diverziteta u sektore: turizam, prostorno planiranje i saobraćaj i (iii) povećanje efikasnosti zakonskog i institucionalnog okvira u oblasti zaštite životne sredine. Nije bilo aktivnosti na izradi crvenih knjiga. Dugoročni program za istraživanja biodiverziteta nije izrađen. Smanjena su raspoloživa sredstava za realizaciju programa monitoringa biodiverziteta kao i broj obuhvaćenih područja.

Status uspostavljanja NATURA 2000 područja

Aktivnosti na uspostavljanju mreže Natura 2000 započele su 2009. godine kroz saradnju WWF-a, Instituta za zaštitu prirode Crne Gore (koja je postala dio Agencije za zaštitu životne sredine u 2012. godini) i Daphne - Institut za primijenjenu ekologiju. Kao rezultat aktivnosti projekta, pripremljen je Nacrt referentne liste staništa i vrsta Natura 2000 u Crnoj Gori. Pripremljen je Predlog kataloga staništa Natura 2000 za Crnu Goru. Uprkos sprovedenim aktivnostima, rezultati nijesu omogućili potpunu identifikaciju i mapiranje Natura 2000 lokacija.

U okviru IPA 2012-2013. godine odobren je projekat „Jačanje sistema zaštite životne sredine u Crnoj Gori“. Projekat sadrži dvije komponente: pripremu Nacionalne strategije aproksimacije i uspostavljanje mreže Natura 2000.

Svrha ovog projekta je da izvrši sve neophodne aktivnosti za početak postavljanja temelja, uključujući ekstenzivno mapiranje područja i prikupljanje podataka o budućoj Natura 2000 mreži u Crnoj Gori, shodno zahtjevima EU direktiva o pticama i staništima.

Evidentno je da će biti potrebno više vremena obzirom da sam proces obično traje i do 10 godina, a u nekim slučajevima i više, te da je u pitanju tek prva faza istraživanja. Svakako na kraju ovog projekta biće poznato da li je potreban nastavak, kao i u kom pravcu odnosno obimu treba nastaviti sa istraživanjima.

⁷⁰ <https://www.cbd.int/doc/world/me/me-nr-05-en.pdf>

Javno dostupnih podataka o ovom projektu, kao najznačajnijem u ovoj oblasti, nema.

Ključni projekti

Projekat koji su doprinio nacionalnim ciljevima zaštite biodiverziteta je RENA (Regionalna mreža za pristupanje u oblasti životne sredine) projekat koji je finansirala EU koji je pomagao zemljama korisnicima u razmjeni informacija i iskustava vezanih za proces pristupanja. U oktobru 2013. godine pokrenut je trogodišnji nastavak projekta RENA pod nazivom ECRAN (Regionalna mreža za životnu sredinu i klimatske promjene). Jedna od njegovih aktivnosti je uspostavljanje Radne grupe za prirodu.

Pored projekta "*Uspostavljanje mreže Natura 2000 u Crnoj Gori*" i rezultati projekata "*MedMPAnet i CAMP Montenegro*" kao i "*Uspostavljanje zaštićene morske zone Katič u Crnoj Gori i ocjenjivanje morskih i priobalnih ekosistema duž obale*" mogu imati značaja za očuvanje prirode u Crnoj Gori. Doprinos uspostavljanju Natura 2000 mreže može dati i projekat "*Mapiranje ključnih morskih staništa na Mediteranu i promovisanje njihove konzervacije kroz uspostavljanje Posebno zaštićenih zona od značaja za Mediteran (SPAMI)*".

ANEKS VI -INDUSTRIJSKO ZAGAĐENJE I UPRAVLJANJE RIZICIMA

Usvojeni su sljedeći podzakonski akti:

1. Odluka o izmjeni i dopuni Programa usklađivanja pojedinih privrednih grana sa zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine ("Službeni list Crne Gore", br. 10/16).
2. Pravilnik o bližem sadržaju i načinu vođenja katastra zagađivača životne sredine ("Službeni list Crne Gore", br. 45/17);
3. Pravilnik o bližim uslovima, kriterijumima i postupku za dobijanje prava na korišćenje ekološkog znaka ("Službeni list Crne Gore", br. 50/17);
4. Pravilnik o bližem sadržaju plana prevencije i plana zaštite od udesa ("Službeni list Crne Gore", br. 67/16);
5. Pravilnik o količinama opasnih materija po kategorijama kojima se određuje stepen rizika Seveso postrojenja ("Službeni list Crne Gore", br. 63/16);

Pregled nacрта akata

Planom rada Ministarstva za 2017. godinu planirano je donošenje:

1. Pravilnika o sadržaju evidencije količine i kvaliteta komunalnih i biološki razgradivih industrijskih otpadnih voda koje se ispuštaju u recipijent;
2. Pravilnika o načinu vođenja EMAS registra, sadržini, izgledu i upotrebi EMAS znaka, uslovima za EMAS verifikatora, kao i obrascu zahtjeva.

ANEKS VII-HEMIKALIJE

Na osnovu Zakona o hemikalijama usvojeni su sljedeći podzakonski akti:

1. Pravilnik o izmjeni Pravilnika o bližem sadržaju dosijea i registra hemikalija ("Službeni list Crne Gore", br. 48/16).
2. Pravilnik o postupku prethodnog obavještanja i postupku davanja saglasnosti na osnovu prethodnog obavještenja za izvoz hemikalija;

3. Pravilnik o metodama ispitivanja opasnih svojstava hemikalije ("Službeni list Crne Gore", br. 068/17 od 20.10.2017) – kojim je prenijeta Regulativa Komisije (EZ) br. 440/2008 od 30. maja 2008. o utvrđivanju metoda ispitivanja u skladu s Regulativom (EZ) br. 1907/2006 Evropskog parlamenta i Vijeća o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH).
4. Pravilnik o bližem sadržaju prethodnog obavještanja za izvoz hemikalija ("Službeni list Crne Gore", br. 061/17 od 02.10.2017)
5. Pravilnik o sadržaju bezbjednosnog lista za hemikalije ("Službeni list Crne Gore", br. 81/17);
6. Pravilnik o načinu klasifikacije, pakovanja i označavanja hemikalije u skladu sa globalno harmonizovanim sistemom UN ("Službeni list Crne Gore", br. 85/17);⁷¹
7. Lista supstanci koje izazivaju visoku zabrinutost („Sl. list CG“ br. 65/17);

Na osnovu Zakona o biocidnim proizvodima donijeti su pravilnici koji su djelimično prenijeli Uredbu (EU) 528/2012 o stavljanju na raspolaganje na tržištu i upotrebi biocidnih proizvoda:

1. Pravilnik o uslovima za stavljanje biocidnih proizvoda u promet i upotrebu („Sl. list CG“, br. 59/16);
2. Pravilnik o vrstama biocidnih proizvoda ("Sl. list CG", br. 66/16);
3. Pravilnik o listama aktivnih supstanci koje su dozvoljene za upotrebu u biocidnim proizvodima i biocidnim proizvodima manjeg rizika ("Sl. list CG", br. 72/16);
4. Pravilnik o načinu procjene rizika biocidnih proizvoda ("Sl. list CG", br. 62/16);
5. Pravilnik o sadržaju i načinu vođenja registra biocidnih proizvoda ("Sl. list CG", br. 62/16);
6. Pravilnik o sadržaju izvještaja o uvozu biocidnih proizvoda („Sl. list CG“, br. 69/16);
7. Pravilnik o bližem sadržaju tehničkog dosijea i osnovnih podataka o biocidnim proizvodima („Sl. list CG“, br. 05/17);
8. Pravilnik o sadržaju zahtjeva za izdavanje dozvole za biocidne proizvode („Sl. list CG“ br. 17/17);
9. Pravilnik o uslovima u pogledu kadra, prostora i opreme za pravna lica koja profesionalno koriste biocidne proizvode („Sl. list CG“, br. 26/17).
10. Pravilnik o metodama za ispitivanje efikasnosti biocidnih proizvoda („Sl. list CG", br. 5/17);⁷²

Na osnovu Zakona o sredstvima za zaštitu bilja ("Sl. list CG", br. 51/08, 40/11, 18/14), donijeta su sljedeća podzakonska akta:

1. Program fitosanitarnih mjera za 2016. godinu ("Sl. list CG", br. 21/16);
2. Program monitoringa rezidua pesticida u hrani biljnog i životinjskog porijekla za 2016. godinu ("Sl. list CG" br. 7/16);
3. Nacionalni plan za održivu upotrebu sredstava za zaštitu bilja ("Sl. list CG", br. 42/16);
4. Pravilnik o uslovima za izdavanje dozvole za proširenje namjene registrovanog sredstva za zaštitu bilja ("Sl. list CG", br. 48/16);
5. Pravilnik o mjerama predostrožnosti i održivoj upotrebi sredstava za zaštitu bilja ("Sl. list CG" br. 69/16).
6. Lista registrovanih sredstava za zaštitu bilja ("Službeni list Crne Gore", br. 43/17).

⁷¹ kojim je prenijeta Regulativa Komisije (EZ) br. 440/2008 od 30. maja 2008. o utvrđivanju metoda ispitivanja u skladu s Regulativom (EZ) br. 1907/2006 Evropskog parlamenta i Vijeća o registraciji, evaluaciji, autorizaciji i ograničavanju hemikalija (REACH)

⁷² kojim je prenesen član 54 Uredbe (EZ) br. 1107/2009 Evropskog Parlamenta i Savjeta o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja i stavljanju van snage direktiva Savjeta 79/117/EEZ i 91/414/EEZ

7. Pravilnik o uslovima za istraživanje u naučne i razvojne svrhe neregistrovanog sredstva za zaštitu bilja u životnoj sredini ("Službeni list Crne Gore", br. 058/17 od 22.09.2017) kojim je prenesen član 54 Uredbe (EZ) br. 1107/2009 Evropskog Parlamenta i Savjeta o stavljanju na tržište sredstava za zaštitu bilja i stavljanju van snage direktiva Savjeta 79/117/EEZ i 91/414/EEZ.

Ažurirane su Liste aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja donijete na osnovu Zakona o sredstvima za zaštitu bilja:

1. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2016. godinu ("Sl. list CG", br. 9/16) i
2. Lista aktivnih supstanci dozvoljenih za upotrebu u sredstvima za zaštitu bilja za 2016. godinu ("Sl. list CG", br. 57/16).

Na osnovu Zakona o bezbjednosti hrane ("Sl. list Crne Gore", br. 57/15) donijeti su sljedeći podzakonski akti:

1. Uredba o higijeni hrane ("Sl. list CG", br. 13/16);
2. Uredba o posebnim zahtjevima za higijenu hrane životinjskog porijekla (Sl. list CG", br. 32/16);
3. Pravilnik o načinu vršenja službenih kontrola proizvoda životinjskog porijekla namijenjenih ishrani ljudi („Sl. list CG”, br. 27/16);
4. Pravilnik o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijsko ispitivanje termički obrađenog i sirovog mlijeka ("Sl. list CG", br. 40/16);
5. Uredba o bližim zahtjevima za stavljanje na tržište hrane za životinje ("Sl. list CG", br. 63/16);
6. Pravilnik o zahtjevima za sljedljivost hrane životinjskog porijekla („Sl. list CG”, br. 48/16);
7. Uredba o načinu i uslovima stavljanja na tržište hrane za posebne prehrambene potrebe ("Sl. list CG", br. 10/17);
8. Uredba o predmetima i materijalima koji dolaze u kontakt sa hranom koji se mogu stavljati na tržište ("Sl. list CG", br. 80/16);
9. Naredba o zabrani uvoza plastičnih materijala i predmeta od poliamida i melamina koji dolaze u kontakt sa hranom porijeklom iz Narodne Republike Kine odnosno Hong Konga („Sl. list CG”, br. 58/16);
10. Uredba o načinu praćenja nivoa dioksina u hrani ("Sl. list CG", br. 73/16);
11. Uredba o vrstama supstanci koje se koriste za smanjivanje površinske kontaminacije za proizvode životinjskog porijekla ("Sl. list CG", br. 80/16);
12. Pravilnik o metodama za uzimanje uzoraka i laboratorijska ispitivanja hrane za životinje ("Sl. list CG", br. 78/16);
13. Uredba o vrstama ekstrakcionih rastvarača koji se mogu koristiti za preradu sirovina i hrane ("Sl. list CG", br. 73/16);
14. Uredba o vitaminima, mineralima i drugim supstancama koje se mogu dodavati hrani ("Sl. list CG", br. 80/16);
15. Uredba o mjerama za smanjivanje i sprječavanje kontaminacije soka od jabuke patulinom ("Sl. list CG" br 77/16).

Pregled nacrtu akata

Programom rada Ministarstva održivog razvoja i turizma planirano je donošenje sljedećih podzakonskih akata:

1. Pravilnik o utvrđivanju liste supstanci koje izazivaju visoku zabrinutost;
2. Pravilnik o sadržaju bezbjednosnog lista za hemikalije;
3. Pravilnik o bližem sadržaju dosijea i registra hemikalija;
4. Pravilnik o načinu klasifikacije, pakovanja i označavanja hemikalije i određenog proizvoda u skladu sa Globalno harmonizovanim sistemom za klasifikaciju i obilježavanje UN;
5. Lista klasifikovanih supstanci;
6. Pravilnik o kriterijumima za identifikaciju supstance kao perzistentne, bioakumulativne i toksične i veoma perzistentne i veoma bioakumulativne supstance;
7. Pravilnik o bližem sadržaju zahtjeva za priznavanje dozvole izdate u državi članici Evropske unije;
8. Pravilnik o bližem sadržaju tehničkog dosijea i osnovnih podataka o biocidnim proizvodima;
9. Pravilnik o metodama ispitivanja efikasnosti biocidnog proizvoda;
10. Pravilnik o bližim uslovima koje moraju ispunjavati pravna lica za profesionalno korišćenje biocidnih proizvoda;
11. Pravilnik o bližim uslovima u pogledu kadra, prostora i opreme za obavljanje djelatnosti proizvodnje, prometa, upotrebe i skladištenja biocida.

Ključni projekti

1. „Sveobuhvatno ekološki prihvatljivo upravljanje PCB otpadom u Crnoj Gori“;
2. „Pripreme za ratifikovanje i implementaciju Minamata Konvencije o živi-inicijalna procjena za Crnu Goru“;
3. „Pripremne mjere za upravljanje hemikalijama za zemlje kandidate i potencijalne kandidate“;
4. „Razvoj bezbjednosti hrane i fitosanitarnih službi u Crnoj Gori“;
5. „Revizija i ažuriranje nacionalnog plana za implementaciju (NPI) Stokholmske konvencije o dugotrajnim organskim zagađivačima (POPs) u Crnoj Gori”.⁷³ Projekat ažuriranja NPI ima pet komponenti:
 - i. Pokretanje procesa revizije i ažuriranja nacionalnih planova primjene;
 - ii. Procjena nacionalne infrastrukture i kapaciteta za upravljanje svim POPs-ovima, izrada novih inventara POPs-ova i ažuriranje inicijalnih inventara POPs-ova i praćenje uticaja POPs-ova na ljude i životnu sredinu;
 - iii. Izrada akcionih planova za nove POPs-ove i ažuriranje akcionih planova za inicijalne POPs-ove uključujući analizu nedostataka;
 - iv. Formulisanje revidiranog i ažuriranog Nacionalnog plana primjene sa povezanim akcionim planovima za sve POPs-ove;
 - v. Odobravanje Nacionalnih planova primjene.

ANEKS VIII-CIVILNA ZAŠTITA

Na osnovu Zakona o zaštiti i spašavanju donijeti su sljedeći podzakonski akti:

1. Pravilnik o bližem sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja planova zaštite i spašavanja ("Službeni list Crne Gore", br. 34/17);

⁷³ Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020, str. 48

2. Pravilnik o jedinstvenim znakovima za uzbunjivanje i načinu obavještanja i uzbunjivanja ("Službeni list Crne Gore", br. 34/17, 37/17);
3. Pravilnik o knjižici civilne zaštite ("Službeni list Crne Gore", br. 13/17);
4. Pravilnik o načinu i postupku javljanja i obavještanja ("Službeni list Crne Gore", br. 48/13, 34/17);
5. Pravilnik o načinu organizovanja i angažovanju jedinica civilne zaštite ("Službeni list Crne Gore", br. 38/17);
6. Pravilnik o načinu organizovanja i djelovanja operativnih jedinica za zaštitu i spašavanje u vanrednim stanjima ("Službeni list Crne Gore", br. 58/11, 38/17);
7. Pravilnik o sadržaju i metodologiji izrade, načinu usaglašavanja, ažuriranja i čuvanja elaborata o procjeni rizika na osnovu kojih se izrađuju planovi zaštite i spašavanja ("Službeni list Crne Gore", br. 31/17);
8. Pravilnik o sadržaju i obrascu evidencije o izdatim licencama za izradu planova zaštite i spašavanja privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika ("Službeni list Crne Gore", br. 48/17);
9. Pravilnik o visini i načinu utvrđivanja naknada u vezi izvršavanja materijalne obaveze u zaštiti i spašavanju ("Službeni list Crne Gore", br. 39/17).
10. Rješenje o imenovanju koordinacionog tima za zaštitu i spašavanje („Sl.list CG“, br. 52/17);
11. Rješenje o imenovanju Operativnog štaba za zaštitu i spašavanje („Sl.list CG“, br. 52/17).

Pregled nacrtu akata

Na osnovu Zakona o zaštiti i spašavanju, shodno Programu rada Ministarstva unutrašnjih poslova⁷⁴ planirano je donošenje sljedećih akata:

1. Pravilnik o obrascu uvjerenja i sadržaju i načinu vođenja evidencija o izdatim uvjerenjima o osposobljavanju i uvjerenjima o usavršavanju pripadnika jedinica civilne zaštite, specijalističkih jedinica i dobrovoljnih jedinica;
2. Pravilnik o utvrđivanju zdravstvene sposobnosti građana za raspoređivanje u jedinice civilne zaštite;
3. Pravilnik o programu i načinu sprovođenja programa osposobljavanja i provjere operativne spremnosti timova za zaštitu i spašavanje i o sadržaju i načinu vođenja evidencije o sprovedenom osposobljavanju i provjeri operativne spremnosti;
4. Pravilnik o programu i načinu polaganja ispita za izradu planova zaštite i spašavanja privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika, kao i o obrascu licence i visini naknade troškova polaganja ispita i izrade obrasca licence;
5. Pravilnik o visini i načinu utvrđivanja naknada za korišćenje sredstava datih u izvršavanju materijalne obaveze, naknada troškova u vezi izvršavanja materijalne obaveze i naknada za oštećena, uništena ili nestala sredstva datih u izvršavanju materijalne obaveze privrednih društava, drugih pravnih lica i preduzetnika;
6. Pravilnik o bližem sadržaju, obrascima i načinu vođenja evidencija službi zaštite o aktivnostima na zaštiti i spašavanju,
7. Pravilnik o dopunama Pravilnika o zvanjima, oznakama zvanja, uniformi i zaštitnoj i spasilačkoj opremi pripadnika jedinica civilne zaštite.

Na osnovu Zakona o šumama planirano je donošenje:

1. Pravilnika o mjerama zaštite šuma od požara.

⁷⁴ http://www.mup.gov.me/biblioteka/program_rada

Ključni projekti

1. Višekorisnički IPA FLOODS program koji se odnosi na prevenciju, pripremljenost i reagovanje u slučaju poplava u zemljama zapadnog Balkana i Turske;
2. Projekat „Obrazovanje u oblasti vanrednih situacija“;
3. Projekat „Adaptacija na klimatske promjene na zapadnom Balkanu“;
4. IPA projekat „Prekogranična zaštita od požara“;
5. Projekat „Jačanje kapaciteta za prvi odgovor u CBRN-u i regionalna saradnja zemalja jugoistočne Evrope, južnog Kavkaza, Moldavije i Ukrajine“;
6. Projekat obuke i opremanja timova za spašavanje u slučaju poplava u jugoistočnoj Evropi – JERU projekat;
7. IAEA projekat „Unapređenje nacionalnih kapaciteta za pripremu i odgovor u slučaju radijacionog udesa“;
8. Smanjenje rizika od katastrofa i bezbjednost u zemljama članicama OEBS-a;
9. Program obuke za treće zemlje;
10. NEIFLEX projekat „Vježba spašavanja od poplava u sjeveroistočnom dijelu Italije“;
11. Projekat BUFFER IT;
12. Projekat SVAROG 2017;
13. Projekat ADRIATIC 2018;
14. DIRECT projekat;
15. Inicijativa za pripremljenost i prevenciju katastrofa u jugoistočnoj Evropi (DPPI SEE);
16. Treća konferencija nacionalne platforme za smanjenje rizika od katastrofa.⁷⁵

ANEKS IX-KLIMATSKE PROMJENE

Na osnovu Zakona o energetici donijet je:

1. Pravilnik o metodologiji za izračunavanje uticaja biogoriva na emisiju gasova sa efektom staklene bašte ("Službeni list Crne Gore", br. 45/17).

Na osnovu Zakona o kvalitetu vazduha, donijet je:

1. Pravilnik o načinu izrade i sadržaju inventara emisija gasova sa efektom staklene bašte ("Službeni list Crne Gore", br. 66/17).

Pregled nacрта akata

Programom rada Ministarstva održivog razvoja i turizma planirano je donošenje:

1. Vodiča o potrošnji goriva i emisijama ugljendioksida za sve modele novih putničkih vozila koja se uvoze u Crnu Goru;
2. Godišnjeg plana prikupljanja podataka za izradu inventara zagađujućih materija u vazduh i inventara emisija sa efektom staklene bašte;

Analiza implementacije Nacionalne strategije za klimatske promjene do 2030. godine

Ključni dokument u oblasti klimatskih promjena, Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine, usvojena je u septembru 2015. godine. Strategiji je prethodio

⁷⁵ Izvještaj o stanju sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori u 2016. godini

Drugi nacionalni izvještaj o klimatskim promjenama prema Okvirnoj konvenciji Ujedinjenih Nacija o klimatskim promjenama (UNFCCC) kojim je izvršeno ažuriranje GHG inventara uz dodavanje nekoliko gasova i sektora koji nijesu pokriveni Prvom nacionalnom komunikacijom. Nacionalna strategija klimatskih promjena daje smjernice u oblasti klimatskih, energetske i ostalih politika i veliki broj inicijativa za direktni razvoj države prema niskokarbonskim tehnologijama i zelenoj ekonomiji. Strategija ukazuje na to da je moguće istovremeno dostizanje klimatsko-energetskih ciljeva, razvojnih ciljeva i EU integracija, ukoliko se dosadašnja rješenja modifikuju i podrži preusmjerenje prema novim tehnologijama koje doprinose ostvarenju ciljeva održivog razvoja, a kojima se generišu veće ukupne koristi.

U januaru 2016. godine, Crna Gora je predala svoj Prvi dvogodišnji izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama (FBUR) koji konsoliduje sektorske analize emisija GHG i obezbjeđuje transparentnost za napredak Crne Gore u pogledu aktivnosti na ublažavanju klimatskih promjena i njihovih efekata. Crna Gora je u susret Pariskom sporazumu dostavila namjeravani nacionalni doprinos (INDC) 2015. godine, obavezujući se da će smanjiti emisije gasova sa efektom staklene bašte za 30% do 2030. godine u odnosu na referentnu vrijednost iz 1990. godine. Projektovano smanjenje emisija GHG u 2030. u odnosu na 1990. godinu u Nacionalnoj strategiji klimatskih promjena do 2030. godine je 33,5%. U periodu 1990-2013. godine, ostvareno je smanjenje od gotovo 40% (prvenstveno kroz smanjenje ukupne ekonomske aktivnosti u odnosu na baznu godinu). U narednom razvojnom periodu, kog prate ambiciozni razvojni projekti u navedenim sektorima, projektovano smanjenje emisija GHG u 2030. godini u odnosu na baznu godinu biće smanjeno na 33,5%.

Ključni projekti

Do sada su završeni projekti za javne zgrade (bolnice, domovi zdravlja, škole i vrtići): Energetska efikasnost u Crnoj Gori (MEEP) – IBRD kredit u visini od 11,5 mil. € i Program energetske efikasnosti u javnim zgradama (EPPB) – KfW kredit u visini od 11,44 mil. €.

BIBLIOGRAFIJA

1. Zakon o životnoj sredini;
2. Zakon o kvalitetu vazduha;
3. Zakon o upravljanju otpadom;
4. Zakon o vodama;
5. Zakon o upravljanju komunalnim otpadnim vodama;
6. Zakon o zaštiti prirode;
7. Zakon o nacionalnim parkovima;
8. Zakon o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađenja;
9. Zakon o zaštiti od buke u životnoj sredini;
10. Zakon o energetici;
11. Zakon o budžetu za 2016. godinu;
12. Zakon o budžetu za 2017. godinu;
13. Zakon o potvrđivanju Evropske povelje o lokalnoj samoupravi;
14. Zakon o lokalnoj samoupravi;
15. Nacrt Zakona o vodi za ljudsku upotrebu;
16. Odluka Ustavnog suda Crne Gore kojom se utvrđuje da Odluka o izmjeni i dopuni Prostornog plana Crne Gore do 2020. godine («Službeni list Crne Gore», br. 44/12.), koju je donijela Skupština Crne Gore, nije u saglasnosti sa Ustavom i zakonom i prestaje da važi danom objavljivanja ove odluke;
17. Vlada Crne Gore, Nacionalna strategija za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena sa Akcionim planom za period 2016-2020;
18. Vlada Crne Gore, Nacionalna strategije održivog razvoja do 2030. godine;
19. Vlada Crne Gore, Nacionalna strategija za kvalitet vazduha sa Akcionim planom za period 2013-2016;
20. Vlada Crne Gore, Strategija upravljanja otpadom Crne Gore do 2030. godine;
21. Vlada Crne Gore, Nacionalna strategija biodiverziteta sa Akcionim planom za period 2016-2020;
22. Vlada Crne Gore, Strategija upravljanja hemikalijama 2015-2018. godina;
23. Vlada Crne Gore, Nacionalna strategija za vanredne situacije;
24. Vlada Crne Gore, Nacionalna strategija u oblasti klimatskih promjena do 2030. godine;
25. Vlada Crne Gore, Pravci razvoja Crne Gore 2013-2016 i Strategija regionalnog razvoja 2014- 2020;
26. Vlada Crne Gore (2008.) «Nacionalna politika životne sredine»;
27. Vlada Crne Gore (2014.) „Program razvoja lovstva za period 2014-2024“;
28. Vlada Crne Gore (2014.) Strategija eko-remedijacije sa Akcionim planom 2014 – 2020;
29. Vlada Crne Gore (2014.) Strategija sa planom razvoja šuma i šumarstva;
30. Vlada Crne Gore (2014.), „Državni plan upravljanja otpadom u Crnoj Gori za period 2015-2020. godina“;
31. Nacrt Sektorskog planskog dokumenta Crne Gore – životna sredina;
32. Akcioni plan za borbu protiv degradacije zemljišta i ublažavanja posljedica suše Crne Gore;
33. Gligorović, A. (2017.) „Analiza usklađenosti zakonodavstva Crne Gore sa pravnim tekovinama EU u oblasti zaštite voda“;

34. Đurović, G, Perović, S, Jablan, N. (2017.) „Socio-ekonomska analiza investicija za potvrđivanje Pariskog sporazuma“;
35. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2017.), „Peti godišnji izvještaj o sprovođenju Milenijumskih razvojnih ciljeva u Crnoj Gori (od 1. januara do 31. decembra 2016. godine“;
36. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2015.), „Četvrti godišnji izvještaj o sprovođenju Milenijumskih razvojnih ciljeva u Crnoj Gori za period od 01. januara do 31. decembra 2014. godine“;
37. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2016.), „Prvi dvogodišnji izvještaj Crne Gore o klimatskim promjenama“;
38. Vlada Crne Gore (2017.), Plan reorganizacije i jačanja administrativnih kapaciteta za sektore životne sredine i klimatskih promjena u Crnoj Gori za period 2017-2020. godine;
39. Vlada Crne Gore (2017), „Drugi kvartalni Izvještaj o realizaciji obaveza iz Programa pristupanja Crne Gore Evropskoj uniji za period 2017-2018.“;
40. Sjeverna zemlja, NVO „Green Home“, CZIP, Zelena zemlja (2016.), „Analiza stanja u oblasti upravljanja otpadom u Crnoj Gori“;
41. Vlada Crne Gore (2017.), Izvještaj o stanju sistema zaštite i spašavanja u Crnoj Gori u 2016. godini;
42. Ministarstvo održivog razvoja i turizma, "Peti nacionalni izvještaj Konvencije Ujedinjenih nacija o biološkoj raznovrsnosti";
43. Vlada Crne Gore, "Informacija o postrojenjima koja su u obavezi da pribave integrisanu dozvolu do 1. januara 2018. godine";
44. Vlada Crne Gore, "Informacija o zagađenosti vazduha u Pljevljima, uzrocima i uticajima zagađenja i planiranim i sprovedenim mjerama za smanjenje zagađenja";
45. Vlada Crne Gore, (2017) "Četvrti izvještaj o sprovođenju Nacionalne strategije upravljanja kvalitetom vazduha sa Akcionim planom za period 2017-2020"
46. Vlada Crne Gore (2017), Informacija o procesu ažuriranja jedinstvene liste prioriternih infrastrukturnih projekata;
47. Akademija nauka Republike Albanije, Akademija nauka i umetnosti u Crnoj Gori (2014) "Razvoj hidroloških i hidrauličkih studija regulacije vodnog režima Skadarskog jezera i reke Bojane", tom II;
48. Evropski Savjet prostornih planera, Barselona (2013.), "Evropska Povelja o prostornom planiranju";
49. Evropska komisija (2016) "Izvještaj o Crnoj Gori ";
50. Izvještaj o sprovođenju Strategije upravljanja hemikalijama 2015-2018. godine, za 2016. godinu;
51. Vlada Crne Gore, Nacionalni savjet za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem (2017.) "Izvještaj sa 31. sjednice Nacionalnog savjeta za održivi razvoj, klimatske promjene i integralno upravljanje obalnim područjem";
52. Vlada Crne Gore (2017.) "Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine, od januara 2017-jula 2017.;"
53. Vlada Crne Gore (2017.) "Izvještaj o implementaciji Nacionalne strategije za transpoziciju, implementaciju i primjenu pravne tekovine EU u oblasti životne sredine i klimatskih promjena s Akcionim planom za period 2016-2020. godine, od jula 2016-decembra 2017.;"
54. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2017.), "Program rada za 2017. godinu";

55. Ministarstvo održivog razvoja i turizma (2017.), “Spisak zakona i strateških dokumenata o kojima će sprovesti javnu raspravu u toku 2017. godine”;
56. Vlada Crne Gore, “Program usklađivanja pojedinih privrednih grana sa zakonom o integrisanom sprječavanju i kontroli zagađivanja životne sredine”;
57. Vlada Crne Gore, (2016.) “Informacija o stanju životne sredine za 2015. godinu”;
58. Prostorno-urbanistički plan Ulcinja (2017.);
59. Mreža regionalne pristupne mreže za životnu sredinu i klimatske promjene (ECRAN), Izvještaj o trećoj radionici o modelovanju kvaliteta vazduha i 2. godišnjem sastanku radne grupe;
60. Direktiva 2011/92/EU
61. Direktiva 2001/42/EZ
62. Direktiva 2003/4/EZ
63. Direktiva 2003/35/EZ
64. Direktiva 2007/2/EZ
65. Direktiva 2004/35/EZ
66. Direktiva 2008/99/EZ
67. Direktiva 2008/50/EZ
68. Direktiva 2004/107/EZ
69. Direktiva 2001/81/EZ
70. Direktiva 1999/32/EZ
71. Direktiva 94/63/ECZ
72. Direktiva 2009/126/EZ
73. Direktiva 86/278/EEC
74. Direktiva 94/62/EZ
75. Direktiva 96/59/EZ
76. Direktiva 99/31/EZ
77. Direktiva 2000/53/EZ
78. Direktiva 2006/21/EZ
79. Direktiva 2006/66/EZ
80. Direktiva 2008/98/EZ
81. Direktiva 2011/65/EU
82. Direktiva 2012/19/EU
83. Direktiva 2000-60-EZ
84. Direktiva 91/971/EEZ
85. Direktiva 2006/118/EZ
86. Direktiva 2007/60/EZ
87. Direktiva 91/676/EEZ
88. Direktiva 2009/90/EZ
89. Direktiva 92/43/EEZ
90. Direktiva 1999/22
91. Direktiva 2009/147
92. Direktiva 2001/80/EZ
93. Direktiva 2004/42/EZ
94. Direktiva 2010/75
95. Direktiva 2012/18/EU
96. Direktiva 87/217/EEZ
97. Regulatorna (EZ) 1272/2008
98. Regulatorna (EZ) 689/2008

99. Regulativa (EZ) 1102/2008
100. Regulativa (EZ) 1907/2006
101. Regulativa (EZ) 1272/2008
102. Regulativa (EZ) 689/2008
103. Direktiva 2002/49
104. Direktiva (EU) 2015/96
105. Direktiva 98/70/EC
106. Direktiva 1999/94/EZ
107. Direktiva 2003/87
108. Direktiva 2009/31

Analiza je nastala u okviru projekta "Jačanje kapaciteta za bolju životnu sredinu u Crnoj Gori" koji je podržan od strane Delegacije Evropske unije u Crnoj Gori kroz IPA 2014, Civil Society Facility programme. Za sadržaj ove publikacije odgovara isključivo NVO Green Home i ona ni na koji način ne odražava mišljenje Evropske unije.

GREEN HOME
act green

ZELENA AKCIJA
FRIENDS OF THE EARTH CROATIA